

**TARIM İŞLETMELERİNİN FİNANSMANI VE KREDİLENDİRME:
BURSA İLİ MERKEZ İLÇELERİ MEYVECİLİK İŞLETMELERİ
ÖRNEĞİ**

Burcu ERDAL

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**TARIM İŞLETMELERİNİN FİNANSMANI VE KREDİLENDİRME:
BURSA İLİ MERKEZ İLÇELERİ MEYVECİLİK İŞLETMELERİ ÖRNEĞİ**

Burcu ERDAL

Doç. Dr. Tolga TİPİ

(Danışman)

YÜKSEK LİSANS TEZ

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

BURSA - 2012

Her Hakkı Saklıdır

TEZ ONAYI

Burcu ERDAL tarafından hazırlanan “Tarım İşletmelerinin Finansmanı ve Kredilendirme: Bursa İli Merkez İlçeleri Meyvecilik İşletmeleri Örneği” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Doç. Dr. Tolga TİPİ

Başkan : Doç. Dr. Tolga TİPİ İmza:

Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi,
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Üye : Prof. Dr. Hasan VURAL İmza:

Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi,
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Üye : Doç. Dr. Ümran ERTÜRK İmza:

Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi,
Bahçe Bitkileri Anabilim Dalı

Yukarıdaki sonucu onaylarım

Prof. Dr. Kadri Arslan

Enstitü Müdürü

.././2012

U.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

08.12.2012

İmza

Burcu ERDAL

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

TARIM İŞLETMELERİNİN FİNANSMANI VE KREDİLENDİRME: BURSA İLİ MERKEZ İLÇELERİ MEYVECİLİK İŞLETMELERİ ÖRNEĞİ

Burcu ERDAL

Uludağ Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Tolga TİPİ

Ekonomik kalkınmanın temel ilkelerinden biri tarımsal üretimi artırmaktır. Üretimi arttırmak için teknolojik ve biyolojik yeniliklerin uygulanması gerekmektedir. Ancak, bu yeniliklerin uygulanması sermaye birikimi ile yani tasarruflarla mümkün olmaktadır. Geçimlik aile işletme düzeyinde olan tarım işletmelerinde tasarruf sınırlı seviyededir. İşletmeler üretim girdilerinin temini, yeni üretim tekniklerini ve yöntemleri uygulayabilmek için, öz sermaye eksikliklerini tarımsal kredi kullanarak gidermektedirler. Bu nedenle tarımsal krediler tarım sektörünün gelişmesi açısından önemli bir araçtır.

Bu araştırmada meyvecilik işletmelerinin kredi kullanım düzeyleri ve kredi kullanımını etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Meyvecilik işletmelerinin kredi kullanım düzeyini ve etkileyen faktörleri tespit etmek amacıyla Bursa İli Merkez İlçelerinde bulunan 57 meyvecilik işletmesi ile yüz yüze görüşmeye dayalı bir anket çalışması yapılmıştır. Anket sonucu elde edilen veriler kullanılarak spearman korelasyon ve regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan bu analizler sonucunda işletmecinin yaşının, eğitim düzeyinin, kredi vadesinin ve yetiştirilen ürün sayısının meyvecilik işletmelerinin kredi kullanım düzeyinde etkili olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarımsal krediler, tarımsal finansman, kredi kaynakları, meyvecilik işletmeleri, Bursa.

2012, xi+111 sayfa

ABSTRACT

MSc Thesis

**FINANCING OF FARMS AND CREDITING:
A CASE STUDY OF FRUIT FARMS IN CENTRAL DISTRICTS OF
BURSA PROVINCE**

Burcu ERDAL

Uludag University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Agricultural Economics

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Tolga TİPİ

One of the fundamental principles of economical development is to increase the agricultural production. In order to increase the agricultural production technological and biological innovations need to be applied. However, the applications of these innovations are possible with the accumulation of capital, that is, savings. Savings are limited in agricultural farms with the level of subsistence family farm. Farms, to obtain production input, to apply new production techniques and methods, resolve the lack of equity by use of agricultural loans. Thus, agricultural loan is a significant mean in terms of improving agricultural sector.

The aim of this study is to investigate the factors affecting the level of credit use in fruit farms. In order to determine the level of credit use of fruit farms and the factors affecting the credit use, a survey has been conducted with 57 fruit farms in the central district of Bursa province. Spearman correlation and regression analysis were performed by using data that has been obtained from the survey. According to the result of these analyses, age of farmer, education, term of the loan and number of products affects the level of credit use in fruit farms.

Key Words: Agricultural loans, agricultural finance, loan sources, fruit farms, Bursa.

2012, xi+111 sayfa

TEŐEKKÜR

Eğitim ve tez alıőmamın her aşamasında bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım danıőmam hocam Sayın Doç.Dr. Tolga TİPİ' ye ve 2010 yılında emekli olan danışman hocam Sayın Prof. Dr. Bahattin ÇETİN' e teőekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca yardımlarını ve desteklerini benden esirgemeyen bölümümüz tüm öğretim üyelerine teőekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
1.GİRİŞ.....	1
2. KAYNAK ARAŞTIRMASI.....	4
3.MATERYAL VE YÖNTEM	16
3.1.Materyal	16
3.2.Yöntem.....	16
4.TARIM İŞLETMESİ KAVRAMI VE DİĞER İŞLETMELERDEN FARKLI YÖNLERİ	19
4.1.Tarım İşletmesi Kavramı	19
4.2.Tarım İşletmelerinin Özellikleri ve Diğer İşletmelerden Farklı Yönleri	23
4.2.1. Kuruluş ve Organizasyon Özellikleri.....	23
4.2.2. Tedarik ve Üretim Özellikleri	23
4.2.3.Pazarlama Özellikleri.....	24
4.2.4.Sermaye Yapısı ve Özellikleri	24
5. TARIM İŞLETMELERİNİN FİNANSMANI VE TARIMSAL FİNANSMAN ARACI OLARAK TARIM KREDİLERİ	26
5.1.Finansman Kavramı	26
5.1.1.Finansman Prensipleri.....	29
5.1.1.1.Stabilite Prensipleri.....	29
5.1.1.2.Likidite Prensipleri.....	30
5.1.1.3.Rantabilite Prensipleri.....	31
5.1.2.Finansman Yöntemleri.....	32
5.1.2.1. Kaynaklarına Göre Finansman Yöntemleri.....	32
5.1.2.1.1. Öz Kaynaklardan Finansman.....	33
5.1.2.1.2. Yabancı Kaynaklardan Finansman.....	33
5.1.2.2. Sürelerine Göre Finansman Yöntemleri.....	34

5.1.2.2.1. Devamlı Finansmanlar.....	34
5.1.2.2.2. Bir Defa Yapılan Finansmanlar.....	35
5.2. Tarım İşletmelerinin Finansmanı.....	36
5.2.1. Tarım İşletmelerinin Finansman İhtiyacının Nedenleri.....	36
5.2.2. Tarım İşletmelerinin Finansman Özellikleri.....	39
5.2.2.1. Üretimin Doğal Koşullara Bağlılığı.....	39
5.2.2.2. Üretim Faktörleri İçinde Arazinin Oransal Olarak Fazla Olması....	40
5.2.2.3. Tarımsal İşletmelerin Küçük ve Dağınık Olması.....	40
5.2.2.4. Tarımsal Finansmanın Subjektif Özellikleri.....	41
5.2.3. Türkiye’de Tarımsal Finansman Aracı Olarak Tarım Kredileri.....	42
5.2.3.1. Türkiye’de Tarım İşletmelerinin Sermaye Yapısı.....	42
5.2.3.2. Tarımsal Kredi Kavramı.....	46
5.2.3.2.1. Tarımsal Kredilerin Amaçları.....	49
5.2.3.2.2. Tarımsal Kredilerin Sınıflandırılması.....	50
6. TÜRKİYE’DE TARIMSAL FİNANSMAN UYGULAMALARI.....	57
6.1. Türkiye’deki Tarımsal Kredi Kaynakları.....	58
6.1.1. Teşkilatlanmamış Kredi Kaynakları.....	58
6.1.2. Teşkilatlanmış Kredi Kaynakları.....	60
6.1.2.1. Bankalar.....	60
6.1.2.1.1. Bankaların Tarımsal Kredi Ürünleri ve Tarımsal Kredilerin Kullanım Durumu.....	66
6.1.2.2. Tarımsal Kooperatifler.....	75
6.1.2.2.1. Tarım Kredi Kooperatifleri (TKK).....	75
6.1.2.2.2. Tarım Satış Kooperatifleri (TSK).....	78
6.1.2.2.3. Diğer Kooperatifler.....	79

7. MEYVECİLİK İŞLETMELERİNDE KREDİ KULLANIM MİKTARINI	
ETKİLEYEN FAKTÖRLER (BURSA İLİ MERKEZ İLÇELERİ ÖRNEĞİ).....	80
7.1. Kredi Kullanan İşletmecilerin Yaş Dağılımı	80
7.2. Kredi Kullanan İşletmecilerin Eğitim Durumu.....	81
7.3. İşletmelerin Faaliyet Süresi.....	82
7.4. İşletmenin Arazi Varlığı	83
7.5. Arazi Mülkiyeti	84
7.6. İşletmelerdeki Ürün Sayısı.....	85
7.7.Tarımsal Gelir Durumu.....	86
7.8.Tarım Dışı Gelir	88
7.9.Yıllık Kredi Kullanım Miktarı	89
7.10.Kredilerin Kullanım Amacı	89
7.11.Kredi Kullanım Dönemleri	90
7.12.Kredi Vadeleri.....	90
7.13.Kredi Kaynakları.....	91
7.14.Kredi Kullanılan Banka Sayısı.....	92
7.15. Kredi Alırken Karşılaşılan Zorluklar	93
7.16.Kredi Olmadığı Durumlarda İşletmelerin Finansmanı	93
7.17.Kredi Geri Ödeme.....	94
7.18. Kredi Geri Ödeme Sıkıntısı Yaratan Sebepler	95
7.19. Meyvecilik İşletmelerinin Tarımsal Kredi Kullanım Düzeyini Etkileyen Faktörler: Korelasyon ve Regresyon Analizi.....	96
8.SONUÇ.....	99
KAYNAKLAR.....	104
EKLER.....	110
Ek-1(Anket Formu).....	110

ÖZGEÇMİŞ.....	111
---------------	-----

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Simgeler

Açıklamalar

da

dekar

Kısaltmalar

Açıklamalar

ÇKS

Çiftçi Kayıt Sistemi

FCS

Farm Credit System

FSA

Farm Service Agency

TKK

Tarım Kredi Kooperatifleri

TMO

Toprak Mahsulleri Ofisi A.Ş.

TSK

Tarım Satış Kooperatifleri

TÜİK

Türkiye İstatistik Kurumu

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa No

Çizelge 4.1. Tarım İşletmelerinin Tipoloji Sınıflamasına Göre Dağılımı.....	20
Çizelge 6.1. 2001-2010 Yılları Arasında T.C. Ziraat Bankası Kredilerinin Türlerine Göre Dağılımı (1000 TL).....	62
Çizelge 6.2. 2001-2010 Yılları Arasında Bankaların Kullandıkları Tarım Kredileri Toplamı İçinde T.C. Ziraat Bankası'nın Payı	63
Çizelge 6.3. 2011 Yılı Ziraat Bankası Tarımsal Kredi Faiz Oranları.....	65
Çizelge 6.4. 2001-2010 Yılları Arasında Bankalar Tarafından Kullanılan Krediler İçinde Tarım Kredilerinin Payı.....	69
Çizelge 6.5. Tarımsal Kredi Kullanım Miktarının Bölgelere Göre Dağılımı (1000 TL) ..	70
Çizelge 6.6. Tüm Bölgeler İçinde Doğu Marmara'nın Tarımsal Kredi Kullanım Oranı	72
Çizelge 6.7. Doğu Marmara Bölgesi'nde Kullanılan Tarımsal Kredilerin Oransal Olarak İllere Göre Dağılımı	73
Çizelge 6.8. Bursa İlinde Türlerine Göre Kredi Kullanım Durumu	74
Çizelge 7.1. Kredi Kullanan İşletmecilerin Yaş Dağılımı.....	80
Çizelge 7.2. Kredi Kullanım Miktarı ve Yaş Dağılımı	81
Çizelge 7.3. Kredi Kullanan İşletmecilerin Eğitim Durumu	81
Çizelge 7.4. Kredi Kullanım Miktarı ve Eğitim Durumuna Göre İşletmecilerin Dağılımı.....	82
Çizelge 7.5. Kredi Kullanan İşletmelerin Faaliyet Süresi	82
Çizelge 7.6. Kredi Kullanım Miktarı ve Faaliyet Süresine Göre İşletmelerin Dağılımı ..	83
Çizelge 7.7. İşletmelerin Arazi Varlığı.....	84
Çizelge 7.8. Kredi Kullanım Miktarı ve Arazi Büyüklüğüne Göre İşletmelerin Dağılımı	84

Çizelge 7.9. İşletmelerin Arazi Mülkiyeti	85
Çizelge 7.10. İşletmelerdeki Ürün Sayısı	85
Çizelge 7.11. Kredi Kullanım Miktarı ve Ürün Sayısına Göre İşletmelerin Dağılımı.....	86
Çizelge 7.12. İşletmelerin Tarımsal Gelir Durumu	87
Çizelge 7.13. Kredi Kullanım Miktarı ve Yıllık Tarımsal Gelir Durumuna Göre İşletmelerin Dağılımı.....	87
Çizelge 7.14. Tarım Dışı Geliri Olan İşletmeler	88
Çizelge 7.15. Kredi Kullanım Miktarı ve Tarım Dışı Gelir Durumuna Göre İşletmelerin Dağılımı	88
Çizelge 7.16. İşletmelerin Yıllık Kredi Kullanım Miktarı	89
Çizelge 7.17. Kredilerin Kullanım Amacı.....	89
Çizelge 7.18. Kredi Kullanım Dönemleri.....	90
Çizelge 7.19. Kredi Vadeleri	90
Çizelge 7.20. Kredi Kullanım Miktarı ve Kredi Vadelerine Göre İşletmecilerin Dağılımı	91
Çizelge 7.21. Kredi Kaynakları	92
Çizelge 7.22. İşletmelerin Kullandıkları Banka Sayısı	92
Çizelge 7.23. Kredi Kullanılan Özel Bankalar	92
Çizelge 7.24. İşletmelerin Kredi Alırken Karşılaştığı Zorluklar	93
Çizelge 7.25. İşletmelerin Kredi Kullanmadan Finansman İhtiyacını Gidermesi.....	94
Çizelge 7.26. İşletmelerin Kredi Ödemede Durumu	94
Çizelge 7.27. Kredi Kullanım Miktarı ve Kredi Geri Ödeme Durumuna Göre İşletmelerin Dağılımı.....	95
Çizelge 7.28. Geri Ödemede Sıkıntı Yaratan Sebepler	95
Çizelge 7.29. Değişkenlere İlişkin Korelasyon Analizi (Spearman Korelasyon)	96
Çizelge 7.30. Kredi Kullanım Düzeyini Etkileyen Faktörler: Regresyon Analizi	97

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa No
Şekil 4.1. İşletme Tiplerine Göre İşletmelerin Dağılımı	20
Şekil 4.2. İşletme Büyüklüğüne Göre İşletme Ve İşletmenin Tasarrufundaki Arazi	22
Şekil 5.1. Finansman Kapsamı	28
Şekil 5.2. Tarımsal Ürün Fiyatlarındaki Dalgalanmalar	37

1.GİRİŞ

Tarım sektörü, hızla artan nüfusun beslenmesi açısından günümüzde en stratejik sektörlerden biridir. Zaman içerisinde yaşanan ekonomik ve teknolojik gelişmelere paralel olarak her alanda olduğu gibi, tarım alanında da gelişmeler olmuştur. Tarım işletmeleri önceleri sadece aile ihtiyaçlarını karşılamak için üretimde bulunurken, günümüzde kapalı ev ekonomisinden pazara yönelik üretim yapan birimler haline gelmiştir. Yaşanan bu değişikliklerin yanı sıra işletmelerin parçalı ve dağınık olması, üretimde gittikçe artan oranda girdi kullanılması, tarımsal girdi fiyatlarının ürün fiyatlarına göre daha hızlı artması, üretimin doğal koşullara bağlı olması, tarımsal ürünlerin verim ve fiyatlarındaki belirsizlikler, sermaye devir oranının çok düşük olması gibi nedenler işletmelerde sermaye sıkıntısı yaratmaktadır. Bu da, diğer üretim faktörlerinin ve doğal kaynakların verimliliğini dolayısıyla da üretici gelirini olumsuz yönde etkilemektedir.

Tarımsal gelirleri yetersiz olan ve tasarruf yapma imkanı olmayan işletmeler faaliyetlerine devam edebilmek için üretim masraflarını kendi öz sermayeleri ile karşılayamamaktadır. Bu nedenle tarım işletmelerinin sermaye gereksinimleri nereden ve nasıl karşılayacakları önemli bir sorun olmuştur. Tarım işletmelerinin artan sermaye ihtiyacı nedeniyle, sermaye temini ve kullanımı ile ilgili olarak tarım işletmelerinde finansman önemli bir kavram haline gelmiştir.

Tarım sektörü artan finansman ihtiyacını teşkilatlanmış ve teşkilatlanmamış kredi kuruluşları tarafından karşılamaya çalışmaktadır. Tarım sektörü gelişmiş ülkelerde teşkilatlanmış kredi kaynakları tarafından finanse edilirken, ülkemizde teşkilatlanmamış kredi kaynaklarının önemi de azımsanmayacak düzeydedir.

Tarım sektöründe meydana gelen değişimler nedeniyle daha çok sermayeye gereksinim duyulması, ülkemiz açısından da teşkilatlanmış kredi kuruluşlarının tarım sektörüne daha fazla kredi kullandırmasına neden olmuştur. Ülkemizde tarım sektörüne verilen kredilerde esas rol T.C. Ziraat Bankası ile Tarım Kredi Kooperatiflerine aittir. Ancak

son yıllarda özel bankaların da tarım sektörüne olan ilgisi artmış ve özel kredi ürünleriyle kredilendirme çalışmaları başlamıştır.

Bu araştırmada tarım işletmelerinin finansmanı ve teşkilatlanmış kredi kaynakları (kuruluşları) tarafından kredilendirilmeleri ile ilgili olarak genel bir değerlendirme yapılması amaçlanmıştır. Ayrıca tarım işletmelerinin kredi kullanımına ilişkin olarak; Bursa İli Merkez İlçeleri Meyvecilik İşletmelerinin kredi kullanım düzeyleri, kredi kullanım alanları ve kredi kullanımını etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Çalışma sekiz bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünün yer aldığı birinci bölümde konunun önemi, araştırmanın amacı ve kapsamı açıklanmıştır.

İkinci bölümde, tarım işletmelerinin finansmanı ile ilgili olarak önceki yıllarda yapılmış yerli ve yabancı çalışmaların yer aldığı kaynak araştırması bulunmaktadır.

Üçüncü bölümde materyal ve yöntem yer almaktadır. Bu bölümde araştırmada kullanılan materyal ve uygulanan yöntem hakkında ayrıntılı olarak bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde tarım işletmesi kavramı ve diğer işletmelerden farklı yönleri kısaca açıklanmıştır.

Beşinci bölümde genel olarak finansman kavramı açıklanarak, finansman yöntemleri hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca bu bölümde tarım işletmelerinin finansman ihtiyacının nedenleri, finansman özellikleri ve tarımsal finansman aracı olan tarımsal kredilere yer verilmiştir.

Altıncı bölümde Dünya'daki tarımsal kredi uygulamalarından kısaca bahsedildikten sonra, Türkiye'deki tarımsal kredi kaynakları incelenerek, tablo ve grafik yardımı ile açıklanmıştır.

Çalışmanın yedinci bölümünde öncelikle, anket çalışması yapılan meyvecilik işletmelerinin demografik özelliklerine daha sonra ise işletmelerin kredi kullanım

miktarı, kredilerin kullanım amacı, kredi kaynakları ve kredilerin geri ödenmesi ile ilgili elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Son bölüm olan sekizinci bölümde ise anket çalışmasında elde edilen veriler değerlendirilerek, yorumlanmıştır.

2. KAYNAK ARAŞTIRMASI

Tarım işletmelerinin finansmanında önemli olan tarımsal kredi kaynaklarının ve kredi kullanım düzeyini etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışma süresince, çalışmanın kapsamı ve gelişimi ile örtüşecek biçimde ulusal ve uluslararası literatür çalışması yapılmıştır.

AKSÖZ (1972), “Zirai Kredi” adlı eserinde tarım işletmelerinin sermaye yetersizliğinden dolayı tarımsal kredilere yöneldiklerini belirtmiştir. Eserde tarımsal kredilerin üretimin arttırılması ve tüketim ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanıldığı açıklanmış ve krediler içerisinde özellikle üretim kredilerinin tarımsal faaliyette önemli olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca tarımsal kredilerin kullanıldığı alanlara ve ülkemizdeki tarım kredi kaynaklarına yer verilmiştir.

GÜRGEN (1972), “İşletme Finansmanı” isimli eserinde işletmenin ana konuları ve bugünkü toplumdaki önemi, işletme finansmanı ve özellikleri, işletmenin finansal ihtiyaçları, finansman kaynakları ve fon tedariki konularını incelemiştir. Özellikle iç finansman kaynakları, kısa ve uzun süreli dış finansman kaynakları üzerinde durmuştur.

GÖKDERE (1973), “Kontrollü Zirai Kalkınma Kredileri” adlı yayınında orta çaplı işletmeleri planlara dayalı ekonomik birimler haline getirmeyi amaçlayan zirai kalkınma kredilerinin tarımsal finansman içindeki yeri ve geleneksel tarım kredilerinden farklı ve yararlı yönlerini incelemiştir. Bu kredilerin yararlı yönlerini geleneksel kredilerle karşılaştırmalı olarak incelemiş, gelişme seyri ve uygulamadan doğan aksaklıkları belirtmeye çalışmıştır.

ALTUĞ (1988), “Finansal Yönetim İlkeler ve Uygulamalar” adlı eserinde işletmelerde sermaye ihtiyacının belirlenmesi, likidite ve finansal planlama, öz kaynaklardan ve yabancı kaynaklardan finansman şekilleri, yatırımın hesaplanması, finansman kuralları ve oranlar incelemiştir. İşletmelerde meydana gelen finansal olayların oluşumu, kaynakların tedarik edilmesi, kullanılması ve ödeme gücünün korunması, kayıtlara

aktarılması ve raporlanması yönünden işletmelerde muhasebe ve finansman faaliyetlerinin birbirine bağlı olduğuna değinmiştir.

BÜLBÜL ve ARK. (1990), “Söke Ovası Tarım İşletmelerinde Sulama Metotları İşletmelerin Ekonomik Yapısı Finansman ve Kredi Sorunları” isimli çalışmalarında Söke Ovası’nda yer alan 15 köyde yer alan tarım işletmeleri tesadüfî örnekleme metodu ile seçilerek, ekonomik yapılarını belirlemeye çalışmışlardır. Araştırma bölgesinde incelenen tarım işletmelerinin %90’ından daha fazlasının tarımsal kredi kullandığı ve bu kredilerin %43,19 gibi büyük bir kısmının ise T.C. Ziraat Bankasından temin edildiği sonucuna varmışlardır. Ayrıca araştırma sonuçları kredi ile alınan başlıca üretim girdilerinin tohum, gübre, mücadele ilacı ve nakit para olduğunu göstermektedir. Bölgede aynı kredi kaynağı olarak tarımsal kooperatifler de en önemli finansman kurumu özelliğindedir.

BERK (1995), “Finansal Yönetim” isimli eserinde işletmelerde faaliyetlerin ve alınan kararların işletmelerin sürekliliğini sağlamak ve pazar değerini yükseltmek amaçları ile olduğu, bu nedenle de işletmelerde finansal yönetimin önemini vurgulamıştır. İşletmelerde finansal analiz ve planlamadan sonra varlık yapısının yönetimi, sermaye yapısı ve yönetimi ile alternatif finansman kaynaklarını karşılıklı olarak incelemiştir. Eserde alternatif finansman kaynaklarında leasing, faktoring, forfaiting ve opsiyon gibi yeni finans tekniklerine de yer verilmiştir.

KARACAN (1991), “Tarım İşletmelerinin Finansmanı ve Tarımsal Kredi” adlı eserinde Türkiye’de tarım sektörünün ülke ekonomisindeki önemini ve sektörün finansman ihtiyaçları, işletmede finansman fonksiyonun anlamını ve kapsamını, işletmelerde finansmanın temel kuralları, finansman yöntemleri, finansal analiz, sermaye ve sermayenin tarımsal işletmelerdeki yerini ve önemini, tarımda kredinin fonksiyonu, kredinin alınması ve kullanılmasındaki esaslar, kredi prensipleri, kredinin sınıflandırılması incelemiştir. Bunun yanı sıra kredinin bedeli olarak faiz, faiz oranları, faiz politikaları, faiz hesaplama yöntemleri, tarımsal kredi kaynakları, Türkiye’de tarımsal kredi organizasyonu, T.C. Ziraat Bankası’nca ve tarım kredi kooperatiflerince verilen krediler, tarım satış kooperatifleri ve birliklerinin kredilendirmedeki yeri, diğer

kooperatifler ve özel bankalar, Türkiye’de tarım sektörünün finansmanı ve tarımsal kredi politikaları konularını incelemiştir.

FIRAT (1992), “Türkiye’de Planlı Dönemde Tarımsal Krediler (1963–1990)” adlı çalışmasında, geçimlik aile işletmelerinin ve pazara yönelik tarım işletmelerinin finansman sorunlarının çözümü amacıyla, Türkiye’de uygulanan tarımsal kredi politikasının 1963–1990 yılları arasındaki etkinliği araştırmıştır. Ayrıca bu çalışmada, tarım kesiminin bu dönem içindeki katkısının seyri incelemiştir.

ARTUKOĞLU (1993), “Tarımsal Kredinin Tarım Sektörünün Gelişmesindeki Önemi ve Manisa Merkez İlçe Tarım İşletmelerinde Tarımsal Kredi Kullanımının Analizi” adlı eserinde Türkiye’de tarım sektörüne yönelik kredi politikalarını ele alınarak tarımsal kredi uygulamaları değerlendirmiştir. Manisa Merkez İlçede kredi kullanan bir grup çiftçiye anket yapılarak kredi kullanımındaki sorunları incelemiştir. Anket sonuçlarına göre bu çiftçilerin faiz oranlarının yüksek, kredi vadelerinin kısa olması ve teminat bulma konularında güçlükler yaşadıkları sonucuna varmıştır.

BÜLBÜL ve TATLIDİL (1994), “Kredi Kullanımının Tarımsal Yapının İyileşmesindeki Etkinliği” isimli çalışmalarında ülkemizin tarımsal yapısını incelenerek, tarımsal yapıdaki sermaye eksikliğini gidermede en önemli araçlardan biri olan tarım kredileri ve kredinin tarımsal yapının iyileşmesindeki etkinliği üzerinde durmuşlardır. Ülke ekonomisindeki önemine rağmen tarım kesimindeki yapısal iyileştirmenin gerçekleşmemesinin en önemli nedenlerinin nüfus fazlalığı, tarım topraklarının parçalı ve dağınık oluşu, sermaye yetersizliği vb. olarak gösterilmiş, tarımda iyileştirilmenin yapılabilmesi için öncelikle nüfus baskının azaltılması ve tarım işletmelerinin optimal işletme büyüklüklerine kavuşturulması gerektiği bunlar gerçekleştirildikten sonra ise tarımsal yapının iyileştirilmesindeki en önemli araçlardan biri olan kredinin etkin bir şekilde kullanımı ile gerçekleşeceği sonucuna varmışlardır.

BÜLBÜL ve ARK. (1995), “Tarımsal Krediler ve Uygulamaları” adlı yayınlarında tarımsal kredilerin sınıflandırılması, kredi gereksiniminin nedenleri, tarım işletmelerinin kredi kaynakları ve kredi uygulamaları ile tarım işletmelerinde sermaye yetersizliğini

gidermede tarımsal kredilerin önemini vurgulamışlardır. Buna ek olarak, tarım işletmelerinin yeterli büyüklükte olmayışı, risk ve belirsizliklerin çok olması, tarımda sermaye devir hızının düşük olması gibi nedenlerden dolayı tarım kredi uygulamalarında meydana gelen sorunları irdelemişlerdir.

KARLI (1996), “Türkiye’de Tarımsal Kredinin Organizasyonu ve Kredi Kullanımındaki Gelişmeler” adlı yayınında ülkemizdeki mevcut tarımsal kredi kaynakları ve tarımsal kredinin genel işleyişi üzerinde durmuştur. Türkiye’de kredilerin sektörler arası dağılımını incelemiş ve tarım kredilerinin toplam krediler içindeki payının düşük olduğu, tarım işletmelerinin yaklaşık %30’unun tarımsal kredilerden yararlanamadığı, işletme başına ve işlenen tarım alanı birimine düşen kredi miktarının düşük olduğu sonucuna varmıştır.

YALMAN (1996), “Tarım Kredi Kooperatifleri’nin Tarım Ekonomisindeki Yeri ve Sivas Örneği” isimli çalışmasında devlet kaynaklarının kullanılmasını ve kıt olan tarım kaynaklarının en doğru şekilde değerlendirilmesi açısından büyük öneme sahip olan Tarım Kredi Kooperatiflerinin yapısı ve tarım ekonomisindeki yerini incelemiştir. Çalışmada Sivas’ta bulunan Tarım Kredi kooperatifleri 10. Bölge Birliği ve bağlı kooperatiflerin bölgede ortağı bulunan çiftçiler için yapmış oldukları çalışmaları incelemiştir. Tarım kredi kooperatiflerinin sorunları belirlenerek bu sorunların giderilmesi konusunda önerilerde bulunmuştur.

ARTUKOĞLU ve OKTAY (1997), “Türkiye’de Tarımsal Kredi Uygulamaları” isimli yayınında Türkiye’de tarımsal kredi, T.C. Ziraat Bankası tarımsal işletme ve yatırım kredileri, tarımsal kredilerde teminat ve tarım kredi kooperatifleri tarafından verilen krediler incelemiştir. Tarımsal kredilerin özellikle yatırım kredilerinin açılmasında öz kaynak ve teminat konularının önem taşıdığını vurgulamıştır. Ayrıca tarım kredi kooperatiflerinin kredileme koşullarının, genellikle T.C. Ziraat Bankası ile paralellik gösterdiği, özel bankaların ise ticari kredi koşullarına yakın koşullarla tarım sektörünü kredilendirdiğini ifade etmiştir.

SHARMA ve ZELLER (1997), “Repayment Performance In Group-Based Credit Programs In Bangladesh: An Empirical Analysis” isimli araştırmalarında Bangladeş’teki 3 kredi kuruluşunun (the Association for Social Advancement, the Bangladesh Rural Advancement Committee, the Rangpur Dinajpur Rural Service) grup kredi programının 128’inin kredi geri ödeme oranlarını analiz etmişlerdir. Araştırmada Tobit model kullanılarak, kredi kullanan grup büyüklüğü, borç miktarı, borcun rasyonellik derecesi, grup içindeki işletme karması, demografik yapı, sosyal statü ve ilişkileri açıklayıcı değişken olarak almışlardır. Yapılan araştırma sonucunda grup kredi uygulamasının fakir çiftçiler açısından ödeme kolaylığı sağladığının belirtmişlerdir.

SWINNEN ve GOW (1999), “Agricultural Credit Problems and Policies During The Transition To A Market Economy In Central and Eastern Europe” eserlerinde Orta ve Doğu Avrupa lkelerinde geçiş sürecinde tarımsal kredi uygulamalarında karşılaşılan sorunlar ve bu süreçte devletin rolünü incelemişlerdir. alışmalarında iyi gelişmiş piyasa ekonomilerinde bile tarımsal krediler ile ilgili asimetrik bilgi, yanlış seçim, kredi alan taraflardan kaynaklanan sorunları incelemişlerdir.

ARTUKOğLU (1998), “Tarım Sektörünün Gelişmesi Açısından Tarımsal Kredinin Gerekliliği ve Türkiye’de Tarımsal Kredi Uygulamasının Genel Olarak Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında Türkiye’de tarımsal kredinin tarım sektörünün gelişmesindeki etkisini ortaya koyabilmek amacıyla, Türkiye tarımında modern girdi kullanımını ve üretim miktarı ile tarımsal kredi kullanımındaki ilişkileri 1980–1991 yılları için hesaplanan korelasyon katsayıları ile ortaya koymuştur. Araştırma sonuçlarına göre, tarımsal kredi kullanımını ile tarımda modern girdi kullanımını ve verim düzeyi arasında genellikle olumlu bir ilişki olduğu ileri srmştr.

CEYLAN (1998), “İşletmelerde Finansal Yönetim” adlı eserinde genel olarak finansman fonksiyonları, finansal analiz, finansal planlama, işletmeler için gerekli finansman kaynakları ve işletmelerde yaşanan özel finansman sorunlarını incelemiştir.

NELA ve MARSHALL (1999), “Credit Management For Rural Development: Albania, A Special Case” isimli çalışmalarında Arnavutluğun Kuzey Doğusundaki çiftçilerin

karşı karşıya olduğu en önemli sorunların başında gelen kredi yetersizliğini incelemişlerdir. Arnavutlukta 1991 yılında yıkılan komünist sistemden sonra bu alanda yoksullukla mücadele edebilmek için Dünya Bankası destekli kredi sistemi projesi tasarlanmıştır. 1995 yılında başlayan bu proje İslami Kalkınma Bankası ve Arnavutluk hükümeti tarafından desteklenmiştir. Çalışmada başarılı bir kredi yönetimi için gereken koşullar incelenmiştir. Bu koşullar, uygun politik çevre, ihtiyaçların doğru belirlenmesi, borç ödeme zamanının düzgün ayarlanması olarak belirtilmiştir.

FIRAT (1999), “T.C. Ziraat Bankası’nın Tarımsal Kredi Uygulamaları ve Tokat İli Merkez İlçedeki Tarım İşletmelerinin Bu Uygulamalardan Yararlanma Etkinliğini Üzerine Bir Araştırma” isimli çalışmada, Türk tarımının genel yapısı, finansmanı ve T.C. Ziraat Bankası’nın kredi uygulamaları incelenmiştir. Tarımsal faaliyette etkinliğin incelendiği çalışmada, kredi kullanımında üreticilerin durumlarının göz önüne alınması ve formalitenin azaltılması ile birlikte tarımsal kredi kaynaklarının geliştirilmesi ve kredi tutarının yükseltilmesi ile tarımda etkinliğin artacağını belirtmiştir.

AKDEMİR ve VURUŞ (1999), “Çukurova Bölgesi Tarım İşletmelerinde Kredi Temini ve Sorunları” adlı çalışmalarında Çukurova Bölgesinde bulunan 130 tarım işletmesi ile anket yaparak, işletmelerin kullandıkları kredi kaynakları ve kredi temininde karşılaştıkları sorunları incelemişlerdir. Yapılan anket sonuçlarına göre, işletmelerin küçüklüğü, girdi fiyatları vb. gibi nedenlerle çiftçilerin öz kaynaklarının yetersiz olduğu, çiftçilerin sermaye ihtiyacının ancak %38’ini öz sermayelerinden ve %62’ sini yabancı kaynaklardan karşıladıklarını belirlemişlerdir. Ayrıca tarımsal kredi kullanımında teminat güçlükleri, formalitelerin fazlalığı ve açılan kredi limitlerinin yetersizliği gibi sorunlar olduğu bu nedenle üreticilerin organize olmamış kredi kaynaklarına yöneldikleri sonucuna varmışlardır.

ARTUKOĞLU (2000), “Mikro Kredi/Mikro Finans Yaklaşımı: Tarım Açısından Bir Değerlendirme” adlı yayınında son zamanlarda gelir düzeyi düşük ülkelerde yoksulluğu azaltmak ve pazara dönük ürün çıkışını hızlandırmak amacıyla uygulanan mikro kredi programını, tarım sektörü ve Türkiye tarımı açısından incelemiştir. Mikro kredi uygulamasının kırsal kesimdeki işsizliğin azalması, kırdan kente göçün önlenmesi ve

özellikle teminatı olmayan topraksız çiftçiler ve küçük işletmeler için uygun bir model olabileceği ancak Türkiye'nin kendine özgü kırsal ve tarımsal koşulları nedeni ile dünyadaki uygulamalarına göre farklılıklar gösterebileceği sonucuna varmıştır.

ERDOĞAN (2002), “Dünya ve Türkiye’de Tarımın Finansmanı” isimli eserinde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ile ülkemizdeki tarımın finansmanında yeniden yapılanma sürecindeki iç ve dış dinamiklerin etkisini incelemiştir. Bunun yanı sıra ülkemizdeki tarımsal bankacılık uygulamaları irdeleyerek ve aynı zamanda dünya uygulamalarından örnekler vererek, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerle Türkiye’deki uygulamaları kıyaslamıştır.

ACAR (2003), “Tarımsal İşletmelerde Finansal Performans Analizi” adlı yayınında tarım işletmelerinde finansal performans ölçümü ve analizinin önemine değinmiştir. Finansal performansın ölçülebilmesi için ihtiyaç duyulan verilerin ana unsurları, referans değerler, kârlılık, likidite, borç ödeme gücü ve verimliliğin anahtar ölçütleri olarak rasyoları irdelemiş, rasyoların hesaplanması ve bir işletmenin finansal performansının değerlendirilebilmesi için eldeki rasyo değerlerinin referans değerlerle karşılaştırılması konusunu tartılmış ve sağlıklı veri tabanına olan ihtiyacın önemini vurgulanmıştır.

EREL ve ÖZÇİÇEK DÖLEKOĞLU (2004), “Yeni Dönemde Tarımın Finansmanında Bir Model Önerisi” isimli çalışmalarında tarım sektörü ve finans kaynakları ile ülkenin kısıtlı kaynaklarını göz önünde bulundurarak bir model hazırlamışlardır. Modelde ilgili kurumlar olarak Bankalar, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Hazine ve Tarım Kredi Kooperatiflerine ve bunların sorumluluklarına yer vermişlerdir. Yapılan araştırmaya göre ülkemizde gelişmiş ülkelerde olduğu gibi tarıma kredi sağlayacak kurumsal bir yapılanmaya ihtiyaç olduğu sonucuna varmışlardır. Bu nedenle TTK ve TSKB yeniden yapılandırılarak, tarıma kredi açacak kooperatif bankasının kurulması, bu bankanın yapısının yerel kooperatifler tarafından oluşturulmasını önermişlerdir.

KATCHOVA (2005), “Factors Affecting Farm Credit Use” adlı araştırmasında, ABD’deki kişisel ve tarım işletmesine ait özelliklerin borçlanma derecesi ve tarımsal

kredi kullanımını üzerindeki etkisini belirlemeye çalışmıştır. Araştırmada, 2001 Tarımsal Kaynak Yönetimi Çalışması (ARMS)'ndan elde edilen çiftlik düzeyindeki veriler kullanarak tarımsal krediler, kredi talep eden taraf açısından incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre ,brüt tarımsal gelir ile risk yönetim stratejilerinin küçük ve ticari tarım işletmelerinin tarımsal kredi kullanımı üzerinde önemli etkisi olduğu sonucuna varmıştır.

ÖZÇELİK ve ARK. (2005), “Türkiye’de Tarımsal Kredi: Sözleşmeli Tarım ve Üretici Örgütleri Üzerinden Kredi Uygulamaları” adlı yayınlarında tarımsal kredi ve Türkiye’deki yapıyı anlatarak, tarımsal kredi mekanizmasının daha işler hale gelmesi için sözleşme üretim modeli ve üretici birliklerinden nasıl yararlanabileceğini tartışmışlardır. Bu amaçlar doğrultusunda geliştirilen sözleşmeli tarıma dayalı temlikli zirai kredi modelinin üç ana unsuru olan üretici, ana firma ve banka açısından yararlarını incelemişlerdir.

ADIGÜZEL (2006), “Tokat İli Turhal İlçesi Tarım İşletmelerinin Tarımsal Kredi Kullanım Durumları, Üreticiler Üzerine Etkileri, Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri” isimli eserinde araştırma bölgesinde T.C. Ziraat Bankası’nın kredi kaynakları içindeki yeri, kredi temininde ve geri ödemede karşılaşılan sorunlar, konu ile ilgili kurum ve kuruluşları araştırmıştır. Çalışmada Tokat İli Turhal İlçesi tarım işletmelerinin yapısal özelliklerini ortaya koymuş, yıllık faaliyet sonuçlarına ilişkin değerlendirmeler yapmıştır. Ayrıca kredi kullanım gruplarına göre işletmeleri değerlendirmiş ve kredi kullanımında etkili olan özellikler ile kredi kullanımı arasındaki ilişkileri yorumlamıştır.

AKÇAÖZ ve ARK. (2006), “Tarımsal İşletmelerde Finansman Riskinin İncelenmesi” adlı çalışmalarında tarımsal üreticilerin yaşam standardını yükseltmek amacıyla modern tarım yöntemlerinin uygulanması ve alet-ekipman, ilaç, gübre, tohum gibi girdilerin temin edilmesinde krediye ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Çiftçilerin kredi temini amacıyla kişi ve kurumlardan borç aldığında ortaya çıkan tarımsal üretimdeki finansman riski ile risk yönetim stratejileri ve çiftçi davranışlarını incelemişlerdir.

BÜLBÜL (2006), “Tarımsal İşletmelerin Finansmanı” isimli eserinde işletme finansmanın tanımı, kapsamı ve yöntemleri, tarım işletmelerinde sermayenin önemi ve temini, tarımsal kredi ve finansman ekonomisinin ilkeleri, tarım işletmelerinde kredi kullanımı, tarımda kredi taleplerinin değerlendirilmesi, alternatif finansman kaynakları ve Türkiye’de kullanım olanakları ve tarımsal kredi organizasyonu konularına değinmiştir. Bu çalışma ile tarımın finansman yönünden özelliklerinin ortaya konulmasını ve işletmelere rasyonel finansal planlama ve uygulamada yardımcı olunmasını amaçlamıştır.

ARICI (2007), “Türkiye’de Tarımın Finansmanında Ziraat Bankasının Rolü” adlı tezinde tarım sektörünün finansman ihtiyacının karşılanmasında Ziraat Bankasının uygulamalarını araştırarak kredi ihtiyacının karşılanmasında karşılaşılan sorunların tespiti amacıyla Tekirdağ ilinde bulunan 50 üretici ile anket yapmıştır. Yapılan anket çalışması sonuçlarına göre üreticilerin temin ettikleri kredileri çok yeterli bulanların oranının sadece %8, yeterli olduğunu belirtenlerin oranının %30, yetersiz olduğunu belirtenlerin oranının ise %62 gibi oldukça yüksek bir orana sahip olduğu belirlemiştir. Ayrıca üreticilerin tamamının yüksek faiz oranı ve çeşitli bürokratik formaliteden şikâyetçi olduğunu belirtmiştir.

KIZILASLAN ve ADIGÜZEL (2007), “Factors Affecting Credit Use In Agricultural Business Concerns In Turkey” adlı çalışmalarında tarımsal kredi kullanan işletmelerin kredi kullanma durumlarını ve kredi kullanımını etkileyen faktörleri belirlenmesini amaçlamışlardır. Çalışmada kullanılan birincil veriler 71 ile anket yapılarak elde etmişlerdir. Anket yapılan işletmelerin yaklaşık olarak %38,3’nün sadece teşkilatlanmamış kredi kaynaklarını, %35.21’inin sadece teşkilatlanmış kredi kaynaklarını,%26.76’sının ise her iki kaynağı da kullandığı belirlemiştir. Ayrıca, sosyo-ekonomik faktörlerle kredi kullanımı arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla Ki Kare testi yapmışlardır. Yapılan test sonuçları doğrultusunda, işletmelerin uzmanlık düzeyi ve pazara yönelim oranı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Bunlara ek olarak, kredi kullanımını etkilediği düşünülen bazı ekonomik özellikler açısından bir fark olup olmadığını saptamak için

varyans analizi yapmışlardır. Yapılan analizlere göre, işletme genişliği grupları ve kredi kullanım grupları arasındaki farkın anlamlı olduğu sonucuna varmışlardır.

ÇETİN (2008), “Tarımsal Finansman” adlı eserinde finansman işlevinin kapsamı ve anlamı, tarım işletmelerinin sermaye yapısı ve tarım işletmelerinde finansal işleyiş, tarımsal finansman kaynakları ve kaynak kullanımı, tarımsal işletmelerde finansal analiz ve yatırım kararının değerlendirilmesi konuları incelemiştir. Buna ek olarak alternatif finansman kaynakları ve uygulamalarına yer verilmiştir.

YILMAZ (2008), “Dünya’da ve Türkiye’de Tarımsal Finansman: Türkiye İçin Model Önerisi” çalışmasında tarımsal finansmanda ticari bankalar, kooperatifler, leasing ve faktoring kuruluşları ile sigorta şirketleri gibi geniş katılımlı bir finansal yapı kurulması konusunu araştırmış, uygun bir model önerisi yapmıştır. Çalışmasında, ülkemiz açısından önem taşıyan tarım sektörünün, üretime bağlı olarak finansal piyasalardaki yerini belirlenmesine katkıda bulunmak amaçlamıştır. Bu amaçla, dünya üzerinde sektörlere sağlanan ekonomik ve sosyal finans enstrümanlarını incelemiştir. Ülkemizde finansal alanda sektöre sağlanan kaynakların yapısı ve yeterliliğini ortaya koymak amacıyla inceleme yaparak, sektörün gelişmesi adına Türkiye’de yapılması gerekenler hakkında öneride bulunmuştur.

BALOĞLU (2009), “Türkiye’deki Tarımsal İşletmelerin Finansman Kaynakları ve Antalya’daki Süs Bitkileri Üreticilerinin Finansman Tercihleri” adlı çalışmasında, tarımsal üretim yapan işletmelerin finansman kaynaklarını belirlemek amaçlamıştır. İşletmelerin finansman yapılarını, yararlandıkları yabancı kaynakları, yabancı kaynakların amaçları, temin yeri ve kullanım sıklıkları gibi özelliklerini belirlemeye yönelik bir anket çalışması yapmıştır. Yapılan anket sonuçlarına göre işletmelerin kredi kaynağı olarak bankaları tercih ettiği, bunun da büyük ölçüde kredi maliyetine bağlı olduğu ve bu işletmelerin genellikle yılda 1–2 kez kredi kullandıkları sonuçlarına varmıştır.

ÖZCAN (2009), “Antalya İli Kaş İlçesi’ndeki Çiftçilerin, T.C. Ziraat Bankası AŞ’den Tarımsal Amaçlı Kredi Kullanmalarını Etkileyen Faktörler” adlı çalışmasında Antalya

İli Kaş İlçesinde ve ilçeye bağlı köy ve beldelerde çiftçilerin T.C. Ziraat Bankası'ndan tarımsal amaçlı kredi kullanmalarını etkileyen faktörler değerlendirmiştir. Bu bölgedeki seçilen köylerde anket yaparak T.C. Ziraat Bankası'nın kredi uygulama sistemleri hakkında genel bilgiler, araştırma alanında T.C. Ziraat Bankası'ndan tarımsal kredi kullanan ve kullanmayan çiftçilere ait sosyo – ekonomik özellikler, iletişim davranışları, kredi kullanmayan çiftçilerin kredi kullanmama nedenleri, kredi kullanan çiftçilerin krediyle ilgili tutum ve davranışlarını araştırmıştır.

SEBOPETJI ve BELETE (2009), “An Application Of Probit Analysis To Factors Affecting Small-scale Farmers' Decision To Take Credit: A Case Study Of The Greater Letaba Local Municipality in South Africa” isimli çalışmalarında hane halkı özelliklerinin kredi kullanım kararı üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmada istatistiksel yöntem olarak probit model kullanılmıştır. Sonuçlar, tarımsal işletmecilik deneyimi, cinsiyet ve medeni durumunun çiftçilerin kredi kullanım kararı üzerinde pozitif yönlü etkisi olduğunu, buna karşılık çiftçilerin yaşı, eğitim düzeyi ve çiftçi derneklerine üyeliğin negatif yönlü etkilediğini göstermektedir.

PAKSOY ve ASLAN (2010), “Türkiye’de Tarımın Kredilendirmesinde Özel Sektör Bankacılığının Yeri” adlı çalışmalarında tarımsal kredi piyasası ve bunun içerisindeki özel bankacılığın yeri ve uygulamaları incelenmiştir. Araştırmada, tarım kredi piyasasında önemli yeniliklerin bankalar tarafından gerçekleştirildiği, bu alandaki gelişmelerin organize ve rekabetçi uygulamalarla başarılı olacağını belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada özellikle kredi maliyetlerinin azaltılarak tarımsal işletmelerine aktarılması, kredi veren gerek kamu gerekse özel bankaların sektöre yönelik önlemler alması ve kredi geri ödemelerinde esnek davranmaları gerektiği sonucuna varmışlardır.

KAZANCI (2010), “Tarımsal İşletmelerin Finansmanı ve Türkiye Örneği” adlı çalışmada tarım sektörü ve tarımsal işletmeler hakkında bilgiler vererek, tarımsal işletmelerin kredi uygulamalarına yönelik bankalar kesimi kaynaklı analiz ve karşılaştırmalar yapmıştır. Yapılan analiz ve karşılaştırmalar sonucunda, tarımsal kredi kullanım miktarları gelişimi ile banka şube sayıları ve banka personel sayıları arasında,

bankalarca verilen ihtisas dışı krediler arasında ve bankalarda bulunan mevduat düzeyleri arasında anlamlı birebir ilişki olduğunu istatistiksel olarak ortaya koymuştur.

3.MATERYAL VE YÖNTEM

3.1.Materyal

Araştırmada kullanılan materyal, birincil ve ikincil verilerden oluşmaktadır. İkincil verilerin elde edilmesinde kaynak olarak Türkiye Bankalar Birliği'nin tarımsal kredilerle ilgili olarak yaptığı çalışmalar, TÜİK verileri ve literatür taraması sonucu elde edilen, konuyla ilgili daha önceki yıllarda yapılmış olan ulusal ve uluslararası çalışmalar kullanılmıştır.

Araştırmadaki birincil veriler, araştırma alanı olarak seçilen Bursa İli Merkez İlçeleri meyvecilik işletmeleri ile yapılan anketlerden elde edilmiştir.

3.2.Yöntem

Araştırmanın amacı, tarım işletmelerinin finansmanında önemli olan finans kaynaklarının belirlenmesi ve kredi uygulamalarıdır. Bununla birlikte, üreticilerin, finansman kaynaklarından kredi kullanma düzeyini etkileyen faktörlerin talep yönlü olarak belirlenmesi de amaçlanmıştır. Üreticilerin kredi kullanımını etkileyen faktörler hem finans kuruluşları açısından yol gösterici olması, hem de kredi kullanan üreticilerin içinde buldukları durumu göstermesi nedeniyle önemlidir. Bursa İli Merkez İlçelerinde meyvecilik yapan işletmelerin genel olarak diğer işletmelere göre daha fazla kredi kullandıkları dikkate alınarak, 57 meyvecilik işletmesi ile yüz yüze görüşülerek, kredi kullanan işletmelerin demografik özellikleri, tarımsal üretim deseni, kredi kullanma düzeyleri ve kredi kullanımını etkileyen faktörlerin belirlenmesine çalışılmıştır. 2010 üretim yılı sonunda yapılan anketlerden elde edilen bilgiler doğrultusunda, tablolar ve istatistiki analizler yardımıyla kredi kullanımını etkileyen faktörler belirlenmiştir.

T.C. Ziraat Bankası Bursa Bölge Müdürlüğü ile yapılan görüşmelerde, Bursa İlinde meyvecilik ile uğraşan tarım işletmelerinin kredi kullanım oranlarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle Bursa İli Merkez İlçelerine bağlı köylerde meyvecilik ile uğraşan işletmelerden anket yoluyla bilgi toplanması amaçlanmıştır.

Anket uygulanacak köy sayısı, tesadüfî örnekleme yöntemleri kullanılarak tespit edildiğinde çok fazla çıkacağından gayeli örnekleme yöntemi ile araştırmanın amacına uygun sayıda köyden veri toplanmıştır. Buna göre, T.C. Ziraat Bankası'ndan alınan bilgiler doğrultusunda yoğun olarak kredi kullanan meyvecilik işletmelerinin bulunduğu köyler ana kitleyi oluşturmuş ve toplam 7 köy (Ağaköy, Aksungur, Ahmetköy, Çağlıyan, Armutköy, Nilüfer ve Çeltik) gayeli olarak seçilmiştir. Gayeli örnekleme yöntemiyle 7 köyün seçilmesi araştırma açısından hem zaman hem de maliyet avantajı sağlamıştır. Bu köylerde meyvecilikle uğraşan işletmelerin sayısının belirlenmesinde Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü Proje İstatistik Şubesinden alınan Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) bilgileri kullanılmıştır.

Araştırmada, tüm üreticilerle görüşmek yerine örnekleme yöntemi ile bir kısmı ile anket yapılmasına karar verilmiştir. ÇKS kayıtlarından seçilen 7 köyde toplam 348 meyvecilik işletmesi olduğu belirlenmiştir. Bu amaçla aşağıdaki oransal örnek hacmi formülünden yararlanılmış ve % 90 güvenilirlik düzeyi ile % 10 hata payı esas alınmıştır. Tarım işletmelerine ait üretim alanlarının sağlıklı olarak saptanamadığı birçok araştırmanın örnekleme aşamasında bu formülden yararlanılmaktadır.

$$n = \frac{Np(1-p)}{(N-1)\sigma^2px + p(1-p)} \quad (\text{Newbold 1995}).$$

Formülde;

n = Örnek hacmi

N = Toplam meyvecilik işletme sayısı

p = Örneğe girecek işletmelerin oranı

σ^2px = Oranın varyansıdır.

Örnek büyüklüğünün mümkün olduğu kadar büyük olmasını sağlamak için, p (1-p) çarpımında en büyük değeri verecek olan p = 0,5 değerinin kabul edilmesi uygun olmaktadır. σ^2px parametresinin tahmininde ise gerçek oran ne olursa olsun, bunun istenen herhangi bir olasılık düzeyinde güven aralığının örnek oranının iki tarafında belirli bir r oranından daha fazla uzanmaması istenebilmektedir. Bu durumda σ^2px parametresi, $(Z_{\alpha/2} \cdot \sigma_p = r)$ formülü ile elde edilmektedir. Ana kitle oranına ait % 90

güven aralığının, örnek oranının 0,05 iki tarafında uzanması istendiğinde 1,645. $\sigma_p = 0,10$ buradan da $\sigma_p = 0,0608$ olur.

Bulunan bu değerler formülde yerine konularak 348 işletmeden oluşan ana kitleden, 57 işletmenin örnek olarak seçilmesi gerektiği hesaplanmıştır.

Araştırmadan elde edilen veriler SPSS paket programı aracılığıyla değerlendirilmiştir. Örneklemin tanımsal istatistiklerine ve değişkenler arasındaki spearman korelasyon analizine ilişkin bilgiler verilmiştir. Ayrıca kredi kullanım düzeyini etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla regresyon analizinden yararlanılmıştır. Regresyon metodu olarak Stepwise-Backward yöntemi seçilerek, açıklayıcılık gücü en yüksek regresyon modeline ulaşılmıştır.

4.TARIM İŞLETMESİ KAVRAMI VE DİĞER İŞLETMELERDEN FARKLI YÖNLERİ

4.1.Tarım İşletmesi Kavramı

Tarım işletmesi kavramı ilk olarak, tarımla uğraşan kişilerin köylü yapıdan çiftçi üretim yapısına geçmeleriyle ortaya çıkmıştır (Kazancı 2010). Tarım işletmesi denildiğinde, arazi ve işletme sahibi aynı kişi olan ve bu kişinin tohum ve toprağı kullanarak; ekim, dikim, bakım ve yetiştirme yolu ile bitkisel ve hayvansal ürünleri üretip, işlediğı küçük ekonomik üniteler anlaşılmaktadır (Dernek 2006). Türkiye İstatistik Kurumu'nun yaptığı Genel Tarım Sayımlarında ise tarım işletmesi, yasal durumu ne olursa olsun, sahip olduğu veya ortakçılık, yarıcılık ya da kiralama şeklinde işlediğı arazinin büyüklüğüne bakılmaksızın, kendi adına bitkisel üretim yapan ya da büyükbaş veya küçükbaş hayvan besleyen veya hem bitkisel üretim hem de hayvancılık yapan tek yönetim altındaki ekonomik birimler olarak tanımlanmıştır (Anonim 2011a).

Avrupa Birliğı uyum çalışmaları kapsamında Türkiye'deki tarım işletmeleri 8 tipoloji sınıfı altında incelenmektedir. Türkiye'deki tarım işletmelerinin tipoloji sınıflamasına göre dağılımı Çizelge 4.1'de verilmiştir.

Çizelge 4.1 incelendiğinde, Türkiye'deki tarım işletmelerinin %25,7 gibi büyük bir kısmının uzmanlaşmış tarla ürünleri yetiştiriciliğı, %21,7'sinin karışık bitkisel ürün ve hayvan yetiştiriciliğı, %19,8'nin ise uzmanlaşmış uzun ömürlü bitki yetiştiriciliğı sınıflarında yoğunlaştığı görülmektedir.

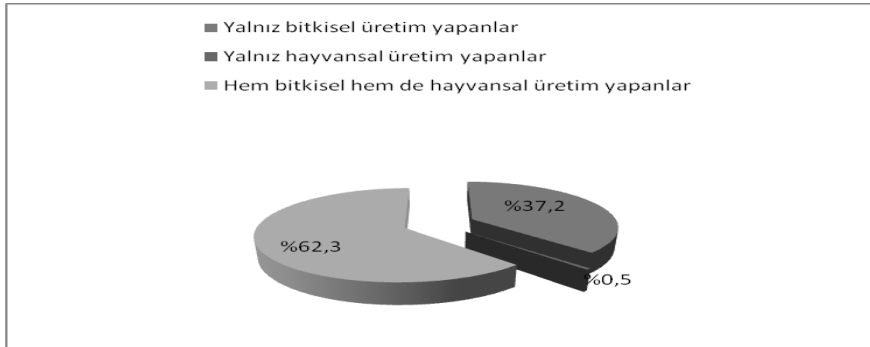
Çizelge 4.1. Tarım işletmelerinin tipoloji sınıflamasına göre dağılımı

Tipoloji sınıfı	Oran (%)
Uzmanlaşmış tarla ürünleri yetiştiriciliği işletmeleri	25,7
Uzmanlaşmış bahçecilik (sebze ve çiçek) işletmeleri	1,0
Uzmanlaşmış uzun ömürlü bitki yetiştiriciliği işletmeleri	19,8
Uzmanlaşmış otlayan hayvan yetiştiriciliği işletmeleri (büyükbaş ve küçükbaş)	16,7
Uzmanlaşmış tek mideli hayvan yetiştiriciliği işletmeleri (kanatlı hayvanlar ve tavşan) ¹	0,1
Karışık bitkisel ürün yetiştiriciliği işletmeleri	9,1
Karışık hayvan yetiştiriciliği işletmeleri	6,1
Karışık bitkisel ürün ve hayvan yetiştiriciliği işletmeleri	21,7
Toplam	100

(¹) Bitkisel üretim veya büyükbaş hayvan ya da küçükbaş hayvan yetiştiriciliği faaliyetinin yanında kanatlı hayvan veya tavşan (damızlık dışı) yetiştiriciliği yapan işletmeleri kapsar.

Kaynak: Anonim 2006

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2006 yılında yapmış olduğu Tarımsal Yapı Araştırması sonuçlarına göre, Türkiye'deki tarım işletmelerinin % 37,2'sinde bitkisel üretim, % 0,5'inde hayvan yetiştiriciliği, %62,3'ünde ise hem bitkisel üretim hem de hayvan yetiştiriciliği yapılmaktadır (Şekil 4.1).

Şekil 4.1. İşletme tiplerine göre işletmelerin dağılımı

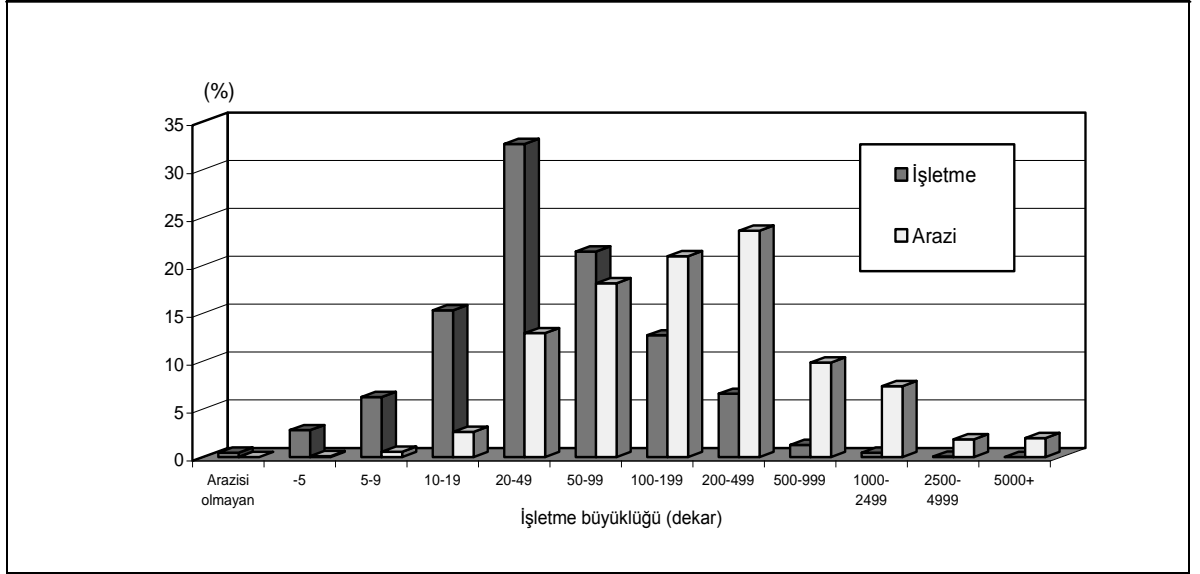
Kaynak: Anonim 2006

Yine Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2006 yılındaki Tarımsal Yapı Araştırmasında, hayvansal üretimde bulunan işletmelerden, büyükbaş hayvan (sığır ve manda) yetiştiriciliği yapan işletmeler büyükbaş hayvan sayısına göre, küçükbaş hayvan (koyun ve keçi) yetiştiriciliği yapan işletmeler ise küçükbaş hayvan sayısına göre işletme büyüklük grubuna ayrılmaktadır. Büyükbaş hayvanı (sığır ve manda) olan tarımsal işletmelerin, büyükbaş hayvan sayısına göre işletme büyüklüğü grubu incelendiğinde, işletmelerin %59,7 ile 1-4 baş hayvanı olan işletme büyüklüğü grubunda %25,4 'ü ise 10-19 baş hayvanı olan işletme büyüklüğü grubunda yoğunlaştığı görülmektedir.

Küçükbaş hayvanı (koyun ve keçi) olan tarımsal işletmelerin, küçükbaş hayvan sayısına göre işletme büyüklüğü grubuna bakıldığında, işletmeler %25,3 ile 20-49 baş hayvanı olan işletme büyüklüğü grubunda, hayvan sayısı ise %36,1 ile 50-149 baş hayvanı olan işletme büyüklüğü grubunda yoğunlaştığı belirlenmiştir.

Tarım işletmelerinin kuruluş yeri olan arazi aynı zamanda üretimin de yapıldığı yerdir. Bu nedenle üretilmeyen ve tahrip edilebilen bir varlık olan toprak, tarımsal üretimde olmazsa olmaz tek kaynak niteliğindedir. Geçimini tarımla sağlayan nüfusun hızla artması ve bu bireylerin tarım dışı sektörlere yönelmeyecek şekilde tarımla uğraşmaları sonucunda, tarım topraklarında parçalanmalar meydana gelmekte ve bu durum tarım işletmelerinin küçülmesine neden olmaktadır (Gün 2006).

Şekil 4.2'de ülkemizdeki tarım işletmelerinin işletme büyüklükleri ve tasarrufunda bulunan arazi dağılımı gösterilmektedir.

Şekil 4.2. İşletme büyüklüğüne göre işletme ve işletmenin tasarrufundaki arazi

Kaynak: Anonim 2006

Şekil 4,2'den de görüldüğü üzere tarımsal işletmelerin en yoğun olduğu işletme büyüklüğü 20–49 dekar'dır. Ülkemizdeki tarım işletmelerinin %32,7'lik kısmı bu gruba girmektedir. Tarımsal işletmelerin %23,6'sı ise tarımsal işletmelerin tasarrufunda bulunan arazi miktarının en fazla olduğu 200–499 dekar işletme büyüklüğüne sahiptir. Tarımsal işletmelerin 100 dekardan küçük işletme grubunda yer alan %78,9'luk kısmının tasarrufunda bulunan arazi toplam arazinin %34,3'ünü oluştururken, %21,1'i 100 dekardan ve daha fazla işletme büyüklüğü grubunda yer almaktadır. Bu gruptaki işletmelerin tasarrufunda bulunan arazi ise toplam arazinin %65,7'sini oluşturmaktadır. Türkiye'deki tarım işletmelerinin tasarrufunda bulunan toplam arazinin; %66,41'ini hem bitkisel üretim hem de hayvan yetiştiriciliği yapan işletmeler, %33,56'sını yalnız bitkisel üretim yapan işletmeler, %0,03' ünü yalnız hayvan yetiştiriciliği yapan işletmeler tasarrufunda bulundurmaktadır (Anonim 2006).

Tüm diğer sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerde olduğu gibi tarım işletmeleri de doğa, emek, sermaye ve girişimciden oluşan dört üretim faktörünü kullanarak faaliyette bulunmaktadır. Ancak bu dört üretim faktörünün kullanım miktarları işletmenin bulunduğu faaliyet koluna göre değişiklik göstermektedir. İşletmelerin faaliyetleri,

içinde bulunduğu endüstri kolu, ekonomik yapı ve mevcut koşullara bağlı olarak devam etmektedir. Bu koşullar dikkate alındığında, tarım işletmelerini diğer sektör işletmelerden ayıran bir takım özellikler ortaya çıkmaktadır. Bu özellikleri genel olarak aşağıda açıklanan başlıklar altında toplayabiliriz (Rehber ve Çetin 1998).

4.2.Tarım İşletmelerinin Özellikleri ve Diğer İşletmelerden Farklı Yönleri

Tarım işletmelerinin diğer işletmelerden farklı yönleri başlıca 4 başlık altında toplanabilir.

- 1- Kuruluş yeri ve organizasyon özellikleri
- 2- Tedarik ve üretim özellikleri
- 3- Pazarlama özellikleri
- 4- Sermaye yapısı ve özellikleri

4.2.1. Kuruluş ve Organizasyon Özellikleri

Tarım işletmeleri genellikle miras yoluyla ortaya çıkmaktadır. Kuruluş amacı öncelikli olarak aile ihtiyaçlarını karşılamak olan bu işletmelerde karlılık ikinci planda gelmektedir. Diğer işletmelerden farklı olarak arazi, hem kuruluş hem de üretim yeri olduğundan tarım işletmeleri açısından önemi büyüktür. Bu özellik nedeni ile kuruluş yeri olarak seçilen arazi ve buna bağlı doğa koşulları, üretimi doğrudan etkilemektedir.

Tarımsal işletmeler, iş ve aile yaşamının iç içe olduğu bir yapıya sahiptir. Faaliyetlerin organizasyonu ve yürütülmesi aile bireyleri tarafından yapıldığından, bu işletmelerde işçi işveren ayrımı yoktur. Çiftçi ailesinin bireyleri, tarımsal üretimin birer parçası konumundadır (Gürler 2008). Ayrıca diğer işletmelerden farklı olarak, şirket, kartel, tröst vs. gibi ekonomik birleşmeler tarım işletmelerinde pek görülmemektedir.

4.2.2. Tedarik ve Üretim Özellikleri

Tarım işletmeleri üretim girdilerinin büyük bir kısmını işletme içi faaliyetlerden karşılamaktadır. Üretimin büyük ölçüde doğa koşullarına bağlı olması nedeniyle belirli kalite ve standartta ürün elde etmek çoğu zaman güçtür. Risk ve belirsizliğin fazla

olmasına bağlı olarak tek üründe ihtisaslaşma da pek mümkün değildir. Aile ihtiyaçlarını karşılamak için ürün çeşitlendirmesine gidilmektedir.

Tarımsal üretimde üretimi sınırlayan en önemli faktörler, üretimin mevsimsel olması ve üretim alanlarının yetersiz olmasıdır. Üretimi arttırmak için birim alandan alınan ürün miktarı ya da üretim alanının artırılması gerekmektedir. Bu nedenle tarım dışı sektörlere kıyasla bu sektörde üretim için toprağın önemi büyüktür (İnan 1992).

4.2.3.Pazarlama Özellikleri

Tarımsal üretimin yapısı gereği üründen ürüne değişim göstermekle beraber belirli ürünler sadece yılın belirli dönemlerinde elde edilmektedir. Üretimin mevsimsel olması, ürün elde etmek için belirli bir zaman gerekmesi, tarımsal ürünlerin çabuk bozulma özelliğinde olmasına bağlı olarak depolama yapmanın zor olması gibi nedenlerden ötürü kısa sürede arz miktarı değiştirilememektedir. Bu durum dolayısıyla, tarım ürünlerinin kısa dönemde arz elastikiyetleri inelastiktir.

Diğer sektörlerden farklı olarak tarım sektöründe elde edilen ürünlerin belirli bir kısmı tohumluk ya da damızlık olarak kullanılmak üzere işletmede bırakılmaktadır. Yani, üretilen ürünle piyasaya sunulan arz miktarı aynı değildir (Karagölge ve ark. 1995). Arz miktarındaki değişime bağlı olarak ürün fiyatlarında da istikrasızlıklar görülmektedir.

Tarımsal ürünlerin temel ihtiyaç maddesi olması nedeniyle arz elastikiyeti gibi talep elastikiyeti de inelastiktir. Arz ve talep özelliklerinin diğer sektör ürünlerine kıyasla farklılıklar göstermesi pazarlamasını da etkilemektedir.

4.2.4.Sermaye Yapısı ve Özellikleri

Ülkemizde tarım işletmelerinin sermaye yapısı içerisinde en büyük payı sabit sermaye almaktadır. Genellikle tarım işletmelerinin sahip oldukları sermayenin %95'i sabit sermaye unsurlarından oluşurken geriye kalan %5'lik kısmı ise döner sermaye

unsurlarından oluşmaktadır. Sermayenin kaynağına göre değerlendirme yapıldığında ise, tarım işletmelerinin öz sermaye oranı yabancı sermaye oranından daha yüksektir (Rehber ve Tipi 2005). Diğer işletmelerden farklı olarak tarım işletmelerinde hayvan ve bitki sermayeleri canlı sermaye grubunu oluşturur ve bu sermaye grubu kendiliğinden verimli olma özelliğine sahiptir.

Tarımsal üretimin yapısı gereği doğal koşullara bağlı olması, sermaye devir oranının çok düşük olmasına sebep olmaktadır. Ürün çeşidine bağlı olarak üretime giren sermaye bazı ürünlerde 3–4 ay veya bir yıl, bazı ürünlerde ise 10–15 yıla kadar kalmaktadır. Genel olarak tarım işletmelerinin sermaye devir hızı 2 ile 10 yıl arasında değişmektedir (Çetin 2010).

5. TARIM İŞLETMELERİNİN FİNANSMANI VE TARIMSAL FİNANSMAN ARACI OLARAK TARIM KREDİLERİ

5.1.Finansman Kavramı

20. yüzyılda sanayileşme ve kentleşmenin hızlanmasıyla birlikte işletmeler büyüyerek, fona olan ihtiyaçları giderek artmıştır. Fona olan bu aşırı talep nedeniyle 1950'li yıllara kadar finansman kavramıyla sadece fonların sağlanması, para bulma veya fon tedariki algılanmıştır (Ceylan 1998). Daha sonraları bu kavrama para yönetiminin de eklenmesi ile finansman sadece fonların tedariki değil, bu fonların rasyonel bir şekilde kullanılmasını da kapsamaktadır. Bu nedenle finansman kavramı, finansal ya da mali yönetim olarak da isimlendirilmektedir (İnan 2006).

Finansman kavramı, maliye anlamına gelen Fransızca kökenli finans sözcüğünden türemiş ve dilimize yerleşmiştir. En basit tanımıyla işletmelerin öz varlıklarının artırılması olan finansman, birçok bilim adamı tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır (Bülbül 2006).

Alfred Isaac finansmanı *“işletmeye bizzat işletmeden ya da işletme dışından kapital tedarik etmek”* olarak tanımlamıştır.

Kalveram finansmanı *“teşebbüslerin gelişmesine ve genişlemesine ait tüm sermaye ve kredi işlemleriyle işletmelerdeki sermaye yapısı ve miktarlarının işletmelerin amacına uygun olarak düzenlenmesi”* şeklinde tanımlamıştır.

Mekin Onaran finansmanı *“işletmelerde sabit ve döner sermaye temini ve bununla ilgili konuları kapsayan bir ilim”* olarak tanımlamıştır (Çetin 2003).

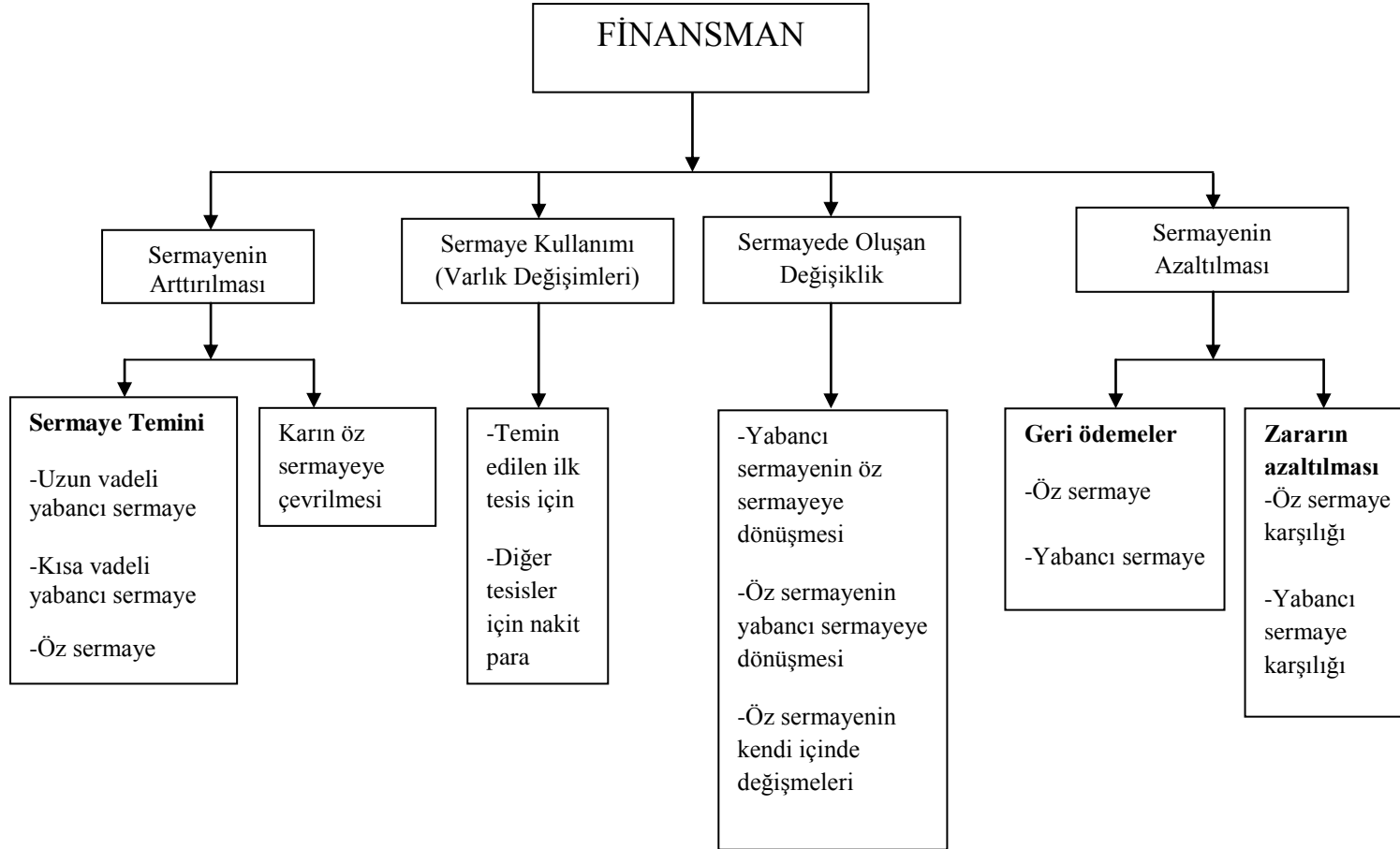
Heinen ise finansmanı *“işletmedeki para akımına şekil verilmesi ve yönlendirilmesi ile ilgili bütün kararlar”* olarak tanımlamıştır (Karacan 1991).

Finansman, değişik şekillerde tanımlansa da günümüzde varlık yönetimi, kaynak kullanımını kapsar ve işletmenin pazar değerini maksimuma ulaştırmaya yönelik yapılan çabaların bütünü olarak ifade edilmektedir (Çetin 2008).

Tanımları kısaca özetleyecek olursak finansman kavramı; yeni işletme kurulma aşamasında sermaye temini ya da mevcut işletmelerin genişletilmesi durumunda sermaye artırımını, yabancı sermayenin öz sermayeye, öz sermayenin yabancı sermayeye çevrilerek ya da öz sermayede meydana gelen değişiklikleri, sermayenin geri ödenmesi ve likidite temini (servetin bir kısmının paraya çevrilmesi) için sermaye azaltılması konularını içermektedir (Şekil 5.1.) (Bülbül 2006).

Bir işletmenin faaliyet alanı her ne olursa olsun başarısı, işletmenin ana fonksiyonlarını oluşturan üretim ve pazarlama fonksiyonlarının başarısına bağlıdır. Ancak bu fonksiyonlar tek başına yeterli değildir. İşletmenin iyi bir performans elde edebilmesi için öncelikli olarak sermaye ihtiyacının karşılanması gerekmektedir. İşletmelerin kuruluş aşamasında üretim faktörleri eksiksiz ve yeterli miktarda olsa dahi eğer bunları bir araya getirecek, nakit veya kredi gibi işletme finansmanını sağlayacak olanaklar yoksa işletmenin kurulup faaliyete geçmesi sağlanamaz (Çetin 2008). Öncelikli olarak işletme finansmanının sağlanması gerekmektedir.

İşletme finansmanı kavramı İngilizce “Financial Management”, “Financial Administration” veya “Business Finance” ifadelerden çevrilerek dilimize yerleşmiştir. Bu kavram, işletmelerin ihtiyaç duydukları fonların tedariki, bu fonların işletmenin amaç ve çıkarlarına uygun olarak en doğru zamanda ve yerde kullanılması olarak tanımlanabilir (Pınar 1972).

Şekil 5.1.Finansman kapsamı (Bülbul 2006)

İşletmelerde finansman fonksiyonu işletmelerin faaliyetlerini devamlı olarak yürütebilmesi için ihtiyaç duyulan fonların düzenli bir şekilde sağlanmasına, temin edilen fonların işletmelerin hedef ve beklentileri doğrultusunda en uygun şekilde kullanılmasına ve işletmenin finansal yönetimi ile ilgili kuralların alınmasına yardımcı olmaktadır (Karacan 1991).

Finansman fonksiyonu;

- 1- İşletmenin süreklilik ve devamlılığı için gerekli olan girdilerin sağlanması,
- 2- İşletmenin çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli harcamaların belirlenmesi,
- 3- Harcamaları karşılamak amacıyla elde edilecek kaynak miktarının ve bu kaynakların nereden ve nasıl temin edileceğinin belirlenmesi,
- 4- İşletmenin sahip olduğu ve kaynaklardan temin edilen fonların işletmedeki ihtiyaçlar doğrultusunda dağılımının yapılması,
- 5- İşletmenin içinde bulunduğu dönemle bir önceki döneme ait finansal yapısının karşılaştırılması,
- 6- Yapılan karşılaştırma ve analiz sonuçlarından elde edilen veriler doğrultusunda gelecek dönemlere ait tahminlerin yapılması konularını kapsamaktadır (Karacan 1991).

5.1.1.Finansman Prensipleri

Yapılan finansman tanımlarında belirtildiği gibi finansman ihtiyacının giderilebilmesi için, çeşitli kaynaklardan sağlanan fonlar işletmelerin amaç ve hedefleri doğrultusunda uygun bir şekilde kullanılmalıdır. Bu da, finansman prensiplerinin uygulanması ile mümkün olmaktadır. Finansman prensipleri stabilite, likidite ve rantabilite olmak üzere başlıca üç başlık altında incelenmektedir.

5.1.1.1.Stabilite Prensibi

Stabilite kelimesi sabitlik, durağanlık anlamına gelmektedir. İşletmeler açısından ise bu kavram, işletmelerin ekonomik yönden dayanıklılığı ve ekonomik değişikliklere uyum

sağlamasını ifade etmektedir. Ekonomik koşulların olumlu gitmesi karşısında işletmenin gelir seviyesinin sabit kalması yani işletmeye ait varlıkların aynı kalması, işletmenin olumlu ekonomik koşullar karşısında geri kaldığı anlamına gelmektedir. İşletme gelişme hızını en az genel ekonomi gelişme seviyesinde tutmak zorundadır. İşletmenin, gelecek taleplere, yeniliklere ayak uydurması, rekabetçi olması ve piyasa koşullarına adapte olması gerekmektedir. Özetle ekonomik anlamda stabilite prensibi; işletmelerin gelişme halindeki ekonomi içinde büyüme ve devamlı olarak değişen ekonomik koşullara ayak uydurma yeteneğidir (Çetin 2008).

5.1.1.2.Likidite Prensibi

İşletmeler faaliyetlerine devam edebilmek için çeşitli varlıklara ihtiyaç duymaktadır. Varlıkların hareketleri ve birbirlerine dönüşmeleri yani akışkanlıkları likidite ile ifade edilmektedir. İşletme tarafından yapılan harcamaların ödenmesinde nakit ihtiyacının olması likidite varlığına bağlıdır (Aksoy 1993). İşletme başarısı açısından en önemlisi ise optimal likiditenin sağlanmasıdır. Optimal likidite, işletmenin ne gereğinden az ne de gereğinden fazla nakit bulundurması anlamına gelmektedir. Optimal likiditeyi sağlayamayan işletmeler yetersiz likidite ya da aşırı likidite durumundadır. Aşırı likidite, gereğinden fazla nakit paranın kullanılmadan kalmasıdır. Yetersiz likidite ise işletmelerde yetersiz nakit olması durumudur. Bu durumlarda olan işletmeler günü gelen borçlarını zamanında ödeyemez ve borçlarını ödemede başka yollara başvurur.

İşletmenin borçlarını zamanında ödeyebilmesi açısından gerçek ve teknik likiditeden söz edilmektedir. İşletmenin tasfiyesi sonucu tüm mal varlığı ile borçlarını ödemesine gerçek likidite, işletmenin zamanı gelen borçlarını ödemesine ise teknik likidite denmektedir (Çetin 2008). İşletmelerin kısa vadeli borçlarını ödeyebilmesi için teknik likiditeye, toplam borçlarını ödeyebilmesi için gerçek likiditeye sahip olması gerekmektedir (Aksoy 1993).

5.1.1.3.Rantabilite Prensibi

En geniş anlamdaki tanımıyla rantabilite, işletmede belirli bir süre içinde elde edilen karın, bu dönem içinde işletmede kullanılan sermayeye oranıdır.

Başka bir deyişle rantabilite;

$$R = \frac{Kar}{Sermaye} \times 100$$

şeklinde ifade edilir. Formülde yer alan kar, satış gelirinden maliyetlerin çıkarılması sonucu kalan değerdir. İşletmenin elde ettiği kar işletmenin rantabilitesini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle elde edilen karın yüksek olması için satış gelirinin yüksek olması ya da üretim maliyetlerinin düşük olması gerekmektedir. Formülde yer alan diğer bir faktör ise sermayedir. İşletmede kullanılan sermayenin kardan az olması rantabiliteyi arttırmaktadır. Rantabilite daha detaylı olarak şu şekilde ifade edilebilir (Çakıcı 1973);

$$Rantabilite = \frac{Satış\ hasılatı\ (satılan\ mal\ miktarı\ x\ satış\ fiyatı) - satılan\ mal\ maliyeti}{Öz\ sermaye + Borçlar}$$

Dışarıdan yabancı sermaye sağlanırken işletme rantabilitesinin en azından yabancı sermaye faizine eşit ve bunun üzerinde olması gerekir. İşletme rantabilitesinin maksimum düzeye çıkabilmesi için yabancı sermayenin işletme içi faizinin piyasa faizine eşit olana kadar yabancı sermaye alımına devam edilebilir. Eşit olduğunda ise işletmecinin boş yere riske girmesine gerek yoktur (Çetin ve Tipi 2007).

Rantabilite kavramı mali rantabilite ve ekonomik rantabilite olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Mali Rantabilite: Mali rantabilite işletmenin elde ettiği karın öz sermayesine oranıdır. Bu nedenle mali rantabiliteye öz sermaye rantabilitesi de denilmektedir. Burada işletmenin gerçek karlılık durumunu gösteren net kar dikkate alınmaktadır.

İşletmelere kredi veren kurumlar işletmelerin karlılık durumlarını inceledikleri gibi işletme başarısının başka işletmelerle karşılaştırılması veya işletmenin farklı dönemlerdeki başarısının karşılaştırılması için öz sermaye rantabilitesi kullanılmaktadır (Çakıcı 1973). Bu nedenle işletmeler açısından mali rantabilite büyük önem taşımaktadır.

Ekonomik Rantabilite: Ekonomik rantabilite işletmeye ait safi kara (vergi öncesi net kar) yabancı sermaye faizlerinin eklenerek toplam sermayeye oranlanması ile elde edilir. Toplam sermaye dikkate alınarak hesaplandığı için toplam sermaye rantabilitesi de denilmektedir. Ekonomik rantabilite, işletmelerde kaynakların ne derecede karlı kullanıldığını göstermektedir. Tarım işletmelerinde ekonomik rantabilite saf hasıladan yola çıkarak hesaplanmaktadır. Saf hasıla, borçsuz ve kira ile arazi işletmediği kabul edilen bir tarım işletmesinde toplam sermaye (aktif sermaye) rantını ifade eder. Saf hasılanın aktif sermayeye oranlanmasıyla da ekonomik rantabilite elde edilir.

$$\text{Ekonomik Rantabilite} = \frac{\text{Saf hasıla}(\text{Safi kar} + \text{Yabancı sermaye faizi})}{\text{Aktif sermaye}} \times 100$$

formülü ile hesaplanır (Çetin ve Tipi 2007).

İşletmelerde, sayılan bu üç finansman prensibinin sağlanması birbirine bağlıdır. İşletmelerin başarısı açısından bir arada düşünülmeli ve uygulanmalıdır.

5.1.2.Finansman Yöntemleri

5.1.2.1. Kaynaklarına Göre Finansman Yöntemleri

Kaynaklarına göre finansman yöntemleri öz kaynaklardan sağlanan iç finansman ve yabancı kaynaklardan sağlanan dış finansman olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

5.1.2.1.1. Öz Kaynaklardan Finansman

Öz kaynaklardan sağlanan finansman, işletme sahibi veya ortakları tarafından işletmenin kuruluş aşamasında veya sonradan işletmeye koydukları sermayeden oluşmaktadır. Bu sermaye miktarı işletmenin faaliyet alanı, işletme ölçeği, ortak sayısı gibi birçok faktöre bağlı olarak değişmektedir (Çetin 2008).

İşletmelerde öz sermaye genellikle arsa, arazi, makine vb. gibi sabit varlıkların edinilmesinde kullanılmaktadır (Altuğ 1988). Ayrıca işletmenin elde ettiği karın işletmenin kullanımı için dağıtılmayarak işletme bünyesinde bırakılması da öz kaynaklardan sağlanan finansman kapsamına girmektedir. Bu şekilde sağlanan finansmana ise oto finansman denmektedir. Oto finansman yöntemi ile işletme, sahiplerine ve dış kaynaklara başvurmadan, kendi kendini finanse etmektedir. Başka bir deyişle oto finansman, işletmelerin finansman arzıdır (Kazgan 1962).

5.1.2.1.2. Yabancı Kaynaklardan Finansman

Tarım işletmelerinin küçük aile işletmeleri olması, girdi fiyatlarının ürün fiyatlarından daha hızlı artması, üretimdeki verimsizlikler ve ürün fiyatlarındaki istikrarsızlıklar işletme gelirinde dalgalanma yaratmaktadır. Bu durumda işletme, sahip olduğu öz sermaye ile ihtiyaçlarını karşılayamaz ve borçlanmaya gider. İşletmelerin borçlanma yolu ile işletme dışı kaynaklardan temin ettiği sermaye, yabancı kaynaklardan sağlanan finansmanı oluşturmaktadır.

Yabancı kaynaklardan sağlanan sermayenin işletmede kullanımı sürelidir. Borç önceden belirlenmiş olan süre sonunda borç verene geri ödenmektedir. Dolayısıyla, öz sermayeye kıyasla yabancı sermayenin likidite derecesi daha düşüktür (Çetin 2008). Yabancı kaynaklardan sağlanan sermaye sürelerine göre devamlı finansman ve bir defaya özgü yapılan finansman olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

5.1.2.2. Sürelerine Göre Finansman Yöntemleri

5.1.2.2.1. Devamlı finansmanlar

İşletmelerin faaliyet dönemleri içinde gerekli olan ve periyodik olarak işletme ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılan finansman şeklidir (İnan 2001). Bu finansman şekli mütedavil sermaye finansmanı, ikmal finansman ve diğer devamlı finansmanlar olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

a)Mütedavil (Döner) Sermaye Finansmanı: Bir üretim periyodu içinde tüketilen tüm mallar işletmelerde mütedavil sermayeyi başka bir deyişle döner sermayeyi oluşturmaktadır. Tarımsal işletmelerde tohum, gübre, zirai ilaç, akaryakıt, hayvan yemi vb. girdiler mütedavil sermaye kapsamına girmektedir. Mütedavil sermaye kullanımı işletmelerdeki mevcut olan faaliyet ve organizasyona göre farklılık göstermektedir. Tarım işletmelerinin mütedavil sermaye için ihtiyaç duydukları kredi genellikle üretim dönemi ile başlar, hasat ve harman döneminden sonra biter.

b)İkmal Finansmanı (Yedek parça, tamir bakım masrafları): İkmal finansman işletmelerin sabit sermaye unsurlarını ilgilendirmektedir. İşletmelerde faaliyetlerin aksamaması açısından alet, ekipman ve araçlarda meydana gelebilecek her türlü tamir bakım masraflarını veya parça değişimlerini karşılamak amacıyla finansman ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Ancak sabit sermayenin tamamen değiştirilmesi ile sabit sermaye unsurlarında parça değişiminin veya bir kısmının değiştirilmesinin farklı olduğu ayrımını yapmakta fayda vardır. Çünkü sabit sermayelerde meydana gelen tamir bakım gibi masraflar devamlı finansmana dâhil edilirken, söz konusu sabit sermaye unsurunun değerine yakın büyük masraf gerektiren durumlarda ise bu masraf bir defaya özgü yapılan finansmana dahil edilmektedir.

c)Diğer: Tarım işletmelerindeki, mütedavil sermaye finansmanı ve ikmal finansmanı dışında kalan periyodik finansmanlar bu grubu oluşturmaktadır. Vergiler, yabancı

işgücü ücretleri, borç faizleri, harçlar, sigorta primlerinden işveren payı vb. gibi harcamalar bu grup altında toplanmaktadır (Çetin 2008).

5.1.2.2.2.Bir Defa Yapılan Finansmanlar

Bir defa yapılan finansman işletmedeki sabit sermaye ile ilgili finansmandır. İşletmenin sahip olduğu sabit sermayenin kapasitesini ve değerini arttırıcı yatırımların finansmanı, konsolide işlemler, iştiraklerin ve yeni yatırımların finansmanı bu gruba girmektedir (İnan 2001).

a)Sabit Sermayenin Değerini ve Kapasitesini Arttırıcı Yatırımlar: Eskiyen makinenin yerine yenisinin alınması, mevcut binanın genişletilmesi vb. sabit sermaye unsurlarının yenilenmesi veya kapasitesinin artırılması amacıyla yapılan yatırımlardır. Sabit sermaye malları zamanla yıpranma, eskime, modasının geçmesi gibi sebeplerle kullanılamaz hale gelmektedirler. Bu nedenlerden dolayı yenileme yapılmaktadır. Ancak alınacak olan yeni makineler eskisi ile aynı fiyattan alınamamaktadır. Yeni makineler eskisinin yerini tuttuğu gibi son teknolojinin gerektirdiği özelliklere de sahiptir. Bu makinelerin kapasiteleri ve teknik özellikleri amortismanına uğrayandan daha iyi olduğu için, bu makineleri almak daha çok para gerektirmektedir. Bu durumda da işletmenin finansman ihtiyacı ortaya çıkmaktadır (Bülbül 2006).

b)Yeni Yatırımlar: İşletmelerde bulunan yıpranmış bir makineyi ikame etmeden veya kapasitesini arttırmadan, işletme sermayesini arttırmaya yönelik yapılan yatırımlardır. Yeni yatırımlarla genişleme yatırımlarını birbirinden ayırmak gerekmektedir. Çünkü kapasiteyi arttırıcı yatırım tercihleri işletmenin mevcut sermayesi ile sınırlıdır. Süt sığırılığını örnek verecek olursak, mevcut ahır kapasitesi genişletilmek istendiğinde ekonomik olması amacıyla mevcut yapı tarzına ve teknik olanaklara bağlı kalınmaktadır. Bu tarz genişletmeye ve kapasite arttırmaya yönelik yatırımlarda alternatifler ve olanaklar sınırlı iken, yeni yatırımlarda teknikteki gelişmeler dikkate alınarak işletmeye yeni ve ekonomik tesisler kazandırılır.

c)Konsolide İşlemler: Birikmiş kısa vadeli kredilerin uzun vadeli kredilere çevrilmesine konsolide denir. Bu işlem sayesinde ödenmesi tehlikede olan kredilerin tekrar likidite olması sağlanır ve uzun vadeli kredilere dönüştürülür. Genellikle işletmeciler üretimde meydana gelebilecek aksilikler ve riskleri göz önünde bulundurmazlar dolayısıyla da üretim durumunu iyi tahmin edemezler. Bu nedenle devamlı surette aldıkları kısa vadeli kredilerin geri ödenmesinde güçlükler yaşarlar. Ancak bu işlem, işletmecinin kredi borcunun olmadığı anlamına gelmemektedir. İşletmeci yine borçludur. Konsolide işlemi ile işletmecinin kısa vadeli borçları uzun vadeye uzatılarak işletmenin likiditesinde rahatlama sağlanır (Bülbül 2006).

d)İştirakler: Bir defa yapılan finansman gerektiren nedenlerden biri de tarımsal işletmelerin iştirakleridir. Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri, Tarım Kredi Kooperatifleri, Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri vb.lerine yapılan iştirakler örnek olarak verilebilir (Çetin 2008).

5.2. Tarım İşletmelerinin Finansmanı

5.2.1.Tarım İşletmelerinin Finansman İhtiyacının Nedenleri

Tarım işletmelerinin kapalı ev ekonomisinden pazar için üretime geçmeleriyle finansman ihtiyacı giderek artmaktadır. Bu durumda, tarım işletmeleri ürettiğinin az bir kısmını aile ihtiyaçlarına ayırmakta, dışarıdan mal ve hizmet alımlarını finanse etmek için dış kaynaklara yönelmektedir.

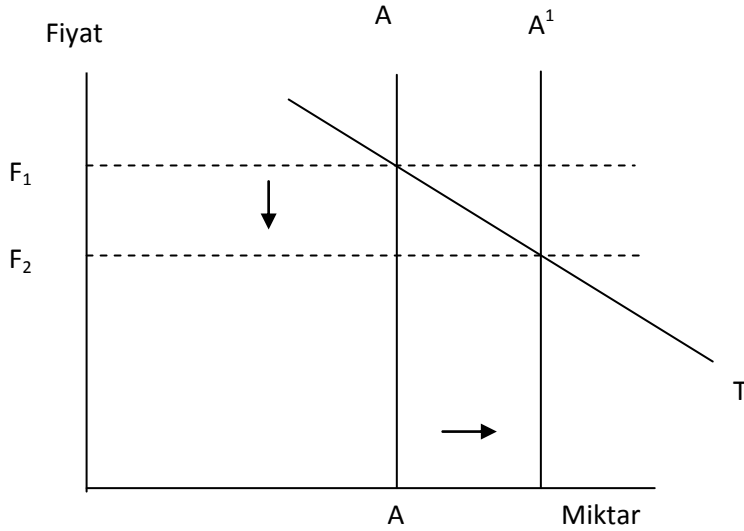
Tarım işletmelerinde sosyal ve ekonomik nedenlerden kaynaklanan finansman ihtiyacının başlıca nedenleri şu şekilde sıralanabilir;

- Tarım işletmelerinin % 99,5'ini küçük işletmeler oluşturmaktadır. Tarımsal gelirleri, öz sermayeleri yetersiz olan ve tasarruf yapma imkânı olmayan bu küçük aile işletmeleri faaliyetlerine devam edebilmek için üretim masraflarını mevcut sermayeleri ile karşılayamamaktadır (Karacan 1991 ve Dernek 2006).

- Tarımsal üretim büyük ölçüde hava koşullarına bağlı olduğundan risk ve belirsizlik çok fazladır. Kuraklık, hastalık, su baskını gibi doğal yıkımlar sonucu meydana gelecek hasar ve kayıplar gelirda dalgalanmalara neden olmaktadır.

- Tarımda üretim süresinin uzun, üretimin mevsimsel ve kesikli olmasından dolayı diğer sektörlerge göre tarım sektörünün sermaye devir hızı oldukça düşüktür. Üreticiler üretim için yaptığı harcamaların karşılığını ancak 3–9 ay sonra elde edebilmektedir. Bu durum üreticinin nakit ihtiyacını arttırmaktadır (Bülbül 2006).

- Tarım ürünlerinin arz ve talep esnekliklerine bağlı olarak ortaya çıkan fiyat dalgalanmalarına göre arz ve talep miktarı değiştirilememektedir. Buna bağlı olarak meydana gelecek fiyat dalgalanmaları sonucunda üreticiler beklediği geliri elde edememektedir (İnan 1992). Şekil 5.2’de talep sabitken doğal şartların uygun gitmesi halinde arz A ’ dan A^1 ’ne yükselir buna bağlı olarak fiyat F_2 ’ye düşer ve düşüş oranı üretimdeki artış oranından fazla olmaktadır (Karacan 1991). Yüksek fiyata göre hesap yapan üretici bu ürün fiyatlarının düşmesine bağlı olarak beklediği geliri elde edememektedir.

Şekil 5.2. Tarımsal ürün fiyatlarındaki dalgalanmalar

- Tüketici talebini karşılamak amacıyla verimliliği arttırmak ve daha fazla üretim

yapabilmek için yeterli miktarda tarımsal girdi kullanmak ve modern tarım tekniklerinin uygulanması gerekmektedir. Bu durumda üreticiler gerekli harcamaları karşılama nakit sıkıntısı çekmektedir (Karlı 1996).

Yukarıda sıralanan sebeplerden dolayı, tarım sektöründe sermaye miktarı çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. Bu durum, işletmelerde üretim miktarını, üretimde verim ve kaliteyi dolayısıyla üretici gelirini olumsuz yönde etkilemektedir.

Tarım işletmeleri, finansman ihtiyaçları göz önüne alındığında üç grupta incelenebilir (Özçelik ve ark. 2005).

- ✓ Birinci grupta, yalnızca sahip oldukları öz sermaye ile çalışan hiç bir koşulda yabancı sermaye kullanmayan tarım işletmeleri,
- ✓ İkinci grupta, öz sermayelerinin yetersiz kaldığı durumlarda, kısa bir süreliğine yabancı sermaye kullanmak mecburiyetinde kalan tarım işletmeleri,
- ✓ Üçüncü grupta ise, yabancı sermaye temin edemediği için basit ve ilkel yöntemlerle üretim yapan tarım işletmeleri yer almaktadır.

Bu üç grupta yer alan işletme grupları incelendiğinde sermaye yapısı en ideal durumda olan birinci grup işletmelerdir. İhtiyaçlarını kendi öz sermayeleri ile giderebilen ve yabancı kaynak kullanmayan bu işletmeler diğerlerine kıyasla daha güçlü bir yapıya sahiptir. Bu işletmeler sermaye birikimi sağlayabildiği takdirde, meydana gelecek olumsuz koşullardan daha az zarar görmektedir. Üretimde dış kaynaklara bağımlı kalmadan, faaliyet alanında daha serbest hareket etme olanağına sahip olur.

Diğer iki grupta yer alan işletmelerin verimli bir şekilde çalışabilmeleri yabancı sermaye sağlanmalarına bağlıdır. Yabancı sermaye sağlanamaması durumunda işletmedeki faaliyetlerde aksamalar görülür (Özçelik ve ark. 2005).

5.2.2.Tarım İşletmelerinin Finansman Özellikleri

Tarımda sermaye edinimi ve kullanımı ile ilgili ekonomik çalışmalar tarım işletmelerinin finansmanını oluşturmaktadır. Ayrıca, tarım sektöründe fon arz ve talepleri de tarımsal finansman konuları içinde yer almaktadır (Pandey 2008). Tarım işletmeleri finansmanının, tarımsal üretimin kendine özgü yapısı ve kredi kullananlardan kaynaklanan bir takım özellikleri vardır. Bu özellikler dört ana başlık altında açıklanmıştır.

5.2.2.1. Üretimin Doğal Koşullara Bağlılığı

Tarımsal üretimde, üretimi yapılacak olan ürün mevcut iklim ve toprak koşullarına uygun olacak şekilde seçilmektedir. Çünkü her tarımsal ürünün verimli bir şekilde yetiştirilebilmesi için gerekli olan iklim ve toprak özellikleri farklıdır. Örneğin; tütün, yazın yağışlı geçen yerlerde verimli bir şekilde yetiştirilemezken, çay yağışlı ve bulutlu bir iklimin hakim olduğu yerlerde kaliteli ürün vermektedir (Açıl ve Demirci 1984). Yetiştirilen ürün aynı olsa dahi bölgelerin sahip oldukları toprak ve iklim özellikleri ürün kalitesini etkilemektedir. Örneğin, Malatya’da yetiştirilen kayısı ile Aydın’da yetiştirilen incir başka bölgelerde yetiştirilenlere kıyasla daha kalitelidir (Gürler 2008). Tarımsal üretim mevsimseldir ve ürün elde edilmesi için belirli bir süreye ihtiyaç vardır. Bu süre üretim dalına göre değişmekle birlikte, domates yetiştiricisinde 3–4 ay, buğday üretiminde 8–10 ay, bir kuzu elde edebilmek için 6 ay, bir süt ineği için 3 yıl, zeytin için 13–14 yıldır (Açıl ve Demirci 1984).

Tarımsal üretimin yapısından ve doğa koşullardan kaynaklanan bu özellikler tarımsal üretimi etkilediği gibi tarımsal finansmanı da doğrudan etkilemektedir. Ürün elde edilmesi için uzun süre geçmesinden dolayı üreticiler her dönem gelir elde edememektedir. Bu nedenle, tarım işletmelerinin finansman kaynaklarından sağladığı borçların vadesi ile üretim süresi arasında uyumluluk olmalıdır. Dolayısıyla tarımsal üretimin diğer sektörlerle göre daha uzun zaman gerektirmesi kredinin vadesinin de uzun olmasına neden olmaktadır. Kısa vadeli kredilerin vadesi tarım dışı sektörlerde 1 ile 3

ay arasında değişirken, tarım sektöründe bu süre 9 aya hatta bazı durumlarda ise 12 aya kadar uzamaktadır (Bülbül 2006).

Tarımsal üretimde üretimin uzun zaman gerektirmesi işletmelerin likiditesini de olumsuz etkilemektedir. Çünkü üreticinin gelir elde etmek için beklediği üretim dönemi boyunca üretim harcamaları devam etmektedir (Çetin 2003). Tarımsal üretim faktörleri olan işgücü, iş hayvanları, tarımsal araç gereçler vs. gibi faktörler sadece üretim dönemlerinde üretimde kullanılır, eğer ek iş bulunamazsa yılın diğer dönemlerinde kullanılmamaktadır. Ancak, tüm yıl kullanılmayan makine, araç-gereç gibi işletmenin sabit sermayeleri amortisman masrafı yarattığından işletmelerde finansman ihtiyacı ortaya çıkmaktadır (Dinler 2000).

5.2.2.2. Üretim Faktörleri İçinde Arazinin Oransal Olarak Fazla Olması

Arazinin üretim faktörleri içinde oransal olarak fazla olması çoğu zaman işletmeler açısından tehlike yaratmaktadır. Çünkü arazi dış borçlanmada ilgi gören bir teminattır ve işletmeler arazi ipoteği yoluyla kredi temin edebilmektedirler. İşletmenin iyi yönetilmediği veya herhangi bir olumsuzluk durumunda işletmenin sonlanmasına sebep olmaktadır.

Ayrıca, arazinin diğer üretim faktörleri içinde oransal olarak fazla olması, bu üretim faktörünün temin edilmesi gerektiğinde uzun vadeli krediye ihtiyaç duyulacağı anlamına gelmektedir (Çetin 2008).

5.2.2.3. Tarımsal İşletmelerin Küçük ve Dağınık Olması

Tarımsal işletmelerin küçük aile işletmesi olması, tarım işletmelerinde tedarik edilen kredilerin işletme ihtiyaçlarını gidermede mi, aile ihtiyaçlarını gidermede mi kullanacağı ayrımını çoğu zaman zorlaştırmaktadır. Kişisel gereksinim harcamalarını işletme finansmanından ayırmanın zor olduğu bu tarz işletmelerde temin edilen kredilerin büyük bir bölümü kişisel ihtiyaçları karşılamada kullanılmaktadır. Bazı durumlarda işletmecilerin kısa vadeli döner sermaye ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla

temin ettikleri fonların, aile ihtiyacını karşılamak amacıyla kullanıldığı görülmektedir (Çetin 2008, Akgüç 1991). Bu da işletmelerin günü gelen kredi borçlarının ödenmesinde sıkıntı yaratmaktadır.

Tarımsal işletmelerin küçük ve dağınık olmasından dolayı ihtiyaç duydukları finansman miktarı diğer işletmelere göre daha azdır. Bu durum işletmelerin yabancı kaynak kullanması halinde, kredi masraflarının (kredi tahsis masrafları, idare ve kontrol masrafları gibi) fazla olmasına neden olur. Başka bir deyişle, kredi kuruluşlarının tarım işletmelerinden gelir elde etmeleri için diğer sektörlere kıyasla daha fazla fedakârlıkta bulunmaları gerekir (Çetin 2003).

5.2.2.4. Tarımsal Finansmanın Subjektif Özellikleri

Geleneklere, göreneklere, örf ve adetlere sıkı bir şekilde bağlı olan tarım işletmelerinde borçlanmanın onur kırıcı bir durum olması gibi geleneksel düşünceler hakimdir. Üreticilerin bu davranışları tarımsal finansmanın subjektif özelliklerini oluşturmaktadır. Tarım sektörünün uzun yıllar kredi piyasasına uzak olması, tarımsal finansman konusunda bilgisiz kalınmasına neden olmuştur. Üreticilerin ekonomik düşünme ve kredi kullanma becerisinin yetersiz olması, tarımsal finansman tercihlerini de etkilemektedir.

Tarım işletmelerinde pazar için üretimin ikinci planda kalması ve sabit varlıklardan oluşan sermaye yapısının uzun yıllar değişmemesi nedeniyle, tarım sektörü diğer sektörlere göre kredi imkanlarından yararlanan en geç sektördür.

Tarım işletmelerinin sağladıkları fonların işletme ihtiyaçlarına uygun bir şekilde kullanılması için işletmecilerin finansman konusunda yeterli bilgiye sahip olması gerekmektedir. Ancak günümüzde tarım işletmesi yöneticileri yeterli bilgi birikimine sahip değildir (Çetin 2008).

5.2.3.Türkiye’de Tarımsal Finansman Aracı Olarak Tarım Kredileri

5.2.3.1.Türkiye’de Tarım İşletmelerinin Sermaye Yapısı

Sermaye, tarımsal üretimde tabii kaynakların verimli bir şekilde kullanılabilmesi için gerekli olan en önemli üretim faktörlerinden biridir. Tarımda üretim miktarı ve verimin artırılması, teknolojik gelişmelerin ve biyolojik yeniliklerin uygulanması ile doğal bir kaynak olan toprağın üretim aracı haline getirilmesi büyük ölçüde sermaye miktarına bağlıdır (Karlı 1996).

Sermaye üretim için önceden saklanmış olan mallar veya üretim sonucu elde edilmiş ürünlerin ve gelirin üretimde kullanılan kısmıdır. Buradan da anlaşıldığı gibi sermayenin asıl kaynağını tasarruflar oluşturmaktadır (Kaya ve Kızıloğlu 2008).

Farklı şekillerde birçok tanımı yapılan sermaye, işletmelerin kurulması, faaliyetlerinin devamlılığı ve amaçlarına ulaşmada kullandıkları tüm para ve mallar bütünü olarak tanımlanabilir. Ancak, işletmenin sahip olduğu tüm mallar sermaye değildir. Sermaye, işletmenin sahip olduğu varlıkların sadece üretim amacıyla kullanılan kısmıdır. Üretimin yapılması sırasında gerekli olan araçların tümü ve bu üretim araçlarının alımında kullanılan nakit para da sermaye kapsamında yer almaktadır (Baloğlu 2009). Sermaye, üretimde kullanım özeliğine göre döner sermaye ve sabit sermaye olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Döner sermaye, üretime bir defa girer ve üretime girdikten sonra şeklini ve yapısını tamamen kaybederek üretilen ürünün yapısına katılmaktadır. İşletmelerin üretim girdisi olarak kullandıkları tohum, ilaç, gübre, yakıt vb. bu sermaye grubuna girer. Sabit sermaye ise, üretime birden fazla kez katılan ve üretim sonunda şeklinde ve yapısında hiçbir değişme olmayan sermayedir. Bu sermaye unsurunda meydana gelen eskime, yıpranma, aşınma, modasının geçmesi gibi nedenlerden dolayı amortisman ayrılmaktadır.

Genel olarak tarım işletmelerinin sermaye yapısını fonksiyonlarına göre başlıca aktif ve pasif sermaye olarak sınıflandırabiliriz. Bu sınıflandırma, sermaye gruplarının likidite özellikleri dikkate alınarak aşağıdaki gibi yapılmaktadır (Rehber ve Tipi 2005).

A)AKTİF SERMAYE

1. Arazi sermayesi

— Çıplak arazi sermayesi

—Arazi ıslahı sermayesi

—Bina sermayesi

—Bitki sermayesi ve tarla demirbaşı

2. İşletme (kiracı) sermayesi

a) Sabit işletme sermayesi

-Hayvan sermayesi veya canlı demirbaş

- Alet ve makine sermayesi veya cansız demirbaş

b) Döner işletme sermayesi

-Stoklar

-Para mevcudu ve alacaklar

B)PASİF SERMAYE

1.Yabancı sermaye

—İpotek borçları

—Banka ve kooperatif borçları

—Cari borçlar

—İndi borçlar

2.Öz sermaye

Aktif sermaye, üretimde kullanılmak amacıyla işletmeye yatırılmış bütün sermaye unsurlarından oluşmaktadır. Arazi sermayesi ve işletme sermayesi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Arazi sermayesi, toprak ve toprakta bulunan yatırımlardan oluşur. Bu nedenle arazi sermayesine gayrimenkul sermaye de denilmektedir. Arazi sermayesi sahibine çiftlik sermayesi, çiftlikten belirli bir bedel karşılığında yararlanana ise kiracı (müstecir) denmektedir (Karagölge ve ark. 1995).

Tarımsal faaliyette toprağa dayalı üretim yapılmasına bağlı olarak, tarım işletmeleri açısından en önemli sermaye ise toprak sermayesidir. Toprak sermayesini, işletmenin sahip olduğu mülk arazisi ile ortaklıkla ve kiracılıkla işlettiği arazinin kıymetleri toplamı oluşturmaktadır (Karakayacı ve Oğuz 2006). Ülkemizde genellikle toprak sermayesinin aktif sermaye içinde payı büyüktür. Bu durum ülkemizde ektansif tarımın yaygın olduğunu göstermektedir (Karagölge 1987).

Tarım işletmelerinde bina sermayesi işletmenin sahip olduğu ev, ahır, ağıl, yollar, çiftlik avlusu gibi yapılardan oluşturmaktadır. Bu sermaye grubunun tamir ve bakım masraflarını karşılamak için amortisman ayırmak gerekmektedir. Bu nedenle bu sermaye grubunun gereğinden fazla olması, yüksek gelir elde edemeyen üreticiler için zorluk yaratmaktadır. Bina sermayesi miktarı işletmenin bulunduğu iklim koşulları, işçi sayısı, pazar durumu göz önüne alınarak belirlenmelidir.

Toprağa bağlı bulunan tüm meyveli meyvesiz ağaçlar, bitkiler tarla demirbaşı ve orman ağaçları bitki sermayesini oluşturmaktadır. Bu sermaye unsurunun en önemli özelliği canlı olması ve canlılığını kaybettikten sonra başka bir sermaye unsuruna dönüşmesidir (İnan 2001).

Tarım işletmelerinde canlı cansız demirbaşlar ise sabit işletme sermayesini oluşturmaktadır. Bu sermayenin en önemli özelliği hayvan sermayesinden dolayı, canlı ve üreme kabiliyetinde olmasıdır. Canlı demirbaşlar içinde yer alan iş hayvanları, tükettikleri yemi iş gücüne çevirirler ve tarımsal faaliyette adale güçlerinden faydalanılmaktadır. İrat hayvanlarından ise yumurta, süt, et, yün gibi ürünler elde etmek için yararlanılmaktadır. Bu sermaye türü doğma, büyüme, gelişme özelliği nedeniyle işletme hasılasında artış yaratmaktadır (Karagölge ve ark. 1995).

İşletmenin sahip olduğu para sermayesi ve stoklar döner sermayeyi oluşturmaktadır. Para sermayesi, diğerlerine kıyasla likiditesi en yüksek olan sermaye unsurudur. Paranın diğer sermayelere dönüşümü kolay olduğundan, işletmelerde para sermayesi diğer girdilerin temini ve ödemelerin yapılabilmesi için önemli bir unsurdur. Üretim girdilerinin alınması, hayvan alımı, tamir bakım masrafları, işçi ücretleri gibi işletmeye

ait giderlerin karşılanması para sermayesi varlığına bağlıdır. İşletmeye ait malzeme ve ambar varlığından oluşan stok miktarı da işletmedeki para mevcuduna göre değişmektedir. İşletmenin sahip olduğu para mevcudu yetersiz geldiğinde ambardaki ürünler satılarak paraya çevrilir. Bundan dolayı, işletmelerde döner işletme sermayesini oluşturan stoklar ve para sermayesi arasında dengeli bir dağılım olmalıdır (İnan 2001).

Aktif sermayeyi meydana getiren unsurların kaynağı, pasif sermayeyi oluşturan öz sermaye ve borçlardır. Öz sermaye, işletme sahiplerinin toplam varlıklar üzerindeki şahsi paylarının değeridir. İşletmecinin işletmeye koyduğu ve üretim dönemi sonunda elde edilen karının üretime ayrılan kısmından oluşmaktadır. Öz sermaye, aktif toplamı ile toplam borçların arasındaki farka eşittir (Acar 2003). Borçlar ise işletme dışından sağlanan ve belirli bir süre sonunda geri ödenen fonlardır.

İşletmelerin başarısı açısından sermaye çeşitlerinin dengeli bir şekilde dağılımı sağlanmalıdır. Bir sermaye türünün fazla olması ya da gereğinden az olması diğer sermaye türlerinin olumsuz etkilemektedir. Örneğin işletmede gereğinden fazla sabit sermayenin olması amortisman, tamir bakım vb. masraflardan dolayı diğer sermaye türlerini olumsuz etkilemektedir. İşletmenin şekline ve büyüklüğüne bağlı olarak değişiklik gösterse de, toprak sermayesi %25, bina sermayesi %25, hayvan sermayesi %25, alet-makine sermayesi %10, malzeme sermayesi %10, para sermayesi %5 oranında olan işletmelerin ideal bir sermaye dağılımına sahip olduğu söylenebilir (Dernek 2006).

Ülkemizdeki tarım işletmelerinin aktif sermaye dağılımı şöyledir; arazi sermayesi içinde yer alan toprak sermayesinin payı %50–80, bina sermayesi %6–28, bitki sermayesi %0,5-11, arazi ıslahı sermayesi %0-1,1, hayvan sermayesinin payı %0,3-15, alet ve makine sermayesinin %2-25'dir. Aktif sermaye içinde en düşük paya malzeme ve mühimmatlardan oluşan stok (%0,3–1,9) ve para sermayesi (0,2–1,7) sahiptir (Özçelik ve ark. 2005). Bu oranlar olması gereken ideal dağılımdan oldukça uzaktır. İşletme sermayesi unsurlarının aktif sermaye içinde düşük paya sahip olması, diğer sermaye unsurlarını da olumsuz etkilemektedir. Yetersiz hayvan sermayesi ve alet-makine eksikliği arazi sermayesini oluşturan unsurların verimi olumsuz yönde etkilemektedir.

Ülkemizdeki tarım işletmelerinin öz sermayesi, toplam sermaye içinde büyük paya sahiptir. Yabancı kaynak kullanım oranı oldukça düşüktür. Borçluluk oranı, İsviçre’de %52, Danimarka’da %43, ABD ve Kanada’da %18, Hollanda’da %22, Almanya’da %20, İngiltere’de %14 ve Fransa’da %13 iken, Türkiye’de yabancı kaynak kullanımı ve borçluluk oranı %2-10 arasında değişmektedir (Özçelik ve ark. 2005). Borçluluk oranının ülkemizde bu denli düşük olması, işletmelerin yeterli öz sermayeye sahip olduğu anlamına gelmemektedir. Bu durum üreticilerin sermaye yetersizliğini karşılayacak kredi koşullarını yerine getirememelerinden ve gerekli olan krediyi zamanında ve yeterli miktarda temin edememelerinden kaynaklanmaktadır.

İşletmelerinin yeni arazi alma veya mevcut arazilerini genişletmesi, teknolojik gelişmeleri kullanması işletmenin sahip olduğu sermaye miktarına bağlı olarak değişmektedir. İşletmenin rantabilitesi ve çiftlik gelirinin artması da sahip olduğu sermayeye bağlıdır. İşletme, mevcut olan sermaye sayesinde doğal kaynakları etkin ve verimli bir şekilde kullanır ve dolayısıyla bu da işletme gelirine yansımaktadır.

Tarım işletmelerinin sermaye ihtiyacı faaliyet alanı, işletme büyüklüğü ve kullandığı teknolojiye göre değişiklik göstermektedir. Ülkemizde tarım işletmelerinin genellikle küçük aile işletmeleri ve geçimlik düzeyde olmasından dolayı, tasarruf yapma olanağı yoktur. Özellikle tarımsal faaliyette girdi kullanımı ile gelir elde edilmesi dönemlerinin farklı zamanlara denk gelmesinden dolayı sermaye yetersizliği ortaya çıkmaktadır. Bu durumda işletmeler işletme dışı finans kaynağı olan tarımsal kredilere yönelmektedirler.

5.2.3.2. Tarımsal Kredi Kavramı

Kredi kavramı, inanmak anlamına gelen Latince “credo” kelimesinden çevrilerek dilimize yerleşmiştir. Kelime anlamından da anlaşılacağı gibi inanç ve güven üzerine kurulan kredi, borçlanma kabiliyeti ve borçlanma isteğinin bileşimi sonucu ortaya çıkmıştır (Pandey 2008).

Kredi genel anlamda, herhangi bir kimseye ödünç para vermek veya nakit olarak alınacak bir mal veya verilecek bir hizmetin yerine getirilmesine kefalet etmek, bedelini

daha sonra almak kaydıyla bir mal ve/veya hizmet vermek olarak tanımlanabilir (Başar ve Coşkun 2006). Alınan krediler belirlenen süre sonunda faiz bedeli ile birlikte borç veren tarafa ödenmektedir. Kredi kullanımındaki her türlü mali ve hukuki sorumluluk borç alan tarafa aittir.

Yapılan tanımdan da anlaşılacağı gibi kredide 3 husus yer almaktadır (Bülbül ve ark.1995).

- a) Başkasına ait mal veya paranın kişinin kendi ihtiyaçlarını karşılaması için kullanması,
- b) Alınan mal veya paranın belirlenen bir süre sonunda geri verilmesi,
- c) Alınan kredinin kullanma karşılığı olan faizin kredi veren tarafa ödenmesi.

Kredi işleminde finansal aracı olarak adlandırılan kişi veya kurumlar yer almaktadır. Bunlar, potansiyel borçlular için kredi arzını sağlayan taraftır. Kredilendirme yapıldığında borç alan taraf temin ettiği fonların kullanım hakkına sahip olur. Ancak aldığı krediyi ve buna ilave olarak faiz bedelini ödemek mecburiyetindedir. Serbest ekonomide, kredi sağlayıcılardan tedarik edilen sermaye kredi talebinde bulunan kullanıcılara fiyat sistemi aracılığıyla tahsis edilmektedir. Kredi sağlayıcılarının arzı ve kullanıcıların taleplerinin etkileşimleri para maliyetini belirler. Bu maliyet, kullanıcılar tarafından sağlayıcılara ödenir (Brigham ve Ehrhardt 2005). Borçlu tarafın borç veren tarafa, almış olduğu kredi kullanım karşılığı olarak ödediği bu bedele faiz oranı denir (Gitman ve Madura 2001). Bu oran, paraya olan talebe ve borç olarak verilmek istenen paranın miktarına, yani paranın arzına bağlı olarak değişmektedir. Özellikle savaş veya doğa olayları sonucunda para arzı yetersizliği nedeniyle faiz oranlarında artış meydana gelmektedir (Bülbül 2006).

Kredi kurumları ve borçlulara ek olarak, kredi kullanımındaki diğer taraf ise tasarruf sahipleridir. Tasarruf sahipleri, parayı kuruma yatırır ve paranın kontrolünü kuruma aktarır. Kurum, tasarruf sahiplerinden sağladığı parayı kredi olarak borçluların kullanımına sunar. Burada kurum, tasarruf sahiplerine karşı borçlu konumundadır ve paranın kullanım karşılığı olarak tasarruf sahiplerine faiz ödemek zorundadır. Kurumun

tasarruf sahiplerine ödemek zorunda olduğu faiz oranı, borçluların kuruma ödediği faiz oranından yüksek olmamalıdır. Aksi takdirde kurumun çalışması uygun değildir.

Kredide bir başka husus da kredinin en önemli karakteristik özelliğini oluşturan değişebilirliktir. Değişebilirlik, krediyi ne için kullanabileceğinin mübadelesi ile ilgili bir kavramdır. Bu özellik borçlunun almış olduğu krediyi, bir kullanımdan başka bir kullanıma kolayca çevirebilmesini sağlar. Fiziksel formda teslim edilmiş kredinin kullanım amacında sapma olabilir. Örneğin; üretici tohum almak için aldığı krediyi ayakkabı vb. gibi özel ihtiyaçlarını gidermek amacıyla kullanabilir (Ellis 1991).

Tarımsal faaliyette çiftçilerin gelir elde etmesi ve harcama dönemi aynı zamanda gerçekleşmemektedir. Çiftçi yılda bir ya da iki kez ürün elde etmesine rağmen, aile tüketimi ve işletme masrafları sürekli olarak devam etmektedir. Bu dönemde finansman ihtiyaçları kredilerle giderilmektedir. Ayrıca, çiftçiler yüksek verim veren tohum, gübre alımlarında ve sulama sistemleri gibi tarımsal yatırımlarda tarımsal kredilerden faydalanmaktadır (Conning ve Udry 2007).

Tarımsal krediler çoğu zaman tarımsal üretim girdileriyle karıştırılmaktadır. Ancak, tohum, gübre, ilaç, iş gücü gibi tarımsal üretim girdisi olarak değerlendirmek doğru değildir. Tarımsal kredi, yılın kritik zamanlarında, çiftçilerin mali açıdan güçlenmesini sağlamak amacıyla kullandıkları yabancı kaynaktır. Bir anlamda kredi, üreticilerin yarına kadar satın almaları mümkün olmayı bugün satın alma gücü sağlamaktadır (Ellis 1991).

Tüm krediler gibi tarımsal krediler de zaman, gelir, güven ve risk olmak üzere başlıca 4 unsurdan oluşmaktadır.

- Zaman Unsuru: Alınan kredinin vadesinde ödenmesi kredide zaman unsurunu oluşturmaktadır. Bu unsur hem kredi veren hem de kredi alan taraf için söz konusudur. Anlaşmada geçerli olan vadelerde gerekli işlemlerin gerçekleşmemesi her iki taraf içinde yaptırım gerektirir.

- Güven Unsuru: Verilen kredi belirli bir süre sonunda faiz ve anapara şeklinde geri alınmak koşulu taşıdığından arada bir güven söz konusudur. Bu nedenle borçlu taraf kredi talep ederken güvenilirliğini göstermeli, kredi veren taraf ise bunun doğruluk derecesini araştırmalıdır (Başar ve Coşkun 2006).

- Risk Unsuru: Verilen kredilerin herhangi bir nedenden dolayı geri ödenmemesi ihtimali risk unsurunu oluşturur. Kredi verenin üstlenmiş olduğu risk derecesi borçlu tarafın sağlayacağı teminata bağlı olarak değişmektedir. Teminat; alınan borcun ödenmesini temin amacıyla alınan karşılıktır. Kredi alan tarafın sağlayacağı teminat miktarı ne kadar fazla olursa risk, borç veren için o ölçüde azalacaktır. Tarımsal kredi uygulamalarında en önemli teminat arazidir. Arazinin değeri açılacak olan kredi miktarını da etkilemektedir (Artukoğlu ve Oktay 1997).

- Gelir Unsuru: Kredide gelir unsuru, faiz ve komisyonlardan oluşmaktadır. Krediler, güven unsurunu aşmadan kredi veren tarafa gelir sağlayacak nitelikte olmalıdır (Başar ve Coşkun 2006).

5.2.3.2.1.Tarımsal Kredilerin Amaçları

Tarımsal kredilerin bir takım kullanım amaçları vardır. Bunlar;

- Tarımsal faaliyette bulunan işletmelerin finansman ihtiyaçlarının karşılanması suretiyle kaliteli ve yüksek verimli üretimin yapılması,
- Tarım kesiminde faaliyet gösteren tarımsal işletmelerin işletme ve yatırım sermayesi unsurlarına ait finansman ihtiyacının karşılanması,
- Tarıma dayalı sanayi ve tarımsal sanayi işletmelerinin finansman ihtiyaçlarının karşılanarak bu sanayilere girdi veren ve girdi alan tarımsal işletmelerin devamlılıklarının sağlanması (Abay ve ark. 2005),
- İşletmeyi yapısal olarak büyütme veya mevcut tarımsal işletmeyle ilgili her tür yeni yapı ve tesis edindirilmesi,
- Tarım üreticileri ve çiftçilerin, tarımsal amaçlı kooperatiflerden işlemek üzere toprak teminini sağlaması,

- İç ve dış pazarlarda tarım ürünlerinin pazarlanmasının ve uluslar arası rekabet gücünün sağlanması (İnan 2006),
- Tarım işletmelerinde bitkisel ve hayvansal üretime ait maliyetlerin düşürülebilmesi,
- Üretilen ürünlerin işlenebilmesi, depolanabilmesi ve pazarlanabilmesi için gerekli olan finansman ihtiyacının sağlanması,
- Üreticilerin tarımsal gelir ve refah düzeyinin artırılmasıdır (Anonim 2011 b).

Kısacası, tarımsal krediler işletmede mevcut sermaye, girdi ve emekle birleştirilerek verim ve üretimin artırılması amacı ile kullanılmaktadır (Çadircı 1989). Ayrıca, tarım işletmelerinde nakit giriş çıkışının dengesiz olması durumunda, sağlanacak kredi işletmenin mali krizinin giderilmesi amacıyla da kullanılmaktadır (Bülbül ve ark. 1995).

Tarımsal krediler tarım sektörünün gelişmesinin yanı sıra ekonominin gelişmesinde de önemli rol oynamaktadır. Tarım sektörünün kredi ihtiyacının karşılanabildiği ülkelerde tarım hızla gelişirken, yeterince karşılanamadığı ülkelerde geri kalmıştır.

Bu nedenle tarımsal krediler gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde tarım sektöründeki üretimi artırmaya ve bu sektördeki hayat seviyesini yükseltmeye yardımcı olan en önemli faktördür (Anonim 2003).

5.2.3.2.2.Tarımsal Kredilerin Sınıflandırılması

Tarımsal krediler, vade özellikleri, kullanım amacı ve konuları dikkate alınarak üç gruba ayrılmaktadır.

Vadelerine Göre Tarımsal Krediler

a. Kısa Vadeli Krediler: Tarımsal faaliyette kısa vadeli krediler genellikle tohum, gübre, yem, tarım ilaçları, işçilik giderleri, tamir bakım masrafları gibi yıllık yinelenen giderlerin karşılanması amacıyla kullanılmaktadır (Pandey 2008). Kısa vadeli kredilerin en önemli özelliği bir yıldan daha kısa bir süre içinde kendi kendini tasfiye etmesidir.

Bu krediler daha çok mevsimsel ve geçici fon ihtiyacı olduğu dönemlerde kullanılmaktadır (Horne 1979).

Kısa vadeli kredilerin kullanımında dikkat edilmesi gereken iki önemli husus bulunmaktadır. Bunlardan ilki, çiftçinin cari işletme masraflarının finansmanında sadece kısa vadeli krediye güvenmemesi gerektiğidir. Çiftçi bu krediyi kendi öz sermayesinin yerine koymadan, öz sermayesini tamamlamak amacıyla kullanılmalıdır. Diğer önemli nokta ise, bu kredilerin meyvecilik tesisi, arazi ıslahı ve çiftlik satın alma gibi 1 yıldan daha fazla bekleme gerektiren yani orta ve uzun vadeli krediye ihtiyaç duyulan durumlarda kullanılmaması gerektiğidir. Ayrıca, kredi ödeme zamanı ile gelir elde edecek zaman birbirine uygun olmalıdır. Örneğin, bir tarım işletmesinin tohumluk için aldığı kısa vadeli kredinin geri ödeme tarihi ürünün hasadından önceki bir tarihte olmamalıdır.

Kısa vadeli kredilerin faiz oranı diğer kredi türlerine göre daha fazla olduğundan, çiftçi ödemede güçlük çeker ve daha fazla faiz ödemek zorunda kalır (Aksöz 1972).

b. Orta Vadeli Krediler: Tarım işletmelerinin canlı ve cansız donanımları ve işletmelerin geliştirilmesi amacıyla kullanılan, vadesi 1–5 yıl arasında olan kredilerdir. Orta vadeli krediler tarım işletmelerinde sulama sistemlerinin kurulması, makine ve araç-gereç alımı, meyvelik ve sebzeliklerin düzenlenmesi, arazi üzerinde teraslama çalışmalarının yapılması, hayvancılık işletmelerinde ahır, kümes, ağıl yapımı, damızlık hayvan alımı için gerekli olan finansmanın sağlanması amacıyla kullanılmaktadır (Erdoğan 2002).

c. Uzun Vadeli Krediler: Uzun vadeli krediler çiftlik, bina, arazi vb. gibi büyük paralar gerektiren taşınmazların alımında kullanılmaktadır (Pandey 2008). Gelir artışının sağlanması için uzun süre geçmesi gereken yatırımlarda kullanılan bu kredilerin vadesi 5–20 yıldır. Uzun vadeli kredilerde teminat olarak gayrimenkul ipoteği yapılmaktadır (Baloğlu 2009).

Uzun vadeli krediler işletmenin eski borçlarının ödenmesi amacıyla da kullanılmaktadır. Böylece işletme, içinde bulunduğu zor durumdan biraz olsun kurtulur ve borç ödeme süresi uzar. Uzun vadeli kredilerde faiz oranı daha düşük olduğundan işletme daha az faiz öder. Bu kredilerin kullanımında, sağlanacak gelir ve kredi masrafları da göz önünde bulundurulmalıdır. Kredinin kullanılacağı alandan sağlanan gelir kullanılan kredinin masrafından fazla olmalıdır. Aksi takdirde çiftçi kendi öz sermayesini kaybedebilir (Aksöz 1972).

Amaçlarına Göre Tarımsal Krediler

Tarımsal üreticiler, üretim veya tüketim amacı ile kredi talebinde bulunmaktadır. Üretim amacı ile alınan krediler, tarım işletmelerinin gelirini arttırmaya yönelik olan kredilerdir. Tüketim kredileri ise, üretici ailesinin tüketim harcamalarını karşılamak amacıyla kullanılan kredilerdir (Karlı 1996). T.C. Ziraat Bankası'nca uygulanan esaslara göre kullanım amaçları dikkate alınarak tarımsal krediler üretim kredileri, pazarlama kredileri ve tarımsal sanayi kredileri olmak üzere 3 başlık altında incelenmektedir (Karacan 1991).

a.Üretim Kredileri: Üretim kredileri, işletmenin gelirini arttırmaya yönelik olarak kullanılan kredilerdir.

Bu krediler sayesinde çiftçi;

- İşletme sahibi olabilir veya mevcut işletmesini genişletebilir,
- Üretim kredilerini kullanarak daha geniş ölçekli çalışabilir, üretim dallarını geliştirebilir veya yeni üretim dallarına yer vererek gelirini arttırabilir,
- Tarım işletmelerinde arazi ıslahı, bakım-onarım yapılarak, hayvancılık koşullarını düzeltilerek ve ırk ıslahına giderek verim artışı sağlayabilir,

- Tarımsal üretimde kullanılmak üzere alet-makine, tohum, damızlık hayvan olarak ve entansiteyi arttıran etmenlere yer vererek gelir artışı sağlayabilir,
- Kendi ailesinin tüketim harcamalarını ve işletme masraflarını karşılayabilir. Bu sayede çiftçi ürünlerini hemen satmak zorunda kalmaz ve ürünlerini daha uygun fiyatlarla satarak gelirini arttırma imkânı bulur (Özçelik ve ark. 2005).

Çiftçilerin gelirini arttırarak daha iyi bir yaşam koşulu sağlamasına yardımcı olan tarımsal üretim kredileri, gelir sağladığından çiftçilerin tasarruf yapmasına da olanak sağlar. Böylelikle çiftçiler mali durumunu düzeltip yeni yatırımlarda bulunabilir. Ancak, alınan krediler işletme açısından verimli bir şekilde kullanıldığında, elde edilen gelir kredi faiz bedelini karşıladığı ve ilave gelir sağladığı takdirde çiftçinin yaşam standardını değiştirirken, tersi durumda çiftçilere mali açıdan sıkıntı yaratır (Aksöz 1972).

Üretim kredileri, işletme ve yatırım kredileri olmak üzere 2'ye ayrılmaktadır.

b. İşletme Kredileri: İşletme kredileri, tarım işletmelerinin, işletme giderlerini finanse etmek için kullandıkları kısa vadeli kredilerdir (Anonim 2011b).

Bu krediler;

- Bitkisel üretim faaliyetinde bulunan tarım işletmelerinin; tohum, gübre, ilaç, fide, işçilik, vb. giderlerinin,
- Hayvansal üretim faaliyetlerinde bulunan tarım işletmelerinin; yem, ilaç, aşı, işçilik ve veterinerlik hizmetleri, büyükbaş ve küçükbaş besi hayvanı alımı vb. giderlerinin,
- Su ürünleri yetiştiriciliği faaliyetlerinde; yavru balık, yem, ilaç, işçilik vb. giderlerinin,
- Su ürünleri avcılığı faaliyetlerinde; tekne bakım-onarım, yakıt, işçilik vb. giderlerinin,
- Bitkisel, hayvansal üretimde bulunan tarım işletmelerinin ihtiyaç duydukları her türlü tarım alet, makine ve ekipmanların bakım, onarım ve yakıt giderleri ile

üretilem ürünlerin toplanması, ambalajlanması, depolanması, nakliyesi ve pazarlanmasına ilişkin giderlerinin,

- Tarım işletmelerinin üretim sürecindeki risklere yönelik yapılan her türlü sigorta giderlerinin karşılanması da kullanılmaktadır.

Ayrıca tarımsal faaliyette bulunan işletmelerin, yukarıda belirtilen giderler dışında tarımsal faaliyete yönelik diğer işletme giderlerinin finansmanı için kullanılan kredilerdir.

c. Yatırım Kredileri: Tarımsal faaliyette bulunan işletmelerin yatırım masraflarını karşılamak için kullanılan kredilerdir. Yatırım kredileri, sabit sermaye yatırımları için kullanıldığından orta ve uzun vadeli dir (Anonim 2011b).

Bu krediler,

- Yeni işletme kurulması,
- Mevcut arazinin genişletilmesi veya yeni arazi alımı,
- Tarım işletmelerinin modernizasyonu ve büyütülmesi,
- Tarımsal faaliyet alanına bağlı olarak gerekli bina ve tesis edindirmek veya bakım-onarım masraflarının karşılanması,
- Bağ, meyve bahçesi, fidan yetiştiriciliğinde ve çok yıllık yem bitkisi yetiştiriciliğinde tesis giderlerinin karşılanması,
- Tarımsal faaliyette kullanılmak üzere alınan süt hayvanı, fidan gibi sabit sermaye yatırımı niteliğindeki canlı sermayelerin ve diğer demirbaş masraflarını karşılamak amacıyla kullanılmaktadır.

d. Pazarlama Kredileri: Tarımsal üretim sonucu elde edilen ürünlerin pazarlanmasına yönelik kullanılan kredilerdir. Pazarlama kredileri ürünlerin üretimden satış yerine kadar gerekli olan masrafların karşılanması amacıyla kullanılmaktadır. Ürünlerin pazarlanmak üzere toplanması, hazırlanması, ambalajlanması, depolanması, toplama merkezlerinden iç ve dış pazarlara gönderilmesi için gerekli olan finansman bu kredilerle sağlanmaktadır.

e. Tarımsal Sanayi Kredileri: Tarımsal sanayi işletmelerinin kurulması, üretimde kullanılacak olan her türlü alet-ekipman, makine gibi araçların satın alınmasında, mevcutları tamamlama yatırımları için açılan kredilerdir (Karacan 1991).

Konularına Göre Tarımsal Krediler: Tarımsal krediler konuları dikkate alındığında şu şekilde sınıflandırılmaktadır.

a. Hayvancılık Kredileri: Hayvancılık kredileri, kültürel tarımı yapılan ve üretim sonucu pazarlama kabiliyetine sahip olan hayvancılık konularını içermektedir. Bu krediler üretim dalına göre,

- Büyükbaş besicilik
- Süt sığırcılığı
- Küçükbaş besicilik
- Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği
- Yumurta tavukçuluğu
- Et tavukçuluğu
- Hindi yetiştiriciliği
- Arıcılık kredileri olarak sıralanabilir.

b. Bitkisel Üretim Kredileri: Bitkisel üretim tesislerinin kurulması ve işletilmesi, üretimde kullanılacak fide, tohum, gübre, zirai ilaç vb. girdilerin temini amacıyla kullanılan işletme ve yatırım kredileridir.

c. Gübre Kredileri: Bitkilerin besin ihtiyaçlarını sağlayarak daha verimli bir şekilde yetişmesini sağlamak için açılan kredilerdir.

d. Mekanizasyon Kredileri: Tarımsal üretimde kullanılan traktör, biçerdöver, makine, tarımsal alet ve ekipmanların edinilmesine yönelik olarak açılan kredilerdir.

e. Organik Tarım Kredileri: Organik tarım yapan işletmelerin ihtiyaçlarını karşılamak için açılan kredilerdir.

f. Su Ürünleri Kredileri: Ülke içinde ve dışında pazarlanabilen su ürünlerinin, ülke içinde ve dışında daha yüksek verimle avlanmasını sağlayacak gerekli donanımların teminini sağlamak için açılan kredilerdir (Erdoğan 2002).

6.TÜRKİYE'DE TARIMSAL FİNANSMAN UYGULAMALARI

Bu bölümde Türkiye'deki tarımsal kredi uygulamalarına geçmeden önce gelişmiş ülkelerdeki uygulamalar incelenmiştir. Tarımsal kredilerin yaygın olarak kullanıldığı Almanya, Hollanda ve ABD'deki tarımsal kredi kaynakları ve uygulamalarına yer verilmiştir.

Tarımsal kredi uygulamalarının oldukça geliştiği ve gelişmiş bir ülke olan Almanya'da en önemli tarımsal kredi kaynağı kooperatif bankalarıdır. Almanya'da 1830'larda kooperatifçilik prensiplerinin oluşması ve kooperatifçilik hareketlerinin başlamasıyla, 1870'lerde kooperatifçilik bankacılığının yapısı belirmeye başlamıştır (Harvey 1995). Bu nedenle kooperatif bankacılığının doğduğu ilk yer olan Almanya'da kooperatif bankalarının önemi büyüktür (Anonim 2011c). Ülkedeki sistem yerel bankalar, bölgesel bankalar ve tarım merkez bankası olmak üzere içinde üç farklı finansal yapıdan oluşmaktadır.

Almanya'daki bu gelişmeler Hollanda'daki kooperatif bankacılığının oluşması için iyi bir zemin hazırlamıştır.

Hollanda'da tarımsal finansman ihtiyacını karşılamak için kooperatif bankası niteliğinde olan Rabobank kurulmuştur. Banka temel kooperatif ilkeleri esasına göre, uluslar arası finansal hizmet kuruluşu olarak faaliyet göstermektedir.

Bankanın toplam kredi portföyünün önemli bir kısmı tarımsal kredilerden oluşmaktadır. Tarımsal bankacılık ve gıda alanında uzmanlaşan grup, Hollanda'nın tarımsal kredi pazarında % 84'lük payla güçlü bir tekel pozisyonundadır. 59.000 çalışanı ile 48 ülkede yaklaşık 10 milyon müşteriye hizmet veren Rabobank Grubu, tarımsal kredilendirmeye ek olarak varlık yönetimi, leasing, sigorta ve emlak hizmetleri de sunmaktadır. Sermaye açısından ise, dünyanın önemli büyük finans kurumu arasında yer almaktadır (Anonim 2011d).

ABD’de ise tarım sektörüne hizmet veren kurumsallaşmış yapıdaki kredi kuruluşları dört temel grupta toplanmaktadır.

-Ticari Bankalar

-Farm Credit System (FCS)

-Farm Service Agency (FSA)

- Hayat Sigortası Şirketleri

Bu kuruluşların yanı sıra “The Federal Agricultural Mortgage Corporation” ve Federal Home Loan Bank System kurumları da kredi kuruluşlarınca verilecek tarımsal ve kırsal kredilere kaynak sağlamak suretiyle tarımsal kredi piyasasını desteklemektedir.

FSA, garanti kapsamındaki kredi programlarıyla genç üreticileri veya yeterli öz kaynağa sahip olmayan tarımsal girişimcileri desteklemektedir. FCS ise, Amerika’da çiftçi ve çiftlik için finansman sağlayan ulusal düzeyde hizmet organizasyonudur (Erdoğan 2002).

6.1.Türkiye’deki Tarımsal Kredi Kaynakları

Türkiye’de tarımsal kredi kaynakları teşkilatlanmış kredi kaynakları ve teşkilatlanmamış kredi, kaynakları olmak üzere başlıca 2 başlık altında toplanmaktadır.

6.1.1. Teşkilatlanmamış Kredi Kaynakları

Ülkemizde komşu, akraba ve arkadaş gibi yakın kişiler ile borç vermeyi meslek edinmiş tüccar, esnaf, aracı-tefeciler teşkilatlanmamış kredi kaynaklarını oluşturmaktadır. Bu kaynaklardan sağlanan krediler genellikle kısa vadeli, yüksek faizli kredilerdir.

Kamu kurumlarından kredi alamayan çiftçiler ağır koşullarla tefecilerden kredi almaktadır. Tefecilerin verdiği kredilerin faiz oranı teşkilatlanmış kredi kaynaklarına göre daha yüksektir ve çiftçinin borçluluk durumuna göre faiz koşullarını

ağırlaştırmaktadır. Kredilerin ödenmemesi durumunda, çiftçi arazisini ve alet-makinesini satmak durumunda kalmaktadır.

Alınan bu krediler daha çok kısa vadeli olduğundan çiftçi bu kaynağa güvenerek işletme faaliyetlerine veya uzun vadeli işlere girişemez. Ayrıca borç verenin ölümü veya mali durumunun bozulması halinde borcun hemen ödenmesi istenir. Bu durumda ödeme gücü müsait olmayan çiftçi zor duruma düşer (Aksöz 1972).

Bunun yanı sıra, üreticiler tarımsal ürünleri satan tüccardan alınan kredilerle ve üretilen ürünlerin birbirini finanse etmesi ile de finansman ihtiyacını karşılamaktadırlar. Tarımsal tüccarlardan alınan krediler çiftçiye, karşılığını ürün olarak ödemesi koşulu ile verilmektedir. Çiftçinin tüccara sattığı ürünlerin fiyatları serbest piyasa koşullarına göre daha düşük olmakta, hatta bazı tüccarlar tarafından hileli tartımların yapıldığı bildirilmektedir. Bu sistem özellikle karpuzda ve sebzeçilikte görülmektedir.

Üretilen ürünlerin birbirini finanse etmesi de tarımda kullanılan diğer bir finansman şeklidir. Yetiştirilen ürüne göre girdi ihtiyaçları ve ürün elde etme dönemleri farklılıklar göstermektedir. Üreticiler bir üründen elde ettiği geliri diğer ürünün üretim maliyetlerini karşılamak için kullanmaktadır. Örneğin; belirli büyüklükteki işletmeler, pamuğun yoğun sermaye gerektirdiği dönemlerde buğday hasatından elde ettikleri geliri kullanmaktadır. Böylelikle pamuk için gereken sermaye temin edilmektedir (Akdemir ve Vuruş 1999).

Teşkilatlanmamış kredi kaynakları, genellikle tarımsal kredi mekanizmasının iyi örgütlenmediği, iyi çalışmadığı toplumlarda yaygın çalışma ortamı bulmuştur. Ancak şahıslardan alınan krediler, çoğu zaman anlaşmazlıklarla sonuçlanmaktadır. Bu sistem borç alanların aleyhine çalışmakla birlikte, borçlanmadaki kolaylık veya formalitelerin azlığı, alınan borcun nerede kullanılacağına bağlayıcı olmaması gibi kolaylıklar, teşkilatlanmamış kredi kaynaklarından borç almayı yaygın hale getirmektedir (Erdoğan 2002).

6.1.2. Teşkilatlanmış Kredi Kaynakları

Teşkilatlanmış kredi kaynakları kanun ve yönetmeliklerle kurulmuş, kredi işlemini belirli esaslara göre yürüten kamu ve özel kuruluşlar olup, faiz oranlarını istedikleri gibi değiştiremezler. Faiz oranlarının tespitinde belirli kanun ve yönetmelikleri uygularlar. Teşkilatlanmış kredi kaynaklarında faiz oranları şahıs, tüccar, komisyoncu, aracı vb. kişilerden sağlanan kredilere oranla daha düşüktür. Tarıma kredi sağlayan kurum ve kuruluşlar nitelikleri ve fonksiyonları itibariyle önemli farklılıklar göstermektedirler (Karlı 1996). Tüm dünyada genellikle devlet tarafından desteklenen tarım kredileri, bu alanda uzmanlaşmış kredi kurumları tarafından verilmektedir. Ülkemizin çeşitli bölgelerinde ve farklı zamanlarda yapılan araştırmalar, tarım işletmelerinde banka ve kooperatif gibi kredi kaynaklarının üretici için daha büyük önem taşıdığını ortaya çıkarmıştır.

6.1.2.1. Bankalar

Tarım kesiminin finansmanındaki kurumsal kaynaklar içinde en organize olmuş, bu konuda ihtisaslaşmış ve tarihi en eski olan kuruluş T.C. Ziraat Bankasıdır. Banka, tarımsal girdilerin doğru zamanda ve doğru teknolojiler ile kullanılabilmesi, bitkisel ve hayvansal üretimde maliyetlerin düşürülebilmesi, kaliteli ve yüksek verimle üretim yapılabilmesi, yetiştirilen ürünlerin işlenebilmesi, depolanabilmesi ve kolaylıkla pazarlanabilmesi, üretimde ileri teknolojilerin kullanılabilmesi, tarımsal gelir ve refah düzeyinin artırılabilmesine yönelik olarak tarımsal işletmelerin finansman ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile kurulmuştur.

T.C. Ziraat Bankası'nın temeli Mithat Paşa'nın 1863 yılında Pirot Kasabasında karşılıklı yardımlaşma esas alınarak oluşturulan Memleket Sandıklarına dayanmaktadır. 1867 yılında Memleket Sandıkları Nizamnamesi'nin yürürlüğe girmesiyle bu sandıklar uzun süre başarılı bir şekilde hizmet vermiştir. İlerleyen yıllarda sandıkların işleyişinde bozukluklar meydana gelmiş ve bu bozuklukları giderebilmek amacıyla 1883 yılında yine aynı amaçlar esas alınarak Menafi Sandıkları kurulmuştur. Memleket sandıklarının kurulmasıyla mevcut sorunlar giderilmeye çalışılsa da yeni çağdaş bir örgütlenmeye

ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle, 15 Ağustos 1888'de Menafi Sandıklarının yerini Ziraat Bankası almış, Menafi Sandıkları ise banka şubelerine dönüştürülmüştür. Menafi Sandıklarının mali kaynağını oluşturan menafi hisseleri bankaya devredilmiş ve bundan sonraki hisseler de bankanın sermayesine tahsis edilmiştir. Bu adımla birlikte, teşkilatlı tarımsal kredi tarihimizde yeni bir dönem başlamıştır (Anonim 2011b).

3202 Sayılı kanunla kurulan banka, günümüzde 3202 sayılı kanun yanında 15.11.2000 tarih ve 4603 sayılı kanun ile 22.02.2001 tarihli Banka genel kurulunda kabul edilen ana sözleşme hükümlerine göre faaliyetlerini sürdürmektedir. 15 Kasım 2000 tarihinde kabul edilen 4603 sayılı kanunun 1. maddesine göre özelleştirilmeye hazırlık olacak şekilde yapılandırma ve daha sonra da satışının yapılması amacıyla anonim şirket haline getirilmiştir.

22.02.2001 tarihli banka genel kurulunda kabul edilen ana sözleşmenin geçici 2.maddesine göre *“Kamu hisseleri %50'nin altına düşünceye kadar, bankanın zirai kredilendirme faaliyetleri, uğraşı konuları münhasıran küçük ve orta boy tarımsal işletmelerin işletilmesinden ibaret üreticilere doğrudan ve/veya Tarım Kredi Kooperatifleri aracılığıyla açacağı kredilerle sınırlı olmak ve faiz oranları Banka kaynak maliyetinin altında olmamak kaydıyla devam eder”* şeklinde tanımlanmaktadır (Özçelik ve ark. 2005).

Bu yasal düzenleme bir kamu bankası olan T.C. Ziraat Bankasının tarım sektöründeki etkinliğinin ve sağlayacağı kredilerin azalacağı anlamına gelse de, bankanın kredi ürünlerinin büyük bir kısmını tarım kredileri oluşturmaktadır (Çizelge 6.1)

Çizelge 6.1. 2001-2010 yılları arasında T.C. Ziraat Bankası kredilerinin türlere göre dağılımı (1000 TL)

Yıllar	İhtisas Kredileri							İhtisas Dışı Krediler	Krediler Toplamı
	Tarım	Gayrimenkul	Mesleki	Denizcilik	Turizm	Diğer	Toplam		
2001	2 704 010	433 197	0	0	0	440	3 137 647	1 141 905	4 279 552
2002	2 431 650	0	0	0	0	0	2 431 650	1 631 016	4 062 666
2003	3 207 053	0	0	0	0	0	3 207 053	2 223 037	5 430 090
2004	3 738 834	0	0	0	0	0	3 738 834	5 334 362	9 073 196
2005	5 089 483	0	0	0	0	0	5 089 483	8 280 942	13 370 425
2006	5 448 379	0	0	0	0	0	5 448 379	11 861 797	17 310 176
2007	6 575 495	0	0	0	0	0	6 575 495	14 948 813	21 524 308
2008	8 368 249	0	0	0	0	0	8 368 249	22 353 901	30 722 150
2009	10 027 013	0	0	0	0	0	10 027 013	26 525 479	36 552 492
2010	16 164 006	0	0	0	0	0	16 164 006	40 997 344	57 161 350
Toplam	63 754 172	433 197	0	0	0	440	64 187 809	135 298 596	199 486 405

Kaynak:Anonim 2011e

Özellikle son yıllarda tarım ve gıda fiyatlarındaki yükseliş, çevreye olan duyarlılık ve sağlıklı ürünlere ilginin artması sonucu, tarım ve gıda sektörünün öneminin anlaşılmasıyla 2004 yılından itibaren özel bankalar da tarıma yönelmiştir. Ülkemizde T.C. Ziraat Bankasının yanı sıra Türkiye İş Bankası, Vakıflar Bankası, Akbank, Teb, Finansbank, Türkiye Garanti Bankası ve Denizbank tarıma kredi veren en önemli bankalardır. Ancak Ziraat Bankası'nın tarımsal krediler içinde tek başına sahip olduğu pay diğer bankaların toplam payları ile kıyaslanamayacak kadar büyüktür (Çizelge 6.2).

Çizelge 6.2. 2001–2010 yılları arasında bankaların kullandıkları tarım kredileri toplamı içinde T.C. Ziraat Bankası'nın payı

Yıllar	Bankaların Kullandıkları Tarım Kredileri Toplamı (1000 TL)	Zincirleme Endeks*	T.C. Ziraat Bankası Tarım Kredileri (1000 TL)	Zincirleme Endeks*	T.C.Ziraat Bankası Tarım Kredileri Payı (%)
2001	2 714 552	-	2 704 010	-	99,6
2002	2 439 787	98,9	2 431 650	89,9	99,7
2003	3 216 133	131,8	3 207 053	131,9	99,7
2004	3 847 092	119,6	3 738 834	116,6	97,2
2005	5 276 964	137,2	5 089 483	136,1	96,4
2006	5 978 681	113,3	5 448 379	107,1	91,1
2007	7 480 838	125,2	6 575 495	120,7	87,9
2008	9 834 008	131,5	8 368 249	127,3	85,1
2009	11 490 009	119,3	10 027 013	119,8	87,3
2010	17 726 816	151,0	16 164 006	161,2	91,2

*2001 yılı baz alınmıştır.

Kaynak: Anonim 2011e

2001 yılının baz alındığı çizelge 6.2'den de görüleceği üzere 2001 yılında bankaların tarım sektörüne sağladığı toplam kredi miktarı 2 714 552 000 TL iken, bu rakam 2002 yılında azalma gösterse de, 2010 yılına kadar sürekli artış göstermiş ve 2010 yılında 17 726 816 000 TL'ye ulaşmıştır. T.C. Ziraat Bankasının tarıma sunduğu kredi miktarı 2002 yılında %10,1 oranında azalsa da bankaların kullandıkları toplam tarımsal kredilerde olduğu gibi 2010 yılına kadar sürekli artma eğilimindedir. Ancak bu yıllar itibari ile Ziraat Bankasının toplam

tarımsal krediler içindeki payında azalma meydana gelmiştir. 2001 yılında tarıma 2 704 010 000 TL kredi sağlayarak payı %99,6 olan T.C. Ziraat Bankasının, toplam içindeki payı özellikle 2004 yılından itibaren özel bankaların da tarım sektörüne kredi vermesiyle azalmaya başlamıştır. 2009 yılına gelindiğinde bankanın tarımsal kredi miktarı 10 027 013 000 TL'ye çıkmasına rağmen toplam içindeki payı %87,3'ya gerilemiştir. 2010 yılında ise bu oran artarak %91,2'e ulaşmıştır. T.C. Ziraat Bankasının tarımsal krediler içindeki payı azalmaya başlasa da, banka tarım sektöründe lider konumundadır.

T.C. Ziraat Bankası, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın "Tarımsal Üretim Yönelik Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullanılmasına İlişkin Uygulama Tebliği" kapsamında, düşük faizli kredi kullanılmaktadır. İlk olarak 2004 yılında başlatılan sübvansiyonlu kredi uygulamasıyla, cari faiz oranları üzerinden %25-100 oranı arasında indirim yapılarak, yıllık %0 ile %13,125 arasında değişen faiz oranlarıyla kredi verilmiştir. T.C. Ziraat Bankasının tarımsal kredi faiz oranlarında enflasyon ve faiz oranlarına bağlı olarak 2002 yılından itibaren düşme olmuştur. 2002 yılında %59 olan faiz oranı, 2003'de %39, 2004'de %28, 2005'de %20, 2006, 2007,2008 ve 2009'da %17,5', 2010'da %13, 2011'de ise %10'a kadar düşmüştür. 2008/13881, 2009/14804, 2010/418, 2011/1240 sayılı bakanlar kurulu kararında, düşük faizli yatırım ve işletme kredileri, borç ertelenmesi, hibe şeklinde nakdi destek verilmesi, sigorta kapsamı dışında doğal afetler nedeniyle zarara uğrayanlara destek ve borç ertelenmesi konuları kapsama alınmıştır (Güneş ve Artukoğlu 2010, Anonim, 2011b).

Tarımsal üreticilerin finansman ihtiyaçlarının uygun koşullarda karşılanması amacıyla T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerinin kredi kullanımına ilişkin usul, esas ve kıstaslarına uygun olmak koşuluyla; bakanlar kurulu kararında belirtilen usul ve esaslar dikkate alınarak, üreticilere banka ve Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından 1/1/2011-31/12/2011 tarihleri arasında (bu tarihler dahil) bankaca uygulanmakta olan tarımsal kredi cari faiz oranlarından kredi konuları itibarıyla %50-100 oranlarda sübvansiyon uygulayarak ve kredi üst limitleri aşılmamak suretiyle tarımsal kredi kullanılmaktadır (Anonim 2011b). Çizelge 6.3'de T.C. Ziraat Bankası'nın 2011 yılına ait tarımsal kredi faiz oranları verilmiştir.

Çizelge 6.3. 2011 yılı T.C. Ziraat Bankası tarımsal kredi faiz oranları

Kredi Konusu	Cari Faiz Oranı (%)	Sübvansiyonlu Faiz Oranı (%)	Sübvansiyona Konu Kredi Üst Limiti (TL)
Hayvansal Üretim			
Damızlık Sığır Yetiştiriciliği (etçi-sütçü)	10	0	7 500 000
Damızlık Düve Yetiştiriciliği	10	0	7 500 000
Büyükbaş/Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği	10	0	3 000 000
Büyükbaş Hayvan Besiciliği	10	0	3 000 000
Küçükbaş Hayvan Besiciliği	10	0	1 500 000
Kanatlı Sektörü	10	5	1 500 000
Arıcılık	10	5	1 500 000
Su Ürünleri			
Su Ürünleri	10	5	3 000 000
Kontrollü Örtüaltı Tarımı			
Kontrollü Örtüaltı Yetiştiriciliği	10	5	7 500 000
İyi Tarım Uygulamaları			
İyi Tarım Uygulama Kredisi	10	5	3 000 000
Organik Tarım			
Organik Tarım	10	5	3 000 000
Tohum,Fide,Fidan Üretimi/Kullanımı			
Sertifikalı Tohum, Fide, Fidan Yurtiçi Üretimi/Kullanımı	10	5	1 500 000
Standart Fidan Yurtiçi Üretimi/Kullanımı	10	5	1 500 000
Tarımsal Sulama			
Tarımsal Sulama	10	0	1 500 000
Tarımsal Mekanizasyon			
Tarımsal Mekanizasyon	10	5	500 000
Diğer Üretim Kredileri			
Diğer Üretim Konuları	10	5	500 000

Kaynak: Anonim 2011b

Tarım sektöründe riskin çok olması, sermaye devir oranının düşük olması, kredi geri ödemelerinde tarımsal üreticilerin sıkıntı çekmesi, yüksek kar ve güvence altında çalışan ticari bankaların faiz oranlarının yükselmesine sebep olmaktadır. Bu nedenle üreticiler

sübvansiyonlu kredi imkanı sunan T.C. Ziraat Bankası'nı tercih etmektedirler. Ancak, tarımsal kredilerin önemli bir kısmını karşılayan T.C. Ziraat Bankası'nın tarımsal kredilerden kaynaklanan bir takım sorunları vardır. Bu sorunların en başında ise teminat sıkıntısı gelmektedir. Bankanın, verdiği krediye teminat olarak gayrimenkul ipoteği istemesi, kredi alan üreticilerin ise işletmelerinin büyük bir kısmının tapu kayıtlarının olmaması, işletmelerin küçük ölçekli olması, kiracılık ve ortakçılığın yaygın olması, arazilerin hisseli ve çok parselli olması, hazine işgal arazilerinin bulunması vb. nedenlerle bankanın istediği teminatı gösterememesi kredilendirmede sıkıntı yaratmaktadır. T.C. Ziraat Bankası'nın doğrudan tarımsal üreticiye kredi sağlamanın yanında destekleme ödemeleri, işçi, memur ve emekli maaşlarının ödenmesi, Tarım Satış Kooperatiflerine ve Tarım Kredi Kooperatiflerine kaynak yaratması gibi bir takım görevleri bulunmaktadır. Bankanın üstlenmiş olduğu bu görevler neticesinde kaynaklarında azalma meydana gelmektedir (Akdemir ve Vuruş 1999).

6.1.2.1.1. Bankaların Tarımsal Kredi Ürünleri ve Tarımsal Kredilerin Kullanım Durumu

Türkiye'de uzun yıllar tarımsal finansman ihtiyacının büyük bir kısmı kamu bankaları tarafından karşılanırken, özel bankalar özellikle son yıllarda sektörde yaşanan yoğun rekabet sonucunda düşen kar marjları ve plasman anlamında potansiyel olarak gördükleri tarım sektörüne kredi vermeye başlamıştır.

Bu çerçevede tarım sektörüne yönelik birçok kredi türü, genel anlamda kredi paketleri oluşturulmaktadır. Hatta bazı bankalarda tarımsal bankacılık birimleri oluşturulmaya başlanmıştır. Bu birimler genel müdürlük ve şubeleri içeren bir örgütsel yapı içinde şekillenmektedir (Abasov 2007). Hem kamu bankaları hem de özel bankalar tarımsal işletmelerin kısa vadeli işletme giderlerini finanse etmek için işletme kredisi, yatırım giderlerini finanse etmek için yatırım kredisi ürünleri sunmaktadırlar. Bankaların sunduğu tarımsal kredi ürünlerini şu şekilde sıralayabiliriz;

Traktör / Pick-Up Türü Arazi Taşıtı Kredisi: 0 km ya da ikinci el traktör veya pick-up türü arazi aracı alımı için kullanılan kredi türüdür (Anonim 2011 f).

Tarımsal Mekanizasyon Kredisi: Biçerdöver, pulluk, balya makinesi, su motoru, süt sağım makinesi, süt soğutma tankı, yem karma/karıştırma makinesi, pancar hasat makinesi ve diğer tarım ekipman alımlarında kullanılan kredilerdir (Anonim 2011b).

Toprak Mahsulleri Ofisi Makbuz Senedine Dayalı Kredi: Banka ile Toprak Mahsulleri Ofisi A.Ş. (TMO) arasında imzalanan protokol kapsamında makbuz senedi üzerinde yazılı olan tutarın belirli bir oranı kadar kullanılan kredilerdir. Depoya teslim edilen ürünler karşılığında verilen makbuz senetleri TMO depolarınca teminat olarak alınmaktadır.

Organik Tarım /Sera Kredisi: Yeni sera yapımı veya mevcut seranın modernizasyonu amacıyla gerekli olan cam, naylon, demir, klima sistemleri vb. gibi ihtiyaçların finansmanı, organik tarımla uğraşan işletme organik tarım için ihtiyaç duydukları finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla kullanılan kredi türüdür (Anonim 2011f).

Arazi Alım Kredisi: Yeni arazi alımı ya da dağınık ve parçalı arazilerin birleştirilerek tarımsal işletmelerin ekonomik ölçeğe kavuşturulmasının sağlanması amacıyla kullanılan kredi türüdür (Anonim 2011b).

Meyve Tesis Kredisi: Meyve bahçesi yapımı için ihtiyaç duyulan, fidan ve bakım maliyetlerinin finanse edilmesine yönelik kullanılan kredilerdir (Anonim 2011g).

Topraksız Tarım Kredisi: Topraksız tarım yapmak için gerekli olan arazi, konstrüksiyon (sera iskeleti, sera örtüsü, havalandırma), ısıtma sistemi, sulama, gübreleme, iklimlendirme sistemleri, fog sistemi, ısı ve gölgeleme perdesi, jeneratör, trafo gibi yatırım giderlerinin karşılanması için kullanılan kredilerdir (Anonim 2011h).

Projeli Yatırım Kredileri: Projeli yatırım kredileri, tarımsal projelere dayalı olarak gerçekleştirilecek yatırımların finanse edildiği kredilerdir. Bu tür kredilerin vadesi ve kredi tutarı fizibilite raporuna göre belirlenir (Anonim 2011g).

Sözleşmeli Üretim Kredisi: Tüzel kişilerin, üreticilerle yaptıkları sözleşmeye bağlı olarak tarımsal girdi temin etmek, teknik hizmet vermek, ürün alımını garanti ederek tarımsal üretimin finansmanına yönelik olarak firmalara ya da sözleşmeli üretim yapan üreticilere

sunulan kredi türüdür. Sözleşmeli üretim kredisi genellikle domates, besicilik, broiler, yumurta tavukçuluğu, şeker pancarı, mısır, hububat, organik tarım, sebze-meyve, tohumculuk, patates, süt inekçiliği konularında kullanılmaktadır (Anonim 2011b).

Hayvancılık Ekipmanına Yönelik Krediler: Süt hayvancılığı faaliyetinde bulunan tarım işletmelerinin, süt sağım sistemleri, soğutma tankı vb. gibi yatırım giderlerinin karşılanmasına yönelik tahsis edilen kredilerdir.

Hayvan Alım Kredisi: Süt hayvancılığı ile uğraşan işletmelerin süt sığırı, besicikle uğraşan işletmelerin besi sığırı alımı için ihtiyaç duydukları finansman ihtiyacının karşılanmasına yönelik kredilerdir.

Su Ürünleri Kredisi: Su ürünlerinin avlanması ve yetiştirilmesi konusunda faaliyette bulunan işletmelerin ihtiyaç duydukları her türlü araç ve gereçlerin (deniz motorları, balıkçı tekneleri, ağlar, balık bulucu cihazlar, balık adam takımı, oksijen takımı ve benzeri donanımlar) edinilmesini sağlayacak kredi türüdür (Anonim 2011b).

Arıcılık Kredisi: Arıcılık yapan işletmelerin her türlü kovan, petek, nakliye vb. ihtiyaçlarının karşılanmasında kullandıkları kredi türüdür.

Hasat ve Pazarlama Kredileri: Tarımsal işletmelerin ürün hasat dönemi, hasat dönemi öncesi veya sonrasında kısa süreli nakit ihtiyacı bulunan tarımsal işletmelerinin hasat ve pazarlama giderlerinin finansmanı amacıyla kullanılan kredilerdir.

Destekleme Ödemelerinin Temliki Karşılığı Kredi: Destekleme ödemeleri kesinleşmiş olan üreticilerin, bu destekleme ödemelerini bankaya teminat olarak göstererek kullandıkları işletme kredileridir (Anonim 2011b).

Birlik ve Kooperatif Kredileri: Tarımsal birlik ve kooperatif üye ve ortaklarının tarımsal finansman ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kullanılan işletme ve yatırım kredileridir.

Çizelgede 6.4’de yukarıda sıralanan işletme ve yatırım kredisi ürünleri sunarak tarımsal kredi imkanı sağlayan bankaların 2001–2010 yılları arasında kullandıkları toplam tarım kredi miktarları ve toplam krediler içindeki payları verilmiştir.

Çizelge 6.4. 2001-2010 yılları arasında bankalar tarafından kullanılan krediler içinde tarım kredilerinin payı

Yıllar	Tarım Kredileri (1000 TL)	Zincirleme Endeks*	Toplam Krediler (1000 TL)	Zincirleme Endeks*	Tarım Kredilerinin Payı (%)
2001	2 714 552	-	37 085 766	-	7,32
2002	2 439 787	98,9	52 631 490	141,9	4,64
2003	3 216 133	131,8	69 002 124	131,1	4,66
2004	3 847 082	119,6	102 481 789	148,5	3,75
2005	5 276 964	137,2	152 294 560	148,6	3,46
2006	5 978 681	113,3	217 308 644	142,7	2,75
2007	7 480 838	125,2	278 997 612	128,4	2,68
2008	9 834 008	131,5	363 860 979	130,4	2,70
2009	11 490 009	119,3	379 404 761	104,3	3,03
2010	17 726 816	151,0	506 994 403	133,6	3,50

*2001 yılı baz alınmıştır.

Kaynak: Anonim 2011e

Çizelgeden 6.4’den de görüldüğü yıllar itibari ile toplam kredi miktarında artış görülürken, tarım kredilerinde 2002 yılında 2001 yılına göre %1,1 oranında bir azalma söz konusudur. Bankaların 2002 yılında tarım sektörüne kullandıkları toplam kredi miktarı 2 439 787 000 TL iken, yıllar itibariyle artış göstererek 2010 yılında 17 726 816 000 TL’ye çıkmıştır. Ancak bu yıllar arasında toplam krediler tarımsal kredilerden daha fazla artış gösterdiğinden, tarımsal kredilerin toplam krediler içindeki payı giderek azalmıştır. 2001 yılında %7,32 olan tarım kredilerinin payı 2010 yılında % 3,5’e gerilemiştir.

Tarımsal kredi kullanım miktarı bölgenin sahip olduğu coğrafi koşullar, çiftçilerin ekonomik durumu, kredi kullanım bilinci, üretim alanına vb. bağlı olarak farklılık göstermektedir. Çizelge 6.5’ de tarımsal kredileri kullanım miktarının bölgelere göre dağılımı gösterilmektedir.

Çizelge 6.5. Tarımsal kredi kullanım miktarının bölgelere göre dağılımı (1000 TL)

BÖLGELER	YILLAR										
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Ortalama	Ort. Payı (%)
İstanbul	8 917	2 994	58 923	66 277	748 128	327 278	656 870	71 098	243 998	242 720	3,14
Batı Marmara	132 025	210 628	144 261	292 098	470 178	613 514	784 443	1 003 934	1 455 566	810 125	10,49
Ege	397 342	593 320	615 208	939 421	703 259	1 747 228	2 247 838	2 750 126	3 989 703	1 553 716	20,13
Doğu Marmara	168 289	185 114	161 741	355 657	701 588	712 211	875 715	1 062 419	1 560 075	642 534	8,32
Batı Anadolu	36 605	36 922	117 758	257 961	376 294	625 395	803 601	964 939	1 543 410	529 209	6,86
Akdeniz	372 264	520 587	781 312	1 029 766	1 213 390	1 444 602	1 923 093	2 420 395	3 503 123	1 467 615	19,01
Orta Anadolu	32 338	40 190	132 620	235 296	362 792	557 234	709 414	845 152	1 445 718	484 528	6,28
Batı Karadeniz	72 781	76 895	157 650	244 995	432 301	494 480	599 109	770 548	1 340 000	465 418	6,03
Doğu Karadeniz	1 150 638	1 463 161	1 514 934	1 537 253	183 406	247 200	257 618	321 003	452 954	792 018	10,26
Kuzeydoğu Anadolu	9 629	9 549	30 899	78 666	166 623	203 382	262 036	300 806	497 426	173 224	2,24
Ortadoğu Anadolu	22 764	34 073	56 139	98 343	248 750	167 814	221 604	284 798	568 121	189 156	2,45
Güneydoğu Anadolu	36 195	42 700	75 636	141 231	371 973	340 500	492 667	694 075	1 126 237	369 024	4,78
Toplam	2 439 787	3 216 133	3 847 081	5 276 964	5 978 682	7 480 838	9 834 008	11 490 009	17 726 816	7 719 287	100

Kaynak: Anonim 2011e

Çizelge 6.5'den de görüldüğü gibi 2002–2010 yılları arasında en çok kredi kullanan ilk üç bölge sırasıyla Ege (%20,13), Akdeniz (%19,01) ve Batı Marmara (%10,49)'dir. Bölgelerin genelinde tarımsal kredi kullanımını giderek artarken, Doğu Karadeniz Bölgesinde azalma söz konusudur. 2002–2005 yılları arasına bakıldığında, en çok kredi kullanan bölgenin Doğu Karadeniz Bölgesi olduğu görülmektedir. Bölgede kredi kullanımını 2002 yılında 1 150 638 000 TL iken bu rakam 2005 yılına kadar giderek artma eğilimi göstermiş ve 2005 yılında 1 537 253 000 TL'ye çıkmış, 2006 yılında ise azalma göstererek, 2009 yılında 321 003 000 TL'ye gerilemiş, 2010 yılında ise 453 000 000 TL'ye ulaşmıştır. Kuzeydoğu Anadolu ve Ortadoğu Anadolu ise kredi kullanımının en az olduğu bölgelerdir.

Özellikle Akdeniz Bölgesinde seracılık ve turfanda yetiştiriciliğin yaygın olması, Karadeniz Bölgesinde entansif tarımın yaygınlaşmasından, İstanbul, Batı Marmara ve Doğu Marmara'da tarıma dayalı endüstrileşmeye bağlı olarak bu bölgelerde tarımsal krediler yoğun olarak kullanılmaktadır.

Çizelge 6.6'da araştırma bölgesi olan Bursa ilinin de içinde bulunduğu Doğu Marmara Bölgesinin 2001–2010 yılları arasındaki tarımsal kredi kullanım durumu gösterilmektedir.

Çizelge 6.6'da Doğu Marmara'nın tüm bölgeler içindeki tarım kredi kullanım durumunun 2001–2010 yılları arasında dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. 2001 yılında bölge %5,1 oranında paya sahipken bu rakam 2004'de %2,7 oranına düşerek en düşük seviyeye inmiştir. 2004 yılından sonra artış göstererek en yüksek paya 2006 yılında ulaşmıştır. Daha sonra yine düşüş göstererek 2010 yılında %8,8 oranına düşmüştür.

Çizelge 6.6. Tüm bölgeler içinde Doğu Marmara'nın tarımsal kredi kullanım oranı

Bölgeler	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Tüm Bölgeler (1000 TL)	2 714 552	2 439 787	3 216 133	5 978 681	5 276 964	5 978 681	7 480 838	9 834 008	11 490 009	17 723 000
Doğu Marmara (1000 TL)	138 009	168 289	185 114	161 741	355 657	701 588	712 211	875 715	1 062 419	1 560 000
Oran (%)	5,1	6,9	5,7	2,7	6,7	11,7	9,5	8,9	9,2	8,8

Kaynak: Anonim 2011

Türkiye'nin toplam tarımsal üretim değerinin % 10,32'sini karşılayan Doğu Marmara Bölgesi'nde toplam istihdamın %19,15'i tarım sektöründen oluşmaktadır. Tarımsal üretimin Türkiye içindeki payı (%) dikkate alınacak olursa Bursa ili % 3,19 ile ilk sırada yer almakla birlikte, %0,17 ile Yalova son sırada yer almaktadır (Anonim 2007). Çizelge 6,7'de Doğu Marmara Bölgesinde kullanılan kredilerin illere göre dağılımı verilmiştir.

Çizelge 6.7. Doğu Marmara Bölgesi'nde kullanılan tarımsal kredilerin oransal olarak illere göre dağılımı (%)

İller	Yıllar										
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Ort.
Bilecik	2,57	1,20	0,91	6,88	6,18	2,01	7,60	7,30	6,46	5,00	4,60
Bolu	3,24	1,81	2,46	9,06	8,15	3,70	8,61	6,91	6,30	7,40	5,80
Bursa	76,96	89,00	87,80	37,47	39,22	46,13	37,05	41,25	45,70	44,80	54,50
Düzce	3,25	0,62	0,67	3,61	4,13	2,78	4,01	3,50	4,41	4,87	3,20
Eskişehir	5,31	3,70	4,36	22,69	21,93	13,06	22,01	22,12	18,70	15,00	14,90
Kocaeli	1,04	1,470	0,60	5,56	5,09	21,03	4,52	4,43	4,60	7,63	5,60
Sakarya	4,68	1,93	3,05	12,83	12,80	7,52	13,07	11,58	10,97	12,10	9,00
Yalova	2,95	0,27	0,15	1,90	2,50	3,77	3,13	2,91	2,86	3,20	2,40
Toplam	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Kaynak: Anonim 2011e

Yukarıdaki çizelgeden de görüldüğü gibi tarımsal üretimde en büyük paya sahip olan Bursa bölgedeki tarımsal kredi kullanımının % 54,4'lük payı ile ilk sırada yer almaktadır. Bursa'yı sırasıyla %14,9 ile Eskişehir, %9 ile Sakarya, % 5,8 ile Bolu, % 5,6 ile Kocaeli takip etmektedir. Bölgede en az tarımsal kredi kullanan il ise Yalova'dır. Çizelge 6.8'de kredi kullanımının en yüksek olduğu ve aynı zamanda araştırma bölgesi olarak seçmiş olduğumuz Bursa ilinde, 2001–2010 yılları arasında kullanılan kredilerin türlere göre dağılımı verilmiştir. Çizelge incelendiğinde ilde kullanılan toplam kredi miktarının büyük bir kısmının tarımsal kredilerden oluştuğu görülmektedir.

Çizelge 6.8.Bursa ilinde türlere göre kredi kullanım durumu (1000 TL)

Yıllar	İhtisas Kredileri						İhtisas Dışı Krediler	Toplam
	Tarım	Gayrimenkul	Mesleki	Denizlik	Turizm	Diğer		
2001	106 200	6 082	6 880	0	1	28 150	607 858	755 171
2002	149 847	433	11 590	44	0	32 408	660 334	854 656
2003	162 535	552	41 192	0	0	37 462	1 304 131	1 545 872
2004	60 618	247	64 816	0	0	99 340	2 089 484	2 314 505
2005	139 514	249	79 826	0	1 026	88 318	3 147 840	3 456 773
2006	199 505	1 121	122 463	0	0	130 904	4 635 969	5 089 962
2007	263 937	128	141 868	0	0	147 726	6 162 816	6 716 475
2008	361 245	82	159 673	0	0	180 717	8 521 341	9 223 058
2009	486 465	0	167 666	0	1 325	192 166	8 457 047	9 304 669
2010	699 985	0	183 631	0	1 145	196 057	12 742 463	13 821 280

Kaynak: Anonim 2011

6.1.2.2.Tarımsal Kooperatifler

T.C. Ziraat Bankası'nın tarım üreticilerinin finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla açtığı kredilerin dağılımında Tarım Kredi Kooperatifleri ve Tarım Satış Kooperatiflerine açılan krediler büyük önem taşımaktadır.

6.1.2.2.1 Tarım Kredi Kooperatifleri (TKK)

Ülkemizde 1929 yılına kadar üreticilerin tarımsal kredi ihtiyacı yalnızca Ziraat Bankası tarafından karşılanırken, 1929 yılında T.C. Ziraat Bankası'na ek olarak Tarım Kredi Kooperatifleri kurularak küçük çiftçilere tarımsal kredi imkânı sunulmaya başlanmıştır. Tarıma kredi veren önemli bir kuruluş olan T.C. Ziraat Bankası varken TKK' ne ihtiyaç duyulmasının birçok nedeni vardır. Bunları kısaca şöyle özetleyebiliriz:

Çiftçilerin büyük bir kısmı il ve ilçe merkezinden uzak köylerde yaşamaktadırlar. T.C. Ziraat Bankaları ise ilçe ve il merkezlerinde kurulmuşlardır. Çiftçilerin yaşadıkları köy ve banka arasındaki mesafenin uzak olmasından dolayı, bankalardan kredi almak isteyen çiftçiler yürüyerek saatlerce hatta günlerce kentlere gitmeye çalışmışlardır. Borç ödeme dönemlerinde de yine aynı güçlükler yaşanmıştır. Hem zaman açısından hem de masraf açısından zorluklar ortaya çıkmıştır (Mülayim1992).

Yaşanan bu zorlukların giderilmesi ve çiftçilerin daha rahat şekilde kredi temin edebilmeleri amacıyla köylerde veya bucak merkezlerinde ilk olarak bugünkü anlamdaki TKK, 1924 yılında çıkarılan 498 sayılı yasayla "İtibari Zirai Birlikleri" adıyla kurulmuştur.

Bu kooperatifler, 1929 yılında 1470 sayılı "Zirai Kredi Kooperatifler Kanunu" ile geliştirilmiş ve 1935 yılında çıkarılan 2836 sayılı "Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu" ile bugünkü anlamda "Tarım Kredi Kooperatifleri" kurulmuş ve yeni çağdaş gelişmeler bu kanundan sonra meydana gelmiştir.

1972 yılında 1581 sayılı yasa ile yeniden düzenlemeler yapılarak Tarım Kredi Kooperatiflerinin Bölge Birlikleri ve Merkez Birlikleri şeklinde örgütlenmesine olanak verilmiş ve böylelikle dikey teşkilatlanmaya zemin hazırlanmıştır.

1984 yılında 272 sayılı kanun hükmünde kararname ile 1581 sayılı kanunun yönetim şekli ile ilgili olan bazı hükümleri değiştirilmiştir.

1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununun bazı maddelerinde değişiklik yapılması hakkındaki 28.06.1995 tarihinde yürürlüğe giren 553 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname gereğince mevzuat dahilinde gerekli düzenlemeler yapılmıştır (Müftüoğlu ve Aydos 2001, Anonim, 2011 b.). Bu düzenleme ile TKK, Tarım ve Köyişleri Bakanlığının ilgili kuruluşu haline gelmiş, denetimi de yine bu bakanlığa verilmiştir.

TKK ortakları genellikle küçük çiftçilerdir. Bu çiftçiler tek başlarına, bankalardan kredi alacak güçte değildirler. Bankalar kredi talep eden çiftçilerden arazi ipoteği istemektedir, ancak küçük çiftçilerin bunu karşılayacak imkânı yoktur. Bu durumda çiftçi, finansman ihtiyacını karşılamak için örgütlenmemiş kredi kaynaklarına (tefeci, simsar vb.) yönelmek durumunda kalmaktadır. Bunun sonucunda, yüksek faizler yüzünden çiftçi borçtan kurtulamaz ve işletmesini yeteri kadar genişletemez. Bu nedenlerden dolayı, çiftçinin düşük faizlerle ve uygun koşullarda kredi sağlayacağı kaynak olan TKK' leri küçük çiftçiler açısından büyük önem taşımaktadır (İnan 2008).

Ortakların ekonomik menfaatlerini korumak amacıyla kurulan TKK' nin bir takım görevleri vardır. Bunlar;

- Ortaklarına kısa ve orta vadeli kredi temin etmek,
- Üretim sonucu elde edilen ürünleri değerlendirmek,
- Her çeşit makine, ekipman ve tesis ihtiyacını gidermek,
- Ortaklarının ve gerektiğinde diğer üreticilerin üretim ve gerekli tüketim maddeleri ile üretim araçlarını sağlamak için Merkez Birliği Yönetim Kurulu müsaadesiyle kuruluşlara iştirak etmek,
- El sanatlarını geliştirmek ve ürünleri değerlendirmek,

- Sosyal ve kültürel konularla ilgili faaliyetlerde bulunmak, kurslar açmak ve seminerler düzenleyerek mesleki ve teknik yönden bilgi vermek, olarak sıralanabilir (Demir 2004).

Türkiye’de Tarım kredi kooperatiflerinin 1 merkez birliği, 16 bölge birliği, 2 368 birim kooperatifi ve 1,5 milyondan fazla ortağı bulunmaktadır.

Kredi kaynağı Ziraat Bankası olan bu kooperatiflerin, ortaklarına sunduğu kısa vadeli işletme ve orta vadeli yatırım kredisi imkanı şöyledir;

Kısa Vadeli İşletme Kredileri: Kooperatif ortaklarının tohumluk, fide, fidan, kimyevi gübre, zirai mücadele ilacı, karma hayvan yemi, akaryakıt gibi girdilerin temini ve nakit ihtiyaçlarının karşılanması amacı ile bir yıl vade ile verilen kredidir.

- Tohumluk kredileri, dekar başından elde edilecek ürün verimini artırmak amacıyla hububat, patates gibi ürünler için kullanılan kredilerdir.
- Kimyevi gübre kredileri, bir dekardan elde edilecek ürün verimini artırmak amacıyla en çok bir yıl vadeli ve aynı olarak kullanılır.
- Hayvancılık işletme kredileri, besicilik dahil hayvancılıkla uğraşan kooperatif ortaklarına hayvanların cinsi ve sayısı göz önünde tutularak verilen kredilerdir. Hayvancılık kredileri büyük ve küçükbaş hayvancılık, arıcılık, kümes hayvancılığı vb. kapsamaktadır
- Tarımsal ilaç kredileri, ortakların her türlü haşere, zararlı ile mücadele etmesini sağlamak üzere aynı olarak kullanılan kredilerdir.
- Akaryakıt kredisi, ortakların ihtiyaç duydukları motorin ve madeni yağ ihtiyaçları aynı olarak karşılanmaktadır.

Orta Vadeli Yatırım Kredileri: Tarımsal işletmenin canlı ve cansız demirbaş unsurlarını oluşturan her türlü tarımsal araç, meyve fidanı ile irat hayvanlarının sağlanması amacıyla en çok 3 yıla kadar vade ile açılan ve aynı olarak kullanılan kredilerdir.

- Tarımsal Araç-Gereç Kredileri: Tarım işletmelerinin her çeşit tarımsal araç-gereç, tarımsal araç lastikleri, sergi ve örtü malzemesi vb. diğer girdilerin kooperatifçe sağlanarak ortaklara kullanılan aynı kredilerdir.

- Hayvancılık Donatma Kredileri: Ortağın ihtiyacı olan kültür ırkı büyükbaş ve küçükbaş irat hayvanı, arı kovanı ve kolonisi, su ürünleri ekipmanları, ipekböcekçiliği ve kümes hayvancılığında kullanılan donatma malzemelerinin kooperatiflerce sağlanarak ortaklara en çok 3 yıla kadar vadeli kullanılan aynı kredilerdir. (Anonim 2011i).

TKK ortaklarına sağladığı nakdi kredilerin yanı sıra aynı olarak da kredi vermektedir. Ortaklarına gübre, yem, tohumluk, tarımsal ilaç gibi girdilerin toptan ve ucuza sağlanması ve dağıtılmasını sağlamaktadır.

6.1.2.2.2. Tarım Satış Kooperatifleri (TSK)

Tarım ürünlerinin pazarlanması ve depolanması, yeterli mali kaynak ve maddi olanaklara sahip olmayan çiftçiler için oldukça zordur. Ayrıca, bu çiftçiler ürettikleri ürünleri özellikle de çabuk bozulanları bir an önce satmak zorundadır. Ürünlerin satışı, ürünlerin üreticinin elinden çıkmasıyla başlar ve komisyoncu, tüccar vb. birçok aracından geçtikten sonra tüketiciye ulaşır. Pazarlama kanalının bu kadar uzun olmasından dolayı ürün fiyatları yükselir ve tüketici yüksek fiyatlı ürün almak durumunda kalır. Üreticinin eline geçen para ise tüketicinin ödediğinin çok az bir kısmını oluşturur (İnan 2008).

TSK, ortaklarının ürünlerini en iyi şekilde değerlendirerek, tüketicinin ödediği fiyatın büyük bir bölümünün üreticiye dönmesini ve ürün piyasasını düzenleyerek, üretici ve

tüketici fiyatlarında istikrar sağlamak amacıyla kurulmuştur. Bu amaç doğrultusunda TSK, ortakların ürünlerini alır işler ve en iyi şekilde değerlendirerek piyasaya sürer. Ayrıca, ortakların ihtiyaçları olan tarımsal üretim faktörlerini temin eder (Müftüoğlu ve Aydos 2001).

TSK ortaklarının ürünlerini alarak bir anlamda tarımı finanse etmektedir. Günümüzde TSK 30.04.19851 tarihinde 3186 sayılı kanun dahilinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Destekleme alımları sonucunda alınan tarımsal ürünlerin işlenmesi ve pazarlamasıyla ilgilenen TSK'nin finansman kaynağı, 3186 sayılı kanunu 17. maddesine göre T.C. Ziraat Bankasıdır (Erdoğan 2002).

6.1.2.2.3. Diğer Kooperatifler

TKK ve TSK'nin yanı sıra tarıma destek sağlamak amacıyla kurulmuş olan Pancar Ekicileri İstihsal Kooperatifleri Çay Ekicileri İstihsal Kooperatifleri bulunmaktadır. Bu kooperatifler, ortaklarına sınırlı miktarda nakdi olmak üzere genel olarak aynı kredilerle destek olmaktadır (Abay ve ark. 2005, Erdoğan 2002).

7. MEYVECİLİK İŞLETMELERİNDE KREDİ KULLANIM MİKTARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER (BURSA İLİ MERKEZ İLÇELERİ ÖRNEĞİ)

7.1. Kredi Kullanan İşletmecilerin Yaş Dağılımı

Anket yapılan işletmeciler genç (35 yaş ve altı), orta yaşlı (36–50 yaş) ve yaşlı (51 yaş ve üstü) olmak üzere 3 grup altında incelenmiştir. Çizelge 7.1’den de görüldüğü gibi orta yaşlı ve yaşlı işletmecilerin oranı birbirine eşit ve genç işletmecilerin oranından oldukça fazladır. İşletmecilerin sadece %8,8 gibi çok küçük bir oranı 35 yaş ve altındadır.

Çizelge 7.1.Kredi kullanan işletmecilerin yaş dağılımı

Yaş aralığı	İşletmeci sayısı	%
≤ 35 (Genç)	5	8,8
36-50 (Orta yaşlı)	26	45,6
51 ≥ (Yaşlı)	26	45,6
Toplam	57	100
Ortalama yaş:48,61 Max yaş:61 Min yaş:33		

57 işletmeden 51 000 TL ve daha fazla kredi kullanan işletmeci sayısı 5 olup, bunlardan 4’ü yaşlı sınıfında yer almaktadır. 10 000 TL ve daha az kredi kullanan 10 işletmecinin 6’sı orta yaşlı 4’ü ise yaşlıdır. İşletmelerden 30’u 11 000- 30 000 TL kredi kullanım miktarı aralığında yer almaktadır (Çizelge 7.2).

Çizelge 7.2. Kredi kullanım miktarı ve yaş dağılımı

Kredi kullanım miktarı (TL)	Kredi kullananların yaş dağılımı (adet)			Toplam
	Genç	Orta yaşlı	Yaşlı	
≤ 10 000	0	6	4	10
11 000–30 000	5	13	12	30
31 000–50 000	0	6	6	12
51 000 ≥	0	1	4	5
Toplam	5	26	26	57

7.2. Kredi Kullanan İşletmecilerin Eğitim Durumu

Anket yapılan işletmeciler içinde okur-yazar olmayan yoktur. Ayrıca ilkokul mezunu olmayan, yüksek okul ve üniversite mezunu bulunmamaktadır. Bu işletmecilerin %44 gibi büyük bir kısmı ilkokul, %42'si ortaokul, %14'ü ise lise mezunudur (Çizelge 7.3).

Çizelge 7.3. Kredi kullanan işletmecilerin eğitim durumu

Eğitim durumu	İşletmeci sayısı	%
İlkokul	25	44
Ortaokul	24	42
Lise	8	14
Toplam	57	100

Çizelge 7.4. Kredi kullanım miktarı ve eğitim durumuna göre işletmecilerin dağılımı

Kredi kullanım miktarı (TL)	İşletmeci sayısı			Toplam
	İlkokul	Ortaokul	Lise	
≤ 10 000	8	2	0	10
11 000–30 000	14	14	2	30
31 000–50 000	2	5	5	12
51 000 ≥	1	3	1	5
Toplam	25	24	8	57

Çizelge 7.4'den de görüldüğü üzere, işletmeciler eğitim durumları ve kredi kullanım miktarları dikkate alınarak incelendiğinde en fazla yoğunlaşma olan ilkokul ve ortaokul düzeyinde olan işletmecilerin 11 000–30 000 TL kredi kullanım düzeyi arasında yer aldığı görülmektedir. Lise mezunlarının ise büyük çoğunluğu 31 000–50 000 TL aralığında kredi kullanmaktadır.

7.3.İşletmelerin Faaliyet Süresi

Araştırma yapılan meyvecilik işletmelerinin %31,6'sı 30–39, %26,3'ü 40–49,%24,6' s 20–29 yıldır tarımsal faaliyette bulunmaktadır. 19 yıl ve daha az faaliyet gösteren işletme oranı ise %14, 50 yıl ve üzeri faaliyet gösteren işletme oranı ise %3,5'dir (Çizelge 7.5).

Çizelge 7.5. İşletmelerin faaliyet süresi

Faaliyet süresi (Yıl)	İşletme sayısı	%
50 ≥	2	3,5
40–49	15	26,3
30–39	18	31,6
20–29	14	24,6
≤ 19	8	14,0
Toplam	57	100
Ortalama faaliyet yılı: 30,8	Max:50	Min: 10

Çizelge 7.6.'da anket yapılan meyvecilik işletmelerinin faaliyet süresi ve kredi kullanım miktarı verilmiştir. İşletmelerin faaliyet yılları ve kredi kullanım aralıkları dikkate alınarak incelendiğinde, 10 işletmenin 20–29 yıldır faaliyette olduğu ve bunların 11 000- 30 000 TL arasında kredi kullandığı görülmektedir. Tüm faaliyet süresi aralıkları ayrı ayrı incelendiğinde en çok yoğunlaşmanın olduğu kredi kullanım aralığının 11 000–30 000 TL olduğu görülmektedir.

Çizelge 7.6. Kredi kullanım miktarı ve faaliyet süresine göre işletmelerin dağılımı

Kredi kullanım miktarı (TL)	İşletme sayısı					Toplam
	Faaliyet süresi (yıl)					
	50≥	40–49	30–39	20–29	≤19	
≤ 10 000	0	3	4	0	3	10
11 000-30 000	2	8	7	10	3	30
31 000-50 000	0	1	5	4	2	12
51 000 ≥	0	3	2	0	0	5
Toplam	2	15	18	14	8	57

7.4. İşletmenin Arazi Varlığı

Çizelge 7.7' den görüldüğü gibi incelenen işletmelerin %40,4 gibi önemli bir kısmı 41-60 da araziye sahiptir. 21–40 da arasında olan işletmeler %36,8'lik pay alırken, %14'ü 61 da ve daha fazla, %8,8'si 20 da ve daha az araziye sahiptir.

Çizelge 7.7. İşletmelerin arazi varlığı

İşletmenin sahip olduğu arazi büyüklüğü(da)	İşletme sayısı	%
≤ 20	5	8,8
21–40	21	36,8
41–60	23	40,4
61 ≥	8	14,0
Toplam	57	100
Ortalama arazi büyüklüğü: 44,5 Max:100 Min:15		

Arazi büyüklüğü 41–60 da olan 23 işletmenin 14’ü 11 000–30 000TL, 21–40 da olan işletmenin 8’i 10 000 TL ve daha az miktarda kredi kullanmıştır. 20 da ve daha az araziye sahip olan işletmeler ile 61 da ve üzeri araziye sahip olan işletmelerin büyük bir kısmı 11 000–30 000TL kredi kullanım aralığında yer almaktadır (Çizelge 7.8).

Çizelge 7.8.Kredi kullanım miktarı ve arazi büyüklüğüne göre işletmelerin dağılımı

Kredi kullanım miktarı (TL)	İşletme sayısı				Toplam
	Arazi büyüklüğü (da)				
	≤20	21–40	41–60	61≥	
≤ 10 000	1	8	1	0	10
11 000-30 000	3	7	14	6	30
31 000-50 000	1	5	5	1	12
51 000 ≥	0	1	3	1	5
Toplam	5	21	23	8	57

7.5. Arazi Mülkiyeti

İşletmelerin %76’sı arazi sahibi, %6’sı kiracı olarak üretimde bulunmaktadır. Üretim yaptığı arazinin bir kısmı kendisine, diğer kısmını ise kira olan işletmeciler oranı %18’dir (Çizelge7.9).

Çizelge 7.9. İşletmelerin arazi mülkiyeti

Arazi mülkiyeti	İşletme sayısı	%
Kendisine ait	43	76
Kira	4	6
Kendisi+kira	10	18
Toplam	57	100

7.6. İşletmelerdeki Ürün Sayısı

Anket yapılan Bursa merkez ilçelerde zeytin, armut, şeftali, elma, incir, ayva, erik, üzüm, kavun, karpuz, ceviz, kiraz, Trabzon hurması olmak üzere 13 tür ürün yetiştirilmektedir. İşletmelerde tek üründe ihtisaslaşma görülmemektedir. İşletmeler birden fazla meyve türünde üretimde bulunmaktadır. Anket kapsamında incelen işletmelerin en fazla 5 meyve türü yetiştirdiği belirlenmiştir. Yoğunlaşmanın en çok (%45,6) olduğu grubu 3 tür meyve yetiştiren işletmeler oluşturmaktadır. %7 oranı ile en az yoğunlaşmanın olduğu grubu ise 5 meyve türünün yetiştirildiği işletmeler oluşturmaktadır (Çizelge 7.10).

Çizelge 7.10. İşletmelerdeki ürün sayısı

Ürün sayısı	İşletme sayısı	%
1	0	0
2	16	28,1
3	26	45,6
4	11	19,3
5	4	7,0
Toplam	57	100

Çizelge 7.11. Kredi kullanım miktarı ve ürün sayısına göre işletmelerin dağılımı

Kredi kullanım miktarı (TL)	Ürün sayısı					Toplam
	1	2	3	4	5	
≤ 10 000	0	5	5	0	0	10
11 000-30 000	0	11	15	3	1	30
31 000-50 000	0	0	5	5	2	12
51 000 ≥	0	0	1	3	1	5
Toplam	0	16	26	11	4	57

Çizelge 7.11'e göre 57 işletmenin 26 gibi çok büyük bir kısmı 3 ürün yetiştirmektedir. Bu 26 işletmenin 15'i 11 000–30 000 TL, 1'i 51 000 TL ve üstünde kredi kullanırken, 10 000 TL ve daha az ile 31 000–50 000 kredi kullanım aralığında ise 5'er işletme bulunmaktadır. Yine çizelgeye bakıldığında, 4 tür ve 5 tür ürün yetiştiriciliğinde bulunan işletmelerinin 10 000 TL ve altında kredi kullanmadığı, 31 000 TL- 50 000 TL ve 51 000 TL ve altı kredi kullanım aralığında hiç 2 tür ürün yetiştiren işletme olmadığı görülmektedir.

7.7.Tarımsal Gelir Durumu

İşletmelerin tarımsal gelir aralığı, anket yapılan işletmelerin vermiş olduğu rakamlar doğrultusunda belirlenmiştir. Çizelge 7.12 incelendiğinde işletmecilerin % 40,3'ünün 21 000–40 000 TL tarımsal gelir aralığında yoğunlaştığı görülmektedir. Yıllık tarımsal geliri 41 000–60 000 TL arasında olanların payı %33,3, 91 000 TL ve üzerinde olanları %14'tür. 20 000 TL ve altında kredi kullananlar ile 61 000–80 000 TL aralığında olanların oranı %5,3, 81 000–90 000 TL arasında kredi kullananların oranı ise %1,8'dir.

Çizelge 7.12. İşletmelerin tarımsal gelir durumu

Yıllık tarımsal gelir aralığı (TL)	İşletme sayısı	%
≤ 20 000	3	5,3
21 000–40 000	23	40,3
41 000–60 000	19	33,3
61 000–80 000	3	5,3
81 000–90 000	1	1,8
91 000≥	8	14,0
Toplam	57	100
Ortalama tarımsal gelir: 62 491		

Çizelge 7.13. Kredi kullanım miktarı ve yıllık tarımsal gelir durumuna göre işletmelerin dağılımı

Kredi kullanım miktarı (TL)	Yıllık tarımsal gelir (1000 TL)						Toplam
	≤ 20	21–40	41–60	61–80	81–90	91≥	
≤ 10 000	0	8	1	1	0	0	10
11 000–30 000	1	11	11	2	0	5	30
31 000–50 000	1	3	5	1	0	2	12
51 000 ≥	1	1	2	0	0	1	5
Toplam	3	23	19	3	1	8	57

Anket yapılan işletmelerin 23'ü 21–40 yıl arasında, 19'u 41–60 yıl arasında faaliyet göstermektedir. 21–40 yıl arasında yer alan 23 işletmeden 11'i 11 000–30 000 TL, 8'i 10 000 TL ve altında, 3'ü 31 000–50 000 TL, 1'i 51 000 ve üzerinde kredi kullanmıştır. 41–60 yıl faaliyet süresi aralığında bulunan 19 işletmeden ise 11'i 11 000–30 000 TL, 5'i 31 000–50 000 TL, 2'si 51 000 TL ve üzerinde, 1'i 10 000 TL ve altında kredi kullanmıştır.

7.8.Tarım Dışı Gelir

İşletmecilerin %45,6'sı tarım dışı gelire sahipken, % 54,4' ü yalnızca tarımsal gelir ile yaşamını sürdürmektedir (Çizelge 7.14).

Çizelge 7.14. Tarım dışı geliri olan işletmeler

İşletmelerin tarım dışı gelir durumu	İşletme sayısı	%
Tarım dışı geliri olan	26	45,6
Tarım dışı geliri olmayan	31	54,4
Toplam	57	100

Çizelge 7.15. Kredi kullanım miktarı ve tarım dışı gelir durumuna göre işletmelerin dağılımı

Kredi kullanım miktarı (TL)	İşletme sayısı		Toplam
	Tarım dışı geliri olan	Tarım dışı geliri olmayan	
≤ 10 000	6	4	10
11 000–30 000	15	15	30
31 000–50 000	4	8	12
51 000 ≥	1	4	5
Toplam	26	31	57

İşletmelerin 31'i sadece tarımsal gelire sahiptir. Bunlardan 15'i 11 000–30 000 TL, 8'i 31 000–50 000 TL, 4'er tanesi ise 10 000 TL ve altı ile 51 000 TL ve üstünde yer almaktadır. Tarım dışı gelire sahip olan 26 işletmeden 15'i 11 000–30 000 TL, 6'sı 10 000 TL ve altı, 4'ü 31 000–50 000 TL, 1 tanesi ise 51 000 ve üzeri kredi kullanım aralığında bulunmaktadır (Çizelge 7.15).

7.9.Yıllık Kredi Kullanım Miktarı

Çizelge 7.16’da kullanılan kredi miktarı 4 gruba ayrılmıştır. Çizelgeden de görüldüğü gibi yoğunlaşmanın en çok olduğu aralık 11 000–30 000TL’dir. İşletmelerin % 52,6’sı 11 000–30 000TL kredi kullanmaktadır. 10 000TL ve daha az kullananların oranı %17,5, 31 000–50 000TL kullananların %21,1, 51 000TL ve daha fazla kullananların oranı ise %8,8’dir.

Çizelge 7.16. İşletmelerin yıllık kredi kullanım miktarı

Kredi miktarı (TL)	İşletme sayısı	%
≤ 10 000	10	17,5
11 000–30 000	30	52,6
31 000–50 000	12	21,1
51 000 ≥	5	8,8
Toplam	57	100
Ortalama kredi kullanım miktarı: 28 093		

7.10.Kredilerin Kullanım Amacı

İşletmeler faaliyetlerine devam edebilmek için üretim girdisine ihtiyaç duymaktadırlar. Devamlı olarak girdi temin etmek zorunda olduklarından alınan kredilerin büyük bir kısmı işletme giderlerini finanse etmek amacıyla kullanıldığından işletme kredisine daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. Çizelge 7.17’den de görüldüğü üzere işletmelerin %61,4’ ü en çok işletme kredisini, %38,6’sı ise yatırım kredisini kullanmaktadır.

Çizelge 7.17. Kredilerin kullanım amacı

İşletmelerde en çok kullanılan kredi türü	İşletme sayısı	%
İşletme kredisi	35	61,4
Yatırım kredisi	22	38,6
Toplam	57	100

7.11.Kredi Kullanım Dönemleri

İşletmelerin %77 gibi önemli bir kısmı en çok dikim-bakım döneminde kredi kullanmaktadır. Hasat döneminde kredi kullanan işletme oranı %16, depolama döneminde kredi kullanan oranı %7 'dir (Çizelge 7.18).

Çizelge 7.18. Kredi kullanım dönemleri

Kredi kullanım dönemi	İşletme sayısı	%
Hasat dönemi	9	16
Dikim- bakım dönemi	44	77
Depolama	4	7
Toplam	57	100

7.12.Kredi Vadeleri

İşletmelerin %63,2'si orta vadeli, %24,5'i uzun vadeli, %12,3'ü kısa vadeli kredi kullanmaktadır (Çizelge 7.19).

Çizelge 7.19. Kredi vadeleri

Vade	İşletme sayısı	%
Kısa vadeli	7	12,3
Orta vadeli	36	63,2
Uzun vadeli	14	24,5
Toplam	57	100

Çizelge 7.20. Kredi kullanım miktarı ve kredi vadelerine işletmelerin dağılımı

Kredi kullanım miktarı (TL)	İşletme sayısı			Toplam
	Kısa vadeli	Orta vadeli	Uzun vadeli	
≤ 10 000	6	4	0	10
11 000-30 000	0	23	7	30
31 000-50 000	0	8	4	12
51 000 ≥	1	1	3	5
Toplam	7	36	14	57

Orta vadeli kredi kullanan 36 işletmeden 23'ü 11 000-30 000 TL, 8'i 31 000-50 000 TL, 4'ü 10 000 TL ve altında, 1'i ise 51 000 TL ve üzerinde kredi kullanmaktadır (Çizelge 7.20)

7.13.Kredi Kaynakları

İşletmecilerle yapılan görüşme sonucunda merkez ilçelerde kredi kaynağı olarak Ziraat Bankası, Tarım Kredi Kooperatifi, Pancar Ekicileri Kooperatifi ve özel bankaların kullanıldığı belirlenmiştir. Bu doğrultuda aşağıdaki Çizelge 7.21'de gösterildiği gibi kredi kaynakları 4 gruba ayrılmıştır. İşletmeciler birden fazla kredi kaynağı kullanmaktadırlar. Kredi kaynağı olarak işletmelerin 53'ü Ziraat Bankasını, 22'si Tarım Kredi Kooperatifini, 11'i Pancar Ekicileri Kooperatifini, 8'i özel bankaları tercih etmektedir (Çizelge 7.21).

Çizelge 7.21. Kredi kaynakları

Tercih edilen kredi kaynağı	İşletme sayısı
Ziraat bankası	53
Tarım Kredi Kooperatifi	22
Pancar Ekicileri Kooperatifi	11
Özel bankalar	6

7.14.Kredi Kullanılan Banka Sayısı

İşletmelerin %88'i sadece Ziraat Bankasından kredi almaktadır. Geriye kalan %12'si ise Ziraat Bankasına ek olarak 1 özel bankadan daha kredi kullanmaktadır (Çizelge 7.22.)

Çizelge 7.22. İşletmelerin kredi kullandıkları banka sayısı

Kredi kullanılan banka sayısı	İşletme sayısı	%
1	50	88
2	7	12
Toplam	57	100

Özel bankadan kredi kullanan 6 işletmeden 5'i Denizbank, 1 tanesi ise Garanti Bankası'ndan kredi kullanmıştır (Çizelge 7.23).

Çizelge 7.23. Kredi kullanılan özel bankalar

Banka	İşletme sayısı
Denizbank	5
Garanti Bankası	1
Toplam	6

7.15. Kredi Alırken Karşılaşılan Zorluklar

Kredi kullanmada karşılaşılan zorlukların başında formalite uzunluğu (%42,1) gelmektedir. İşletmelerin %24,6'sı krediye gösterilecek karşılıktan, %14'ü faiz oranlarının yüksekliğinden, %12,3'ü ise kredi yetersizliğinden şikayet etmektedir. Kredilerin yetersizliğinden ve zamanında verilmemesinden dolayı zorluk yaşadığını belirtenlerin oranı ise %3,5'dir (Çizelge 7.24).

Çizelge 7.24. İşletmelerin kredi alırken karşılaştığı zorluklar

Banka ve kooperatiflerden kredi alırken karşılaşılan zorluklar	İşletme sayısı	%
Faiz oranının yüksek olması	8	14,0
Kredi yetersizliği	7	12,3
Vade kısıtlılığı	2	3,5
Kredinin zamanında verilmemesi	2	3,5
Formalite uzunluğu	24	42,1
Krediye gösterilecek karşılık	14	24,6
Toplam	57	100

7.16.Kredi Olmadığı Durumlarda İşletmelerin Finansmanı

İşletmecilere kredi kullanmadıkları dönemlerde finansman ihtiyaçlarını nasıl karşıladıkları sorulmuştur. Soruya işletmelerin %79'u eldeki tasarrufları kullanarak, %16'sı daha az girdi kullanarak, %5'i ise aile fertlerini daha çok işletme çalıştırarak işlerini finanse ettiğini ifade etmiştir (Çizelge 7.25).

Çizelge 7.25. İşletmelerin kredi kullanmadan finansman ihtiyacını gidermesi

İşletmelerin kredi kullanmadan finansman ihtiyacının giderilmesi	İşletme sayısı	%
Eldeki tasarrufları kullanma	45	79
Aile fertlerinin daha çok işletmede çalışması	3	5
Daha az girdi kullanma	9	16
Toplam	57	100

7.17.Kredi Geri Ödeme

Çizelge 8.26'da kredi kullanan işletmelerin geri ödemede sıkıntı çekip çekmemesi gösterilmektedir. İşletmelerin %61,4 gibi önemli bir kısmının kredi geri ödeme sıkıntısı çekmektedir. %38,6'lık kısmı günü gelen kredi borcunu zamanında ödemektedir.

Çizelge 7.26. İşletmelerin kredi ödeme durumu

Kredi geri ödeme	İşletme sayısı	%
Ödeme sıkıntısı çeken	35	61,4
Ödeme sıkıntısı çekmeyen	22	38,6
Toplam	57	100

Çizelge 7.27'de işletmelerin kredi kullanım durumlarına göre dağılımı verilmiştir. Çizelge incelendiğinde 57 işletmeden 35'inin kredi geri ödemelerinde sıkıntı çektiği görülmektedir. Bu 35 işletmenin 16'sı 11 000-30 000 TL, 8'i 31 000-50 000 TL, 7'si 10 000 TL ve altı, 4'ü 51 000 ve üstü kredi kullanım aralığında yer almaktadır.

Çizelge 7.27. Kredi kullanım miktarı ve kredi ödeme durumuna göre işletmelerin dağılımı

Kredi kullanım miktarı (TL)	İşletme sayısı		Toplam
	Ödeme sıkıntısı çeken	Ödeme sıkıntısı çekmeyen	
≤ 10 000	7	3	10
11 000–30 000	16	14	30
31 000–50 000	8	4	12
51 000 ≥	4	1	5
Toplam	35	22	57

7.18. Kredi Geri Ödemede Sıkıntı Yaratan Sebepler

Kredi geri ödemede sıkıntı yaşayan 57 işletmenin 18 (%47)'i tarım ürünlerinde fiyat belirsizliği, 16 (%42)'si tarımsal verim belirsizliği, 14 (%37)'ü tarımsal üretimin büyük ölçüde iklim koşullarına bağlı olması, 12 (%32)'si gelir gider arasında zaman uyumunun olmaması, 4 (%10)'ü tarımsal üretim amacıyla alınan kredilerin özel tüketim amacıyla kullanılmasından dolayı geri ödemede zorlanmaktadır (Çizelge 7.28).

Çizelge 7.28. Geri ödemede sıkıntı yaratan sebepler

Geri ödemede sıkıntı yaratan sebepler	İşletme sayısı	%
Tarım ürünlerinde fiyat belirsizliği	18	47
Tarımsal üretimin büyük ölçüde iklim koşullarına bağlı olması	14	37
Gelir ve giderler arasında zaman uyumunun olmaması	12	32
Tarımsal üretimde verim belirsizliği	16	42
Tarımsal üretim amacıyla alınan kredilerin özel tüketim harcamalarında kullanılması	4	10

7.19. Meyvecilik İşletmelerinin Tarımsal Kredi Kullanım Düzeyini Etkileyen Faktörler: Korelasyon ve Regresyon Analizi

Tarımsal istatistiklere ek olarak, spearman sıra korelasyon analizi ile kredi kullanım miktarı ile diğer değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Çizelge 7.29’da, örnekleme ilişkin olarak spearman korelasyon sonuçları verilmiştir.

Çizelge 7.29.Değişkenlere İlişkin Korelasyon Analizi(Spearman Korelasyon)

	Kredi Miktarı	Yaş	Arazi	Faaliyet Yılı	Tarımsal Gelir	Tarım Dışı Gelir	Eğitim	Vade	Geri Ödeme Sıkıntısı	Ürün Sayısı
Kredi Miktarı	1,000	,151	,286(*)	,074	,160	-,310(*)	,483(**)	,414(**)	,074	,547(**)
Yaş		1,000	-,033	,662(**)	-,143	-,116	-,160	,117	,095	,001
Arazi			1,000	,098	,747(**)	-,367(**)	,134	,217	-,104	,511(**)
Faal. Yılı				1,000	,005	-,012	-,196	,151	,040	,035
Tar. Gelir					1,000	-,472(**)	,051	,200	-,346(**)	,412(**)
Tar.Dışı Gelir						1,000	-,268(*)	-,050	,292(*)	-,324(*)
Eğitim							1,000	-,014	-,014	,337(*)
Vade								1,000	-,077	,277(*)
Geri Öd. Sık.									1,000	-,026
Ürün Sayısı										1,000

* : Korelasyon% 5 önem düzeyinde , ** : korelasyon %10 önem düzeyinde anlamlıdır.

Kredi kullanım miktarı ile arazi büyüklüğü, tarım dışı gelir, işletmecinin eğitim düzeyi, kredinin vadesi ve işletmede yetiştirilen ürün sayısı arasında istatistiksel olarak farklı önem düzeylerinde anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir.

Kredi kullanım düzeyinin bağımlı değişken, işletmeci yaşı, arazi büyüklüğü, işletmenin faaliyet yılı, tarımsal gelir, tarım dışı gelir, eğitim düzeyi, kredi vadesi, geri ödeme sıkıntısı ve ürün sayısının bağımsız değişken olarak kabul edildiği regresyon analizi yapılarak bağımsız değişkenler ile kredi kullanım düzeyinin arasındaki ilişki incelenmiştir. Regresyon metodu olarak Stepwise- Backward yöntemi seçilmiştir. Elde edilen analiz sonuçları Çizelge 7.30.’da verilmiştir.

Çizelge 7.30. Kredi Kullanım Düzeyini Etkileyen Faktörler

Bağımlı Değişken: Kredi Kullanım Düzeyi				
Bağımsız Değişkenler	Katsayılar	Standart Hata	t değerleri	Anlamlılık Düzeyleri
Sabit Terim	-46166,057	16139,676	-2,860	,006*
Yaş	460,410	273,273	1,685	,098***
Eğitim	6462,112	2983,361	2,166	,035**
Vade	8686,767	3342,861	2,599	,012**
Ürün Sayısı	7350,837	2470,852	2,975	,004*
	F = 9,349*	R ² =0,418	Düzeltilmiş R ² =0,374	

t değeri; *:%1 önem düzeyinde, **: %5 önem düzeyinde, ***: %10 önem düzeyinde anlamlıdır.

Çizelge 7.30.'dan görüldüğü üzere F değeri (9,349) bulunmuştur. Regresyon analizi sonucunda elde edilen bu değer %1 önem düzeyinde anlamlıdır ve modelin bir bütün olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Modelin Düzeltilmiş R² değeri 0,374 düzeyinde gerçekleşmiştir. Modelin bağımsız değişkenleri bağımlı değişkeni % 37,4 düzeyinde açıklamaktadır.

Meyvecilik işletmelerinin tarımsal kredi kullanım düzeylerini etkileyen bağımsız değişkenler işletmecinin yaşı, eğitim düzeyi, kredi vadesi ve ürün sayısıdır (Çizelge 7.30.).

Sayılan bu bağımsız değişkenler bağımlı değişken olan kredi kullanım düzeyi ile pozitif ilişkili ve istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir.

Çizelge 7.30. incelendiğinde yaş %10 önem düzeyinde kredi kullanımını pozitif yönde etkilemektedir. İşletmecinin yaşı arttıkça buna bağlı olarak kredi kullanım miktarında artış olmaktadır.

İşletmecinin eğitim düzeyi %5 önem düzeyinde, kredi kullanım düzeyini pozitif yönde etkilemektedir. İşletmecinin eğitim düzeyi arttıkça kredi kullanım düzeyi de artmaktadır. Bu bulgudan hareketle, eğitim düzeyi yüksek olan işletmecilerin tarımsal kredi ürünleri hakkında daha bilgili olduğu ve tarımsal kredi kullanım avantajlarından eğitim düzeyi düşük olan işletmecilere göre daha çok yararlandığı sonucuna varılabilir.

Yine Çizelge 7.30'a bakıldığında kredi kullanım düzeyi ile kredi vadesi arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Kullanılan kredinin vadesi %5 önem düzeyinde kredi kullanım düzeyini pozitif yönde etkilemektedir. Kredi vadesi ve kullanımı arasındaki bu pozitif yönlü ilişki, üretimin doğa koşullara bağlı olan meyvecilik işletmelerinin üretimdeki risk ve belirsizliklerin bir sonucu olarak belirsiz ve yetersiz gelir elde etmeleri sonucu uzun vadeli krediye yöneldikleri, böylelikle alınan kredilerin geri ödemelerinde vade uzunluğunun işletme açısından avantaj yarattığı söylenebilir.

Regresyon analizinde incelenen son bağımsız değişken olan işletmede yetiştirilen ürün sayısı %1 anlamlılık düzeyinde kredi kullanım düzeyini pozitif yönde etkilemektedir. Örneklem kapsamındaki meyvecilik işletmelerinin ürün sayısındaki artışına bağlı olarak kullanılan kredi miktarı da artmaktadır. Her ürünün yetiştirilmesi gereken koşullar ve tarımsal üretim girdileri farklılık göstermektedir. Koşulların ve girdilerin farklılıklardan dolayı işletmenin üretim maliyetleri artmaktadır. Dolayısıyla işletmelerin daha çok kredi kullanımına ihtiyaç duydukları söylenebilir.

8.SONUÇ

Türkiye’deki tarım işletmelerinin büyük çoğunluğunun küçük işletme olması ve yıllık gelirlerinin düşük olması, işletmelerin tasarruf yapmalarına olanak vermemektedir. Tarım işletmelerinde yüksek düzeyde verimlilik ve rantabilite için, sabit sermaye ile işletme sermayesi varlığının dengeli düzeyde olması gerekmektedir. Bu nedenle işletmeler öz sermaye eksikliklerini kredi kuruluşlarından karşılamak zorundadırlar.

Türkiye’de tarımsal kredinin organizasyon yapısına bakıldığında, bu yapının iki önemli unsurunun olduğu görülmektedir. Bir yanda T.C. Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri ağırlıklı olmak üzere son yıllarda özel bankaların da dahil olduğu teşkilatlanmış, kurumsal yapıya sahip kredi kaynakları, diğer yanda ise teşkilatlanmamış daha çok şahıslara dayalı kaynaklar bulunmaktadır.

Türkiye’de banka kaynaklı toplam kredi kullanımında son yıllarda bir artış gözlenmemektedir. Türkiye’de 2010 yılında T.C. Ziraat Bankası’nın kullandığı kredilerin %67,8’i ihtisas dışı kredilerden oluşurken, %32,2’si ihtisas kredilerinden oluşmaktadır ve ihtisas dışı kredilerin yıllar itibarıyla toplam krediler içindeki oranı artmaktadır.

Toplam tarımsal kredi kullanımında yıllar itibarıyla bir artış olmasına karşın, diğer sektörlerin kredi kullanım miktarları da hızla artmaktadır. Bu nedenle, Türkiye’de banka kredileri içerisinde tarımsal kredilerin payında bir azalış trendi olmakla birlikte 2010 yılında küçük bir artışla toplam krediler içerisinde %3,5’lik bir pay almıştır. Ülkemizde tarım işletmelerinin büyük bir kısmı tarımsal krediler sayesinde ayakta durmaktadır. Ancak bu krediler ihtiyacı karşılayacak yeterlilikte değildir. Bu oranın bu kadar düşük olması üreticilerin yeterli öz sermayeye sahip olduğu anlamına gelmemelidir. Bu durumun, üreticilerin borçlanmadan çekinmeleri, formalitenin fazla olması, teminat sıkıntısı, tarımsal kredi kaynaklarının yetersizliği ve faiz oranlarının yüksekliğinden kaynaklandığı söylenebilir.

Türkiye’de 2010 yılında kullanılan toplam tarımsal krediler içerisinde, Bursa ilinin de yer aldığı Doğu Marmara bölgesinin payı %8,8’dir. Kredi kullanımının en yoğun

olduğu bölgeler ise sırasıyla, Ege ve Akdeniz'dir. Bursa İli, Doğu Marmara Bölgesi toplam kredi kullanımında %54,50'lik bir paya sahiptir.

Yapılan bu genel değerlendirme sonrasında Bursa İli Merkez ilçeleri meyvecilik işletmelerinden anket yoluyla toplanan verilerden hareketle, işletmelerin kredi kullanımı ve kredi kullanımını etkileyen faktörler analiz edilmiştir.

Yapılan anketlerden elde edilen sonuçlara göre, Bursa merkez ilçelerinde meyvecilik yapan işletmecilerin %8,8'i 35 yaş ve altındadır. 35–50 ile 51 ve üstünde yaş aralığına sahip işletmeci sayısı birbirine eşittir ve toplam içindeki payları % 45,6'dır.

İşletmeciler içinde okur-yazar olmayan bulunmamaktadır. İşletmecilerin %44'ü ilkökul, %42'si lise, %14'ü ortaokul mezunudur. Bu oranlara bakılarak araştırma yapılan bölgedeki işletmecilerin eğitim seviyesinin düşük olduğu söylenebilir.

İlçelerdeki işletmelerin %31,6'sı 30–39, %26,3'ü 40–49, %24,6' sı 20–29 yıldır tarımsal faaliyette bulunmaktadır. 20 yıl ve daha az faaliyet gösteren işletme oranı ise %14, 50 yıl ve üzeri faaliyet gösteren işletme oranı ise %3,5'dir.

Anket yapılan işletmelerde ortalama arazi büyüklüğü 44,5 da olup, işletmelerin %40,4'ü', 41–60 da arasındır. Kiracılık çok yaygın değildir. İşletmelerin %76'sında arazi ve işletme sahibi aynı kişidir.

Tarımsal gelir 21 000–50 000 TL arasında yoğunlaşmaktadır. İşletmelerin %58'i sadece tarımsal gelire sahipken, geri kalan %42'si tarım dışı gelire sahiptir. Yapılan anket görüşmeleri sonucu tarım dışı kaynakların emekli maaşı, ticari taksit, soğuk hava deposu ve kira gelirleri olduğu belirlenmiştir.

Tarımsal krediler en çok işletme ihtiyaçlarını finanse etmek amacıyla kullanılmaktadır. İşletmelerin %61,4 gibi büyük bir kısmı işletme kredisi kullanmaktadır. Meyvecilikte yatırım kredisi kullanım oranının (%38,6) düşük olmasının sebebi, meyve ağaçlarının çok yıllık olması ve arazilerin babadan oğula kalması ile açıklanabilir.

Özellikle dikim-bakım döneminde krediye ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir. İşletmelerin %77'si dikim-bakım, %16'sı hasat dönemi, %7'si depolama döneminde tarımsal kredi kullanmaktadır.

İşletmelerin büyük bir kısmı orta vadeli kredi kullanmaktadır. Bu durum, kredi geri ödemelerinin uzun vadeye yayılması ve aylık ödenen kredi miktarının kısa vadeli kredilere göre az olmasına bağlanabilir.

Araştırma bölgesinde kullanılan tarımsal kredi kaynaklarının, T.C. Ziraat Bankası Tarım Kredi Kooperatifi, Pancar Ekicileri Kooperatifi ve özel bankalar olduğu belirlenmiştir. Bu kaynaklar arasında en çok tercih edilen T.C. Ziraat Bankası'dır. İşletmelerin %88'i tek bir bankadan, %12'si 2 bankadan kredi kullanmaktadır. Kullanılan özel bankaların Denizbank ve Garanti Bankası olduğu tespit edilmiştir.

Bölgedeki işletmeciler banka ve kooperatiflerden kredi alırken birçok engelle karşılaştıklarını belirtmişlerdir. İşletmecilerin %42,1 gibi önemli bir kısmı kredi kullanımında formalite uzunluğundan şikayetçi olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, krediye gösterilecek karşılık (%24,6), faiz oranlarının yüksek olması (%14), kredi yetersizliği (%12,3), vade kısalığı (%3,5), kredinin zamanında verilmemesi (%3,5) de işletmelerin kredi kullanımındaki diğer problemlerdir.

İşletmeciler kredi kullanmadıkları dönemlerde, ellerindeki tasarrufları kullanarak (%79), aile fertlerini işletmede daha çok çalıştırarak (%5) ve daha az girdi kullanarak (%16) işletmelerini finanse etmektedirler.

Üreticilerin %61,4'ü kredi ödemede sıkıntı yaşadığı belirlenmiştir. Bu üreticilerin %47'si tarım ürünlerinde fiyat belirsizliğinden, %42'si tarımsal üretimde verim belirsizliğinden, %37'si tarımsal üretimin büyük ölçüde iklim koşullarına bağlı olmasından, %32'si gelir ve giderler arasında zaman uyumunun olmamasından, %10'u tarımsal üretim amacıyla alınan kredilerin özel tüketim harcamalarında kullanılmasından dolayı sıkıntı yaşadıklarını ifade etmiştir.

İşletmelerin %62'si kredi geri ödeme sıkıntısı çektiğini ve bunun sebebinin daha çok tarım ürünlerinde fiyat belirsizliği, tarımsal üretimde verim belirsizliği, tarımsal üretimin büyük ölçüde iklim koşullarına bağlı olması olduğunu belirtmiştir.

Araştırmada anket verileri ile yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre, örneklem kapsamında Bursa İli Merkez İlçelerinde yer alan meyvecilik işletmelerinin kredi kullanım düzeyini etkileyen faktörlerin işletmecinin yaşı, eğitim durumu, kredi vadesi, ürün sayısı olduğu saptanmıştır. Analizde yer alan bütün değişkenlerin bağımlı değişken olan kredi kullanım düzeyi ile pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğuna varılmıştır.

Merkez İlçelerde yer alan meyvecilik işletmeleri ile yapılan görüşmeler sonucunda tarımsal üretim maliyetlerinin önemli bir kısmının tarımsal kredilerle karşılandığı belirlenmiştir. İşletmelerinin merkeze yakın olmaları tarımsal kredi kaynaklarına kolay ulaşım avantajı yaratmaktadır. Bu durum, Bursa ilinin tarım sektörü açısından gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Merkez İlçelerdeki meyvecilik işletmelerinde gözlemlendiği gibi finansman olanaklarına kolay ulaşılması ve kredilerin etkin bir şekilde kullanılması, bu işletmelerin tarım ekonomisi içinde önemli bir yere sahip olmasında etkili olmuştur. Buradan da anlaşılacağı gibi, tarım işletmeleri finansman ihtiyacını karşılayarak tarım sektörünün gelişmesine katkı sağlanmasının yanı sıra ülke ekonomisinin gelişmesinde de büyük öneme sahiptir. Finansman ihtiyacının zamanında karşılandığı ve yoğun bir şekilde kullanıldığı ülkelerde tarım sektörü hızla gelişmektedir. Dolayısıyla bu sektör gelişerek ekonomiye de büyük katkı sağlamaktadır.

Türkiye'de tarımsal kredi kaynaklarının başında bir kamu bankası olan T.C. Ziraat Bankası gelmektedir. 2004 yılından itibaren özel bankalar da tarım sektörüne girmiştir. Ancak, tarımda risk ve belirsizliklerin çok olması, tarımsal gelirin az olması, sermaye devir oranının düşük olması kredi ödemelerinde zorluk yarattığından, yüksek kar ve güvence ile çalışan özel bankalar tarım sektörüne kredi vermekten kaçınmaktadır. T.C. Ziraat Bankası'nın tarımsal krediler içindeki payı diğer bankalarla kıyaslanamayacak

kadar yüksektir. 2010 yılında kullanılan tarımsal kredilerin %91,2'sini banka tek başına karşılamıştır. Banka üreticilere doğrudan kredi imkanı sunduğu gibi aynı zamanda Tarım Kredi Kooperatiflerine ve Tarım Satış Kooperatiflerine kaynak yaratmakta ve tarım dışı sektörlerle de hizmet vermektedir. Bu durum, banka kaynaklarında ciddi bir azalma yaratmaktadır. Ayrıca, yapılan yasal düzenlemeler ve bankanın özelleştirme kapsamına alınması, zaman içerisinde T.C. Ziraat Bankası'nın tarım sektöründeki etkinliğinin azalacağını göstermektedir. Tarımsal finansmanda yaşanacak olan bu boşluğun giderilmesi amacıyla, gelişmiş ülkeler de olduğu gibi kooperatif bankacılığı bir çözüm olarak önerilebilir. Ancak bu uygulamanın gerçekleştirilebilmesi için gerekli alt yapının sağlanması gerekmektedir. Türkiye'de kooperatifçilik yeterli gelişimi sağlayamadığı için çiftçi de yeteri kadar gelişmemiştir. Öncelikle ülkemizde kooperatifçiliğin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması sağlanmalıdır. Türkiye'de hala çok küçük çiftçi bulunmaktadır. Tarım işletmelerinde toplulaştırma yapılarak işletmeler yeterli büyüklüğe getirilmelidir. Ayrıca çiftçilerin çiftçi kayıt sistemine üye olmaları sağlanmalıdır. Çiftçi kayıt sistemine kayıtlı 3 milyon çiftçimiz bulunmaktadır. Almanya gibi kooperatif bankacılığının yaygın olarak kullanıldığı ülkelerde bu sayı 350 bin seviyesindedir. Kooperatif bankaları üreticilere yakın olmaları nedeniyle yerel koşullar hakkında bilgi sahibi olunması ve uygun kredi koşullar sağlanabilir.

Ülkemizdeki tarımsal kredi uygulamalarının ve kredi kullanım etkinliğinde bir takım eksiklikler bulunmaktadır. Bu eksikliklerin giderilebilmesi için ilk olarak her bölgeye ait yeterli işletme büyüklüğü belirlenmeli ve arazi toplulaştırılması yapılmalıdır. Tarıma kredi veren kuruluşların kaynakları genişletilerek, bu kurumlar arasında iş birliği sağlanmalıdır.

Ülkemizdeki üreticilerin büyük bir kısmı banka kredisi ile ayakta durmaktadır ve bir bankadan aldığı kredi borcunu başka banka kredisi ile ödemektedir. Geri ödemelerde yaşanan sıkıntıların giderilmesi açısından faiz oranları tarım sektörünün özellikleri göz önüne alınarak belirlenmelidir. Ayrıca krediler tarım işletmelerinin ihtiyacını karşılayacak yeterlikte, orta ve uzun vadeli olmalıdır. Tarımsal kredi kaynakları geliştirilerek tarıma kredi veren kurum ve kuruluşların sayısı arttırılmalıdır.

KAYNAKLAR

Abay, C., Miran,B., Türkekul, B., Artukoğlu, M., Günden, C . 2005. Türk Tarımına Genel Bakış. Deniz Bank Tarım Bankacılığı, İzmir.

Abasov, F. 2007. Kırsal Kalkınmanın Finansmanı: Tarımsal İşletmelerin Finansman Sorunları ve Çözüm Önerileri. Doktora Tezi, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kent ve Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.

Acar, M. 2003. Tarımsal İşletmelerde Finansal Performans Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20: 21-37.

Açıl, F., Demirci, R. 1984. Tarım Ekonomisi. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Ders Kitabı No:245, Ankara,352 s.

Adıgüzel, Ö. 2006. Tokat İli Turhal İlçesi Tarım İşletmelerinin Tarımsal Kredi Kullanım Durumları, Üreticiler Üzerine Etkileri, Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Tokat.

Akça, H., Kurunç, A., Sayılı, M. 2005. Tarımda Verimi Etkileyen Faktörler.*Standart Dergisi*,44:60-66.

Akçaöz, H., Özkan, B., Kızılay, H. 2006. Tarım İşletmelerinde Finansman Riskinin İncelenmesi.Türkiye VII. Tarım Ekonomisi Kongresi, 13-15 Eylül 2006, Antalya.

Akdemir, Ş., Vuruş, H. 1999. Çukurova Bölgesi Tarım işletmelerinde Kredi Temini ve Sorunlar,*Cine Tarım Dergisi* , 14: 20-23.

Akgüç, Ö. 1991. Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi. Avcıol Basın- Yayın, İstanbul, 318s.

Aksoy, A. 1993. İşletme Sermayesi Yönetimi. Gazi Büro Kitapevi, Ankara,306 s.

Aksöz, İ. 1972. Zirai Kredi, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 175s.

Altuğ, O. 1988. Finansal Yönetim İlkeler ve Uygulamalar 1. Marmara Üniversitesi Yayın No:466,İstanbul,159s.

Anonim, 2003. Tarımsal Kredi Politikaları. <http://www.koopkur.org.tr/pdf/karinca/804.pdf> (Erişim tarihi: 15.05.2011).

Anonim, 2006. TÜİK, Tarımsal İşletme Yapı Araştırması 2006.<http://www.tuik.gov.tr> (Erişim tarihi: 10.05.2011).

Anonim, 2007. Tarım ve Köyişleri Strateji Geliştirme Başkanlığı,TR4 Doğu Marmara Bölgesi Tarım Master Planı. http://www.tarim.gov.tr/Files/Files/master_plan/TR4_Dogu_Marmara_Tarim_Master_Planı.pdf (Erişim Tarihi: 10.12.2010).

Anonim, 2011 a. TÜİK, Tarımsal İşletme. <http://www.tuik.gov.tr/arastirmaveprojeler/tikas/tikas.html> (Erişim tarihi: 09.04.2011).

Anonim, 2011 b. T.C. Ziraat Bankası A.Ş., Tarımsal. http://www.ziraat.com.tr/default.asp?sayfa=tr/tarimsal/tarimsal-kredi/tarimsal-kredi_urunlerimiz.aspx&anagrup=tarimsal (Erişim tarihi: 10.06.2011).

Anonim, 2011 c. Alman Kooperatifleri Konfederasyonu. http://www.dgrvtr.org/aboutdgrv_tr.html (Erişim tarihi: 03.04.2011).

Anonim, 2011 d. Rabobank Group. http://www.rabobank.com/content/about_us/,2011 (Erişim tarihi: 10.04.2011).

Anonim, 2011 e. Bankalarımız Kitabı. http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Tum_Raporlar.aspx (Erişim tarihi:05.08.2011).

Anonim, 2011 f. Krediler. <http://www.isbank.com.tr/content/TR/Krediler-4-364.aspx> (Erişim tarihi:18.06.2011).

Anonim, 2011 g. Krediler. <http://www.denizbank.com/bankacilik/bireysel-bankacilik/bireysel-krediler/tuketici-kredisi.aspx> (Erişim tarihi:18.06.2011).

Anonim, 2011 h. Topraksız Tarım Kredisi. <http://www.halkbank.com.tr/channels/1.asp?id=1299> (Erişim tarihi:19.06.2011).

Anonim, 2011 i. Krediler. <http://www.tarimkredi.org.tr/goster.php?tablo=menu&id=38> (Erişim tarihi:01.09.2011).

Arıcı, S. 2007. Türkiye’de Tarımın Finansmanında Ziraat Bankasının Rolü. *Yüksek Lisans Tezi*, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Tekirdağ.

ArtukBoğlu, M. M. 1998. Tarım Sektörünün Gelişmesi Açısından Tarımsal Kredinin Gerekliliği ve Türkiye’de Tarımsal Kredi Uygulamasının Genel Olarak Değerlendirilmesi. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Panel Türkiye’de Tarımsal Kredilerin Gelişmedeki Rolü ve Önemi, İzmir.

Artukoğlu, M. 2000. Mikro Kredi/Mikro Finans Yaklaşımı: Tarım Açısından Bir Değerlendirme. IV. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 6-8 Eylül 2000, Tekirdağ.

Artukoğlu, M. M., Oktay, E. 1997. Türkiye’de Tarımsal Kredi Uygulamaları. Tarımsal Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayın Bülteni 30, İzmir.

Artukoğlu, M. M. 1993. Tarımsal Kredinin Tarım Sektörünün Gelişmesindeki Önemi ve Manisa Merkez İlçe Tarım İşletmelerinde Tarımsal Kredi Kullanımının Analizi. Doktora Tezi, EÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Bornova.

Baloğlu, G. H. 2009. Türkiye'deki Tarımsal İşletmelerin Finansman Kaynakları ve Antalya'daki Süs Bitkileri Üreticilerinin Finansman Tercihleri. *Yüksek Lisans Tezi*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Antalya.

Başar, M., Coşkun, M. 2006. Bankacılık Uygulamaları, TC. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayın No:893, <http://books.google.com.tr/books?id=JB8N5CAAt00wC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>, (Erişim tarihi: 11.04.2011).

Berk, N. 1995. Finansal Yönetim. Avcı Ofset, İstanbul, 498s.

Brigham, E. F., Ehrhardt, M. C. 2005. Financial Management.South Western Puslih,USA,1000 pp.

Bülbül, M., Vural, H., Bütün, A. 1990. Söke Ovasındaki Tarım İşletmelerinin Ekonomik Yapısı, Sulama Yöntemleri, Finansman ve Kredi Sorunları. TÜBİTAK. Ankara.

Bülbül, M., Çadırcı, E., Güneş, E. 1995. Tarımsal Krediler ve Uygulamaları. Türkiye Ziraat Mühendisliği IV. Teknik Kongresi, 9-13 Ocak 1995, Ankara.

Bülbül, M., Tathdil, F. 1994. Kredi Kullanımının Tarımsal Yapının İyileştirilmesindeki Etkinliği.TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Tarım Haftası Sempozyumu, Ankara.

Bülbül, M. 2006. Tarımsal İşletmelerin Finansmanı. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 312.

Ceylan, A. 1998. İşletmelerde Finansal Yönetim. Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa,439s.

Conning, J., Udry, C. 2007. Rural Financial Markets in Developing Countries. *Handbook of Agricultural Economics*,vol3: 2857–2908

Çadırcı, E. 1989. Tarımsal Krediler. Marmara Bölgesinde Tarımın Verimlilik Sorunları Sempozyumu, 25–27 Ekim 1989,Bursa.

Çakıcı, L. 1973. Sanayi İşletmelerinde Rantabilite ve Rantabilite İle İlgili Sorunlar, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Yayın No:353, Ankara, 261s.

Çetin, B. 2003. Tarımsal Finansman, Uludağ Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Ders Notu No:97, Bursa,114s.

Çetin, B. 2007. Tarım Sigortaları. Nobel Yayın Dağıtım, Bursa, 256 s.

Çetin, B., Tipi, T. 2007. Tarım Muhasebesi, Nobel Yayınları, Ankara,209 s.

Çetin, B. 2008.Tarımsal Finansman, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 208s.

Çetin, B. 2010.Tarım Ekonomisi, Dora Basım Yayım Dağıtım, Bursa, 273s.

- Demir, A. 2004.** Tarım Kredi Kooperatifleri. Tarımsal Ekonomi ve Araştırma Enstitüsü, T.E.A.E- Bakış 6.sayı, Ankara.
- Dernek, Z. 2006.** Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği, Süleyman Demirel Üniversitesi, Yayın No:56, Isparta,256s.
- Dinler, Z. 2000.** Tarım Ekonomisi, Ekin Kitabevi,Bursa,394s.
- Ellis, F. 1991.** Agricultural Policies In Developing Countries. Cambridge Universty Press, Norwich, 357pp.
- Erdoğan, N. 2002.** Dünya ve Türkiye’de Tarımın Finansmanı, Ziraat Matbaacılık, Ankara,160s.
- Erel, G., Özçiçek Dölekoğlu, C. 2004.** Yeni Dönemde Tarımın Finansmanında Bir Model Önerisi.Türkiye VI.Tarım Ekonomisi Kongresi, 16-18 Eylül 2004, Tokat.
- Fırat, O. 1992.** Türkiye’de Planlı Dönemde Tarımsal Krediler (1963-1990).Yüksek Lisans Tezi,CÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Tokat.
- Fırat, O. 1999.** T.C.Ziraat Bankası’nın Tarımsal Kredi Uygulamaları ve Tokat İli Merkez İlçedeki Tarım İşletmelerinin Bu Uygulamalardan Yararlanma Etkinliği Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi, Gazi Osmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilimdalı, Tokat.
- Gitman, L., Madura, J. J. 2001.** Introduction To Finance. Addison Wesley Logman, USA,755pp.
- Gökdere, A. Y. 1973.** Zirai Kalkınma Kredileri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sayı 1(4): 427–455.
- Gün, S. 2006.** Tarımda Toprak Mülkiyet Yapısı ve İşletmelerin İyileştirilmesi. http://www.agri.ankara.edu.tr/economy/1189_1205406234.pdf (Erişim tarihi: 09.04.2011).
- Güneş, E., Artukoğlu, M. M. 2010.** Küresel Kriz Sürecinde Türkiye’de Tarımsal Kredi Etkinlik ve Uygulamaları. Türkiye IX. Tarım Ekonomisi Kongresi, 22-24 Eylül 2010, Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Şanlıurfa.
- Gürler, A. Z. 2008.** Tarım Ekonomisi, Nobel Yayınları, Ankara,109s.
- Gürgen, Y. 1972.** İşletme Finansmanı. Emel Matbaacılık Sanayi, Ankara,180s.
- Harvey, B. 1995.** Ethical Banking: The Case of the Co-opertative Bank, Journal of Business Ethics 14:1005–1013,1995, Kluwer Academic Publishers, Printed in the Netherlands.

Horne, J.C.V.1979. Finansal Yönetim Ve Politikaları. Ankara İktisadi Ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Ankara, 379s.

İnan, İ. H. 1992. Tarım Ekonomisi. Hasad Yayıncılık, İstanbul,244s.

İnan, İ. H. 2001. Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği. Avcı Ofset, Tekirdağ,319s.

İnan, İ. H. 2006. Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği. Avcı Ofset, Tekirdağ.

İnan, İ. H. 2008. Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik ve AB Modeli. İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, 279 s.

Karacan, A. R. 1991. Tarım İşletmelerinin Finansmanı ve Tarımsal Kredi. Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 358s.

Karagölge, C. 1987. Tarım Ekonomisi. Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları No:290,Erzurum,169s.

Karagölge, C., Kızıloğlu, S., Yavuz,O.1995.Tarım Ekonomisi Temel İlkeler. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ofset Tesisi, Erzurum,221s.

Karakayacı, Z., Oğuz, C. 2006. Konya İli Ereğli ilçesinde Satışa Konu Olan Arazilere Sahip Tarım İşletmelerinin Sermaye Yapısı. *Bitkisel Araştırma Dergisi*, 1: 23–30

Karlı, B. 1996. Türkiye’de Tarımsal Kredinin Organizasyonu ve Kredi Kullanımındaki Gelişmeler. Türkiye 2. Tarım Ekonomisi Kongresi, 4-6 Eylül 1996, Adana.

Katchova, A. L. 2005. Factors affecting farm credit use. *Agricultural Finance Review*,65(2): 17–29.

Kaya, T.E., Kızıloğlu, S. 2008. Erzurum İli Pasinler İlçesinde Ayçiçeği Üretimi Yapan İşletmelerin Sermaye Yapısı. *Tarım Ekonomisi Dergisi*,14(1):23–30.

Kazancı, M. 2010. Tarımsal İşletmelerin Finansmanı ve Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kazgan, H. 1962. Otofinsman. İktisat Fakültesi, İşletme İktisadi Enstitüsü Yayınları III, İstanbul,103s.

Kızılaslan, H., Adıgüzel, Ö. 2007. Factors Affecting Credit Use in Agricultural Business Concerns in Turkey. *African Journal of Agricultural Research*,3(5): 409–417.

Mülayim, Z. G. 1992. Kooperatifçilik. Yetkin Yayınları, Ankara,503s.

Müftüoğlu, H., Aydos, V. 2001. Türkiye’de Kooperatifçilik.İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:46, İstanbul, 126s.

Nela, N., Marshall, D. 1999. Credit management for rural development: Albania, a special case. <http://home.aubg.bg/students/ENA091/Ebooks/RP/Credit%20management>

%20for%20rural%20development%20Albania,%20a%20special%20case..pdf (Erişim tarihi: 30.08.2011)

Newbold, P. 1995. Statistics for Business and Economics. Prentice Hall Int.,USA, 764 pp.

Özcan, S. 2009. Antalya İli Kaş İlçesi'ndeki Çiftçilerin, TC. Ziraat Bankası AŞ'den Tarımsal Amaçlı Kredi Kullanmalarını Etkileyen Faktörler. *Yüksek Lisans Tezi*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Kahramanmaraş.

Özçelik, A., Güneş, E., Artukoğlu, M. M. 2005. Türkiye'de Tarımsal Kredi: Sözleşmeli Tarım Ve Üretici Örgütleri Üzerinden Kredi Uygulamaları.VI.Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi,3-7 Ocak 2005, Ankara.

Paksoy, M., Aslan, A. 2010. Türkiye'de Tarımın Kredilendirilmesinde Özel Sektör Bankacılığın Yeri. Türkiye IX. Tarım Ekonomisi Kongresi, 22-24 Eylül 2010, şanlıurfa.

Pandey, U. K., 2008. Agricultural Cooperation, Finance And Business Management, <http://nsdl.niscair.res.in/handle/123456789/498/1> (Erişim tarihi: 30.08.2011)

Pınar, C. 1972. Finansal Analiz ve Finansman Politikası. Sobe Matbaası, İzmir, 296s.

Rehber, E., Çetin, B. 1998. Tarım Ekonomisi. Vipaş, Bursa, 337s.

Rehber, E., Tipi, T. 2005. Tarımsal İşletmecilik ve Planlama.Uludağ Üniversitesi, Yayın No: 2.05-049-0425,Bursa,184 s.

Sebopetji, T. O., Belete, A. 2009. An application of probit analysis to factors affecting small-scale farmers' decision to take credit: a case study of the Greater Letaba Local Municipality in South Africa. *African Journal of Agricultural Research.*, 4 (8): 718-723.

Sharma, M., Zeller, M. 1997. Repayment performance in group-based credit programs in Bangladesh: An empirical analysis. *World Development* , 25(10): 1731-1742.

Swinnen, J. F. M., Gow, H. R. 1999. Agricultural credit problems and policies during the transition to a market economy in Central and Eastern Europe. *Food Policy*, 24: 21–47.

Yalman, Y. 1996. Tarım Kredi Kooperatifleri'nin Tarım Ekonomisindeki Yeri ve Sivas Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Sivas.

Yılmaz, M. K. 2008. Dünya'da Tarımsal Finansman: Türkiye İçin Model Önerisi. *Yüksek Lisans Tezi*, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bankacılık Finans Anabilimdalı, İstanbul.

EKLER

Ek-1

Anket Formu

Bursa İli Merkez İlçelerinde Meyvecilik İşletmelerinin Tarımsal Kredi

Kullanım Miktarını Etkileyen Faktörler

- Yaşınız:...
- Eğitim Durumunuz:
 Okuryazar değil Okur-yazar
 İlkokul Ortaokul
 Lise Yüksek okul
 Üniversite Lisans üstü
- İşletmenizin faaliyet süresi:.....
- Arazi büyüklüğünüz:.....
- Araziniz kime ait?
 Kendime Kiralık
- Ürün çeşidiniz ve ortalama ekim alanı:

ürün çeşidi	ortalama ekim alanı
.	.
.	.
.	.
.	.
.	.

- Yıllık tarımsal geliriniz:.....
- Tarım dışı geliriniz var mı?
 Evet Hayır
- Evetse, hangi kaynaklardan?
a)... b)... c)...
- Yıllık kredi kullanım miktarınız:....
- Kullandığınız kredi türü nedir?
 İşletme kredisi Yatırım kredisi
- Daha çok hangi dönemlerde kredi kullanıyorsunuz?
 Hasat Dönemi
 Dikim-bakım Dönemi
 Depolama Dönemi

- Kullandığınız kredilerin vadeleri nedir?
 Kısa vadeli
 Orta vadeli
 Uzun vadeli
- Tercih ettiğiniz kredi kaynağı aşağıdakilerden hangisi veya hangileridir?
 Ziraat Bankası
 Tarım Kredi Kooperatifi
 Pancar Ekicileri Kooperatifi
 Özel Banka
- Kredi aldığınız banka sayısı kaçtır?.....
- Kredi kullandığınız özel bankalar hangileridir?
- Kooperatif ve bankalardan kredi alırken karşılaştığınız en büyük problemler nelerdir?
 Faiz oranlarının yüksek olması
 Kredi yetersizliği
 Vade kısalığı
 Kredinin zamanında verilmemesi
 Formalitenin uzunluğu
 Krediyeye gösterilecek karşılık
- Kredi olmadığı durumlarda işlerinizi nasıl finanse edersiniz?
 Eldeki tasarrufları kullanma
 Aile fertlerinin daha çok işletmede çalışması
 Daha az girdi kullanma
- Kredi borcunuzu öderken herhangi bir sebepten dolayı ödemede sıkıntısı yaşıyor musunuz?
 Evet Hayır
- Evetse, bu daha çok hangi sebepten veya sebeplerden kaynaklanmaktadır?
 Tarım ürünlerinde fiyat belirsizliği
 Tarımsal üretimin büyük ölçüde iklim koşullarına bağlı olması
 Tarım kesimini finanse eden kredi örgütlerinin ve verilen kredi miktarının yetersiz olması
 Gelir ve giderler arasında zaman uyumunun olmaması
 Tarımsal üretimde verim belirsizliği
 İşletme varlıklarının bir kısmının elden çıkartılması
 Tarımsal üretim amacıyla alınan kredilerin özel tüketim harcamalarında kullanılması

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı :Burcu ERDAL

Doğum Yeri ve Tarihi :Sinop / 15.05.1986

Yabancı Dili :İngilizce

Eğitim Durumu (Kurum ve Yılı)

Lise :Bursa Erkek Lisesi (2000–2004)

Lisans :Uludağ Üniversitesi Ziraat Mühendisliği (2004–2008)

Yüksek Lisans :Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Bölümü (2008–2012)

Çalıştığı Kurum ve Yıl :Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi (2009-)

İletişim (e-posta) :berdal@uludag.edu.tr

Yayınları (SCI ve diğer) : Türkiye’de Kırmızı Ette Fiyat Oluşumu ve Etkileyen Faktörler

E-Ticaretin Pazarlama Üzerine Etkileri: Meyve Sebze İşleme Sanayi Örneği